

4c
574

1031609
MKB
пер.
287
D. BOGOJAVLENSKIJ da L. TIMOFEJEV

LBDDƏTAN KNİGA

UÇƏT GRAMOTAA OTİR SKOLAEZ PONDA

4690

Допы 65 ир. Переplot 25 ир.

GOSUDARSTVENNƏJ
UÇEBNO-PEDAGOGIČESKƏJ IZDATƏLSTVO
MOSKVA ★ 1934

D. BOGOJAVLENSKIJ da L. TİMOfEJEV

LBDDƏTAN KNIĞA

UÇƏT GRAMOTAA OƒIR SKOLAEZ
PONDA

Sodtaləmən da vəzlələmən vuzətis
M. P. Lixaçov.

Vistalis lezn RSFSR Narkomproslən
kolleđa. Vuzətəmsə vištalis lezn
RSFSR komitokruglən Oƒir velətan jukət.

GOSUDARSTVENNƏJ
UÇEBNO-PEDAGOGIÇESKƏJ IZDAŦELSTVO

MOSKVA

1934

Отв. редактор *Караваяев С.* Корректор *Тетюева З.* Техред. *Рожин Вл.*

Книга сдана в набор 23/1-1934 г. Подписана к печати 1/IV-1934 г.
Учгиз № 5338. Инд. У-61-н Печ. л. $9\frac{1}{4}$ Тип. знак. на 1 б. л. 74592.
Бум. л. $4\frac{5}{8}$. Бум. 62×93 см. № 5 Окуловской бумфабрики.

Уполномоч. Главлита В-72418 Заказ № 2110 Тираж 10 000 экз.

17 ф-ка нац. книги ОГИЗ'а РСФСР треста «Полиграфкнига»
Москва, Шлюзовая наб., д. № 10.

Kinlən sadb̄s?

A. Şerafimoviç.

„Kinlən sadb̄s“ viştə gizəm proletarskəj gizis A. Şerafimoviç. Janvar təlişn 1933 vøə mijan sojuzbn praznujtisə s̄liş 70 voşa oləmsə sogməm lunşan. CIK SSSR Şerafimoviç jortəs nagrađitis Gərd znamja ordenən. Şerafimoviç jort sogm̄lis 1863 vøə. 1887 vøə sijə carskəj pravitelstvøvs revoluçionnəj iz ponda p̄kşətis t̄urmaə. Oktavskəj revoluçia vəḡn Şerafimoviç jort vəli grazdanskəj vojna front v̄lbn. Grazdanskəj vojna d̄rñi s̄liş viisə zon. Leñin jort sek Şerafimoviç jortlə gizis to k̄bəm gizət: „Tenat proizvedennoet.. p̄rtisə meə p̄d̄na seeəm çivstvo, kəđb̄şan menam çuzis tenə radejtəmb̄s, i men̄m əđđən okota viştavn̄ ten̄t, k̄z kolə raboçəjjeslə i v̄đəpn̄mlə mijanlə tenat iz̄t i k̄z kolə əni te ponda çor̄ta vizsəmb̄s, med verm̄n̄ şək̄t nastrojennoşə...“

A. Şerafimoviç.

Uz̄s Şerafimoviçlən raboçəjjez ponda kolə sijən, m̄j sija aslas tvorçestvoyn pravdivəja da vura təđçəmən m̄tçalə raboçəjjezliş da kreşşanalış oləmsə, n̄liş oləmsə kapitalissez kipod uv̄tn, n̄liş peşşəmsə mezdətçəm ponda. Medbur proizvedennoşs Şerafimoviç jortlən — „Kərtovəj potok“, kəđəbn sija viştəşə Gərd armialış geroiçeskəja peşşəm j̄liş.

...Kov̄şis men̄m ətr̄y vəvn̄ Tambovskəj gubern̄n̄.
Şuri çerevn̄ə şkodka v̄lə.

894

Vaz viçkuok dьnә әkšisә kreššana.

Loktis varoŋna, җельн setәn oliš pomessiça, da gorzә-mәnnoz pondis vaitnь:

— No, starikkes, letat-votat to tijә menә, — vьdәs ni sad-sis tijan çeladnьt da inkaeznьt letisә, әtik javluk-җi.ez kolә me-ньm šojьsnь. Mьj ponda-nә, mьj ponda-nә ti menә әviditatә?

— Mьjnә, avu-ed siz vьәәm, — zьk levtisә starikkez, — oz kov siz kernь...

— No kьz-inә, raz siz rozә? Mukәdьs to suәnь: sadьs-pә әni җe menam... No mь|a-nә sija җe menam? Kin-nә sь ponda tәzdišә? Kin sijә vьzә, dәzirajtә? Mukәd pьršas i uvoksә kәrtala, i gagoksә kor vьliš voštьsta, i pьr-ed dumajta, pьr sad jьvšis dumajta, jurә-җi җelki višә, uznь ojjeznas og vermь. Menam sija, menam sadьs. I җekin sijә oz vьš mençim mьrddьnь. Җekәr me nьliš og kьvzь.

— Mьjnә, zavota, — kьlisә golossez oҗir kolasьn, — vьd асьv аззыламә, kьz toko kofejсә juan, siz i kotәrtan sadә. Zavoitçәmьs tenat, a mi kolәm kadә puezsә, nь gәgәrsә garjьvlimә. Uzalan çuҗ җe uštәz, setasә saҗ зьnәn mort jurә da әdva rьtnas gortәzzit kьššan.

— No, mьj-zә esә tijanlә, starikkez, kolә, me-ed i zьrsә vьәәmik og vermь levtьnь.

— Kьtçә-ә tenьt? Šәkьt-ed... — kьlis әtmәdәršan, — tenat esә gaddes җekәr-ed ez vьdmьvlә kiezat.

Sija-ed i em, a ti suat — sadьs-pә җe menam.

— A kьz poko mi arnas javlukkezsә әktamә, — pondis gorәtьnь saldatka Matren, — pospu vьльn-ed kьkšašan uvvez-laңas vьdsa lun, vьntә әstan dasvit kopejka ponda.

— Gospođi, — gorәtis varoŋna, — da me-ed i pospu vь-las kajnь og vermь. A sadьs, kьz җe kьz, menam. Ed me vьd pusә tәda, kьz assim rodnәj zonәs.

Oҗirьs kolasiš petis Sozont dәd, sija pәriš-җi, tozьs çoçkom, асьs kәstišәm. Vәrәtьstis tozәn tьrәm әmnas da, šinvaә šinnezәn varoŋnaьs vьlә vizәtәmәn, suis:

— Kьvzь-zә te, varoŋna, dәdьt tenat, pokoңikьs, sarsvo sьlә җebesnәj... Pьr-taj, vьdlaьn асьs, җekәr sija oz eәktь

анзасә... upravljajussəjsə neto prikassəksə, vьdləpn aсьs. Bura zavoŭitčьlis, mesta vьln oz əssь.

— Sь ŧərti-zə mijan varoŭnanьm, — kьlisə vaŧņiez oŭir kolasiŧ.

— Sadsə etə sađitis aslas kiezən, ņekinlə ez nađetčь. Vəlvli siz, vasətas mijanəs starostaьs, — kreposnəjəŧmi sek vəlimə, sь dьlnь vьŧte, a sek me esə tom zonkaokьs vəli, — vasətas mijanəs da suvtətas kuimdasməd mort garjьnь jamaezsə javlonəez uvtə. Sađitnь nijə, puezsə. No, mijə i garjam, a đedьt tenat vetlətə ətmədərə, kias sьlən plet. Đurьta merjajtas jamasə, kьz jeeə garjəm — „suvt-pə te, eteəm te, seteəm te, vьkən“. No, kьtčə-ed vostiŧan — suvtan vьkən. Sija vəliŧ setən i pondas pəvsavnь-kulnь pletnas, vьdəs vesjantə pletnas orlalas, kusamas vьdəs vərьt. Da-ed ŧo aсьs, ŧo aсьs. ņekəg-ed oz iŭđь, suam, kьtčəkə gidə, med mədikkez sułalisə, a vьdəs kerə aslas kiezən, əđđən sija mьrŧiŧ vəvli. To menьm əni dasət đəsatok-ŭi pondis munnь, a vərələ vьŧte ŧo esə kəzьt...

Вьдənnьs ŧerəmtčisə.

— Əni toko tenьt, đeduk, kəzьt, a sek naŧte zarьssa vəli zar. Baroŭna puktьstis сьsjanoksə əgralan čuzəm vьlas:

— N-no, kin vazsə kaŧьlas, sьlən med ŧinnes ez vələ.

— Mьjnə, sija vazsə ņem kaŧьvnь. Vazsə-kə kaŧьvnь, — sek kəŧ ŧo ŧin lo, dak vьdənnьsə nijə piŧkətan. Sek i viŧьs vьlə ŧinnez oz tьrmə.

Zadaŭno. Vizə ena voprossez vьlə paŭta kьv:

1. Kin tijan ŧərti əni vьliŧ kəzainьs etə sadьn?
2. Mьj viŧəŧis Sozont đedьs kreposnəj pravəez jьliŧ?

Vestiŧəm.

I. Nikiŭin.

Zьkən levtiŧis
uməl ņepogod,
uł vər lazmbta
muəz ņokьrtčə.

Vьvti uјənь
zera kьmərrez.
ŧədzьk arŧə oј
ŧəd kьpnьsьssa.

Zipunoka mort
 varin kerkulan
 əddən eək sad-пыr
 zagən guşaşə.
 Sija munə, şin
 ətinədəgə zark,
 açьs dumasə
 ətnas dumajtə:
 „Əni tekət vot,
 varin vaʃusko,
 ɳinkəma muzьk
 kuzas vestişnь.
 Te burā mençim,
 şorəɳ rьtnas tən
 Lezin kuçikəs
 top relponnezləz...
 Təda, mijan te
 ьzьt-medьzьt,
 i suditnь-ed
 tenə ɳekinlə“...

Muzьk loktьstis
 varin kerkulan,
 guşən zugdьstis
 vazkod ramasə,
 pyris, çeççəvtis
 uzaninəzsis, —
 əni asьvnas
 varin oz çeççь...
 A ətəgьn zьk —
 uməl, ɳerogod,
 ul vər lazьmta
 muəz ɳokьrtçə.
 Muzьk sad-пыrjət
 gortas guşaşə.
 Aslas çuzəmtьs,
 kьzi çoçkom lьm.
 Drəzitə, kьz kor,
 No vьn oz-taj çeg...
 A gospodskəj bur
 kerku əzjis sek...

Zadaŋno.

1. Noko viştalə, mьj ponda muzьkьs vestişis varinьslə?
2. Ləddə kьvbursə seti, kьtən gizəm muzьkьs dumaez jьliş, kər sija munə gospodskəj kerku dьnas.

Matrenok.

(„Pesexonskəj starinaiş“ ɳeьzьt tor.)

M. Saltьkov-Şçedrin.

(Крепоснəj prava dьrni iɳkalən oləm.)

I.

Matrenoklə daskьkjamьs vo. Gospodskəj kerkuə sija voş-tisə esə uçitikən, kər sьlən kulisə aj-mamьs... kər sija koļç-cis şirotaən. Setən sija, ɳьvkaes zьgьn, siz i ььdmis kus sьd vььn da teş vььn. Eta vəli bur şələma, kьvziş da laskov

пывка, кэдә радејтисә җе токо јорттезъс, но і гопсодабслән җејадъс... Рър сја газ шәләма, шьңҗалан җузәма, сеәммесә јееа ројис азънь пывкаез зьриш. Уназъксә сетҗин кәдъс җулалис газтәма. Но кәр сја пєрвуйш токо лоис мамән, сек-зә газсә сь дьниш, кьз пуртән вундъстис, а әни, кәр сја шәктис мәдрьриш, медоzza минутсаң-зә, кәр тәдис, мьј сьлә умәлшис вокси җе муннь, покорең pondis тәздишнь.

І вьлш, умәлс шивәтҗис. Аҗьс-җи сьвәргьн Matren казалис, мьј умәлсә сьлш тәдәнъ вьдәнньс. Кәр сја мунас вокси, јорттезъс визәтъстасә кьмәс увтсаң, а кљуҗница Әкулина загәҗик дәнјалъстас јурнас. Кәр казалис вароңҗабъс, дак шо-җи суас сја „рьшјалан салдаткаән“. Но вешкьта сиз, шин озьн, җекин есә җем ез вайт. Токко әтрър кьзкә варин рјјаньс, Штепан Вашилловиҗ, сувтәтис сја да шәләмтәг горәтис:

— Мьј, Matrenok, вәра тәвјлш вәјәтис?

Сиз вешкьта і вишталис, ез совештитҗь җемунда. А сја воҗ җем ез кер умәлсә Штепан Вашилловиҗсьлә.

Виј грек дьрҗи тәд вьлә ушис Matrenлән ваз грекьс. Сјјмис сьлән мам җувствоъс. Зоньс сьлән вәли кәҗ і җе „вьлш“ зон, но шо-зә зон... Кьтән әни сьлән судтәм Макарьс? Күјлә, podi, кьтәнкә ва увтнас зьвкәән да җималә рузәговәј җанш җаңа... Суам, җеңилъс, кәдъ дьнә зонсә вьдтасә шетисә, бур шәләма инкаән кьвшис, да-ед і бур оҗирьслән јәз кагабь ponda оз-зә әддәнсә шәләмньс виш. Бурьс сја бур, но җе роднәј мам. Тәдас-ја кәркә Макарьс, мьј сьлән вәли аслас мам? Podi сја сиз і кулас, оз і виштас аслас зонлә..

Сешса вьдәнньс pondисә тәднь. Matren виштасис: шәкьт-рә сја җојәт тәлш-җи, сь коста-зә вүра сја аҗьс тәдис: әддән сја ета ponda vidasә, но ез горәтҗь әтик кьв, мьд доҗьнь ашсә.

Но, әни видҗиш зәңиктә да ләшәтҗь куз тужә! — суис сьлә вароңҗабъс.

Matrensә паштәтисә умәлик пашкәмә, кәда вәли мәдәртәм, озшис воштисә заронсә, мьд шәктәмьс тьдалис вьдәнньслә вүразьк. Тьдалә, етән мәдисә содтнь пывкаьслә стьдсә.

No zəniks mɔlakə ez lok. Matren nədər kezə lois gaza-
zɔk. Oɟırs nə suskətçəmən-ni baitisə, a gorən kɔlısə vaşnıez:
vɔdənnɔs sije zəlejtisə. Matren etaşan lois esə gazazɔk şələma.

No ətik asɔlə pıvkaez zɔrə loktis Pedət da vıstalis Əku-
lınalə, med Matrenɔs pondis ləşətçɔnɔ: Ukrainaiş-pə loktəm
zənik. Mamɔs Matrenɔslən ez vəv, sijen ləşətnɔ sije vəli nəkin-
lə. Vɔdənnɔs uşkətçısə Pedətɔs dɔnə da pondisə kornɔ,
med sija, kər əved [vərgɔn varinɔs [vodas sətçısɔnɔ, mɔtçalis
zəniksə...

Zəniks vəli seəəm uçət mɔgərnas, sɔburna vaçkişis zon-
kaoklan, nəlki sɔlə nəkɔz ez roz şetnɔ unazɔk dasvit voşa.
Sɔ vɔlɔn vəli vil, toko-toko jem jɔlış petəm, şera-nojəvəj
zipunok, kokas — vil nınkəmmez. Gospodskəj ɔzıt kerkuɔs
sɔburna sɔlış padmətis şınnezsə, nəlki sija əsismoz, sulalis,
kɔz stovşələm, vɔvəs dɔnas, açs oştis əmsə da vizətis dıvujt-
çəmən. Nəlki Əkulınabɔs, kəda vura tədis varoŋnabɔlış əvɔçej-
jezsə, sɔlış asnɔraləmsə, — əni oɟıtis, kər vizətis zəniks vɔlə.

— Tenɔt-nə kɔnɔmət vo? — jualis sija sɔlış, açs duma-
nas zəlejtis Matrensə.

— Rozosvonas daskɔkjamɔs tɔris, — poləmən suis sija
panɔt...

Matrenlən vura peşşis şələmɔs.

— Nəkər me te saje, papuzok saje, og mun! — gorətliş
sija, levtis kulakkesə da pondis şivətçɔnɔ zəniks dɔnə, —
i porɔslə siz vıçkuas [vıştala: soglaşşo og şet! A şetasə-kə
şivej, sek — esə i mestaəzzis og jestə loknɔ — me tenə nə
mortə pərtal!

Zəniks nəburik drəgŋıtıstis. Sija kɔməs uvşanas vizə-
tɔslis Matrenɔs kɔnəm vɔlə da çəlis.

— Kɔlan! — şələm peşşəmən baitis nəvestabɔs: — siz te i
təd! Mun vuđi dovrəm tatiş, a to me mɔj sui, sije i keral!
Og mun me te saje! og mun!

— Da i menɔm-ed avu okota! — gaztəma vovgɔstis zon-
kaokɔs.

— Mɔjlə-nə sek te taççə loktin, şələmtəm te!

— Starostašs eaktis... sijen...

— Mun me šin oziš! Mun!

Zonkaokšs bergatšis da petis. Matren pondis gorzšņ. Bēdās pozis vidčišņ, no toko ņe eta vurna vidčāmsā. Sēlā ez lok juras seeam dumašs, mēj etēlā zonkaokšslā, kāda ņemān ņe vinovat, ešā šakytšk asšaas Matrenšša kvzšņ vidčāmsā. Kuž lun Matren vidčis da kļeņiččis, tojlalis kņēm-nas pšzan verdā, burazškšā sē ponda, med mezdātņ aššā šaktāmšis. Jorttez mēršisā sija burātņ...

Ašņnas ņevna bētte sija lāņšystis. Baitēmnas da burātēmnas ņevna vermišā otsavnņ.

— Kvzš-zā te menā! — baitis sēlā Œkušina, — siz i siz-ed pondas tenēt kovņ sē sajā zāņik sajā petņ, dak te to mēj ker: vetļ-zā te sē dņnā da baitšs vēēmik, juav, kēēmāš sēlān aj-mamšs, vura-ja olāņ, proštitasā-ja nija tenā, abu-ja kerkuas kenakkez da zaŭtez. Da i sē [dņnā, zāņikbt [dņnā, kēzkā laskovzška šivātčšs. Sija-ed toko mēgārnas učātāv, a zonkašs, tēdalā, bur.

— Čāvtātovāj dubasān ponda vetlātņ... — sērķjalēmān gorzis Matren.

— No, dak mēj seš, kāt i čāvtātovājņ! Bēdās-taj inkaes siz vetlātēņ. Inka-kā loan, dak inkaezmoz i paštašņ pondan. Pondan inkaezliš uzšā kernņ, pondan starikkeslā otsavnņ — sek lāštžka pondatā ovņ. Abu-ed buržk ašvšān da šor gytāz, špinatā veškātēg, šerātčām vēļņ pukavnņ?

— No kēš-zā sija buržkšs loas, — baitisā bēdās pņvkaes.

— Ej, Matrenok, kvzš te, mēj vaitēņ! Sija-ed siz-zā mortšs jēz kipod uvtņ olā. Sēlā naŭte-ed i vātā ez uškātčš tenat šaktāmēt. A sēlā, ačšs oz tād, mēj ponda kolāš as vēlas greksā vošņ. Podi sija āni ačšs kētānkā mēdik zēgņ pukalā da gorzā!

— Nija-ed menā vartlēmān pondasā vartlēņņ...

— N-no, ozā-zā-ed vijā. Šuam, pervosā starikkes ņevna velētštasā, a sēvāgņ kazalasā, mēj te on mun nēlā panēt, — sek i dugdasā. Vetļ-zā sē dņnā, vetļ!

Matren nēliš kvzšis.

Әвед вәрһн сija munis kukнаә, кәдаһн ez вәв һекин, кыз паросно сь сәссо вьлә. Pukalis toko әtnas пушисьс. Зәңи-кьс kujlis, һузәтсәм вәли лавиҫас да узис.

— Jogorusko! — кьтсәвтис Matren сija, аҫьс мьрҫис vainь laskovзька.

Jogor сәҫсис да дивуҫсәмән рькҫис ҫиннезнас сь кьпәм вьлә, вьтте һем сәҫса сija вурсә Matrenьс вьлиҫ ez аззь.

— Gospodil! da сija, тьдалә, сееәм-зә, кьеәм вәли тән! — меһкнитис Matrenьс јурһн, һо сija vermис аҫсә да вaitis озлаң: — Me, Jogorusko, вaitнь текәт lokti...

— Loktin? — suis Jogor һьвкәьс вәрсаң.

— Lokti proҫtitәмсә теңҫит kornь. Кәт me i һе аслам волаәһ мuna te сажә, һо-ed кьз вь һе менам грекьс, сек вь te аслат вола ҫәрти воҫтин һевестатә, оҫирьс вьлә вь визәтнь еп стьдҫитсь.

— Og вь me теһә ас сажам воҫ, абу te сәснәј. Ponda gosподаьлиҫ miloҫ kornь.

— Әtkoд-ed: кьз вароһнаьс, мьј suis, сija i keras. Burзьк loas: proҫtit te менә.

— Немиҫ меньм теһә proҫtitнь; абу te сәснәј — сәҫса i вьдәс. Lokvir тijaһлә һьвкәезлә һекьеәм оз lo: кьвпньтә һузавтәз kotраҫатә, kossatә моzzезньтә...

— A ләгәҫ теһәт ај-мамыт?

Matrenьс гәзтәма визәтис зәңикьс вьлә, kossis сь ҫиннезиҫ да мәдис аззьһь кәт әтик сееәм вьҫирок, кәда вь заҫейтьстис Matrensә. Но Jogorьс һелки ez viz paһьта кьвсә сь јуаләм вьлә, toko зугьла сьаҫис:

— Vәли mijan сееәм-зә — Vараәһ suisә... сиз-зә кьпә-мән вәјәтисә... Da дьрсә сija ez ов.

— Izvoditisә?

— Asһьс тәдвьлас уҫис, izvoditҫis.

— ҫиз-кә, te менә он i proҫtit?

— Viҫtali-taj: һемиҫ меньм теһә proҫtitнь. Курьт me !...

Jogor puktis јурсә рьзан вьлас да pondis gorзьһь...

— Rәдәјтнь теһә ponda, — vaskis сьлә Matren да puk-ҫis matәзьк, — вeregитнь ponda. Тәвьслә og ҫет te вьлә рә-

тһһнһ, вьдккод умәлсә тенцит ас вьлам вошта, мьј токо он виштав, вьдәс понда кернһ!

Зәникьслән шинваес вәлиш сажмәтисә сижә. Matren vezәrtis, мьј токо сь понда ета мортьс, кәдә есә ачьс кагаоккод, вермас әстһнһ јурсә. I ета курьт думабьс, кьз әлектричество ток, зубьта кәвјалис сижә вьдсән.

— Шәкьт меньм, терпитһнһ ог вермь, шәкьт! — вaitis Matren: — Кьз ме етеәмьс мьтчиша tenat starikkez озә!

Sija шо matәзьк i matәзьк vessis зәникьс вердә, pondьlis сижә сьвјавнһ, no мәдьс ләгән тојьстис сижә гьрзанаһ.

— En әсәтчы! En вәрәт! — gorәтчис Jogor brezgujtәmәn.

— Ker te мьјкә мекәт! Vij te менә, vij! бурзьк loas vijan-kә әни, сецчин siz-zә pondasә izvoditһнһ!

Sija levtis јурсә da vizәtis Matrenьс вьлә. Ньвкабьслә мьтчәсис, вьтте сija vo мәдән lois пәришзьк: сьвurna сьлән том цузәмьс мәдккодшалис ләгашәмшаһас.

— Dak tenә pozә-ja zәlejtnһнһ... rosјis вәзәс! — lezis зәникьс pinhez kolәsәttis, ачьс ена кьввез вәгьн чәцчис da petis kerkuşis...

IV.

Matren seşsa ez-ңi pondь мьршһнһ matьnzьka tәdsaşnһ зәникьскәт. Sija loktis gortas вәлиш sek-ңi, кәр әztisә виез da чәләмән, әтлаһн mukәдьскәт, пуқшис рецкьнһ. Сь цузәм шәрти јорттезьс sek-zә tәdisә, мьј сija ez vaj „proştitәmsә“.

— Нем сija есә оз vezәrt, aj-mamьлиш polә... Te вь есә... — pondәtis вaitнһ Әкујина, no vezәrtis, мьј vidчиснһ seşsa nem da sodtis: — to-ed кьеәм, ваҫа, гәрәдьс sogmis! некьз to i dumajtnһнһ on вермь, кьз сija пәрччавнһ!

Matren цувствujtis, кьз вьд lun сь шәләмә шо рьдьnzька i рьдьnzька јизә газтәмьс. Sija sog шәләмән кьвзис јорттезьс-лиш zәlejtan кьввесә. No не zәlejтәмьс сьлә kolis, a сija vidчисис, мьј loas озлаң, мьјән ета вьдәс pomaşas. Da i не сija pomaşәмьс, кәдә vidчисисә вьдәннһс, a pokoren мәдик. Әтик дума сija кәвјалис вьдсән: әстһнһ јур, кувнһ!

I етә pomaşәmsә ez kov дьр vidчиснһ. Ремьт ојә, кәр әтарас levtisis неpogod, а ньвкаез зьгьн вьдәннһс vodisә

узнь, Matren әтик жәрнәсokән, кәмтәг, петис да пуксис посо-
зас. Лымь вақкис сьлә çузәмас, кәзьтьс рьрис шәләмәззис.
No sija ez i vәrzәtçьs da povtәg vizәtis pomaşәmьslә şinne-
zas, kәdә sija asьs dumajtis aslas mьvkьdән. Kulәмьs lok-
tis ңe drug... i ez vәv әddәnsә şәkьt. Burazьksә pоzә viş-
tavнь siz, mьj eta vәli on, kәdә seççәz duттәtis vinovңicasә,
kьtçәz sьlән ez sajkav şәlәмьs.

Asьnas posozьsis azzisә Matrenьsliş tuvdam sojsә.

Зевисә vinovңicasә mogilniklә, krişşianskәj әвьçejjez şәrti,
ңem ez viştalә eta jьliş policiaә, a baitisә: kulәмьs-pә loktis
kьzkә siz... kazavtәg. Jogorsә sija-zә lunә iңdisә ukrainskәj
derevnaә.

Zadaңno. Vizә paңьta kьv to kьeәm juaşәmmez vьlә:

1. Kәrşә kad jьliş baitçә eta vişтьп?
2. Kin juralis Matren vььп, kin sijә şetis zәңik saјә seeәm mort
saјә, kәdә sija ez radejt?
3. Mьja Jogorьslә kovşis voşнь as saјәs Matrensә?
4. Mьja Matrenьs açьs as vьlas levtis kiezsә? Kьeәm sijә olan
vidçişis Jogorьs şemjaьп, kьz вь sija munis Jogorьs saјә?

Vottez әktәнь.

(„Menam olan lunnez jьliş viştaşәmiş“ ңeвьt tor.)

I. Voļnov.

(Kreşşәñskәj zonoçkalән Lavrenttovlән viştaşәm.)

I.

Derevna kuza vetlätisә naçalñikkez, әktisә vottez da ңedo-
imkaez... Nija oşkalisә kerkuiş kerkuә, maţkәmән vidçisә,
grәzitçisә kәstьнь kьk-kusiñ, voşнь lov. A şәrsәңanьs lakisә-
vetlätisә starsьna da starosta, kьknannьs medalaәş, seşşә
poңatәjjez — paşkьt rozvallezьп kariş messana.

Әtaras, [veşkьta lьm vьlas, [çommeziş supkalisә dәraez,
paşkәmmez, samovarrez, şermәt-sijәssez, — vьdәs, mьj pozis
vuzavнь. Ңevis vevттәm tulupa rьzәj messaңin. Stanovәj
suis sijә Vaşilej Vaşilloviçән da gәştitәtis vez popiroskaezән.
Donsә viştavlis stanovәj, a starsьna sьlә mьjnәkajтьsliis, açьs

çuzəmsə bergətas muzykkezlanış kətçəkə vokə. Starosta çəlis, poñatəjjez ʙs-lolalisə. Vaşil Vaşilʙoviç, çuzjəstas koknas vuza-lan torsə da şivdan golosən, kəz çerən tapkas, zenbta gorət-ças: vošta! Uzalişsez sʙlən nəvətisə voştəmsə doddə, a mes-saŋinʙs şəkəta lolaləmən pʙris pias, kəskis seççiniş dəraovəj, gosən tʙrəm, arsəp zəp kuza, şəmən mesək da kənməm gərd çuñneznas ʙddis posni şəmsə. İñkaez çizjaləmən gor-zisə, muzykkez suvtisə ʙmas pižəs vʙlanʙs poʙicejskəjʙs oza, stukətisə jurnanʙs pʙdʙn kolosiez verdə, çəskisə nʙ vʙliş jurşinanʙs ʙmsə da mʙjkə kəz karçitisə. Stanovəjʙs vestis kujlişsesə vokə, pavkətʙslis saska koñeçnas mʙskanʙs, açs gorətlis kər zəlejtəmənmoz, kər ləgən.

Pažbʙt vərəs petkətisə podasə: porş pijannez, məssez, kurəg-gez. Kurəggesə da porş pijannesə şuisə paşkʙt mesəkkezə, vałaesə çapkalisə doddeza, kokkeznbʙsə kərtaləmən, a məssesə da kukañnesə kərtalisə oğovləez verdə da dođ vərəs. Kurəg-gez gotşisə, mezdətçisə kieziş, gənbʙs levalis uliça pašta. Porş pijannez, iñkaez da çeładʙs çizjalisə lok gorsən; məssez gaz-təma vaksisə, garjisə kokkeznanʙs ʙmsə da veriñalisə jurrez-nanʙs...

Çoza noʙ messanskəj rozvaʙ tʙrtisə vevdərəz.

Stanovəj suis:

— Og-ja əni mi tekət şojbʙtə, Vaşil Vaşilʙoviç, a?

— Kad-ŋi, kad, — sʙaşis sija.

Paşkəmən da kəmkətəŋ tʙrtəm doddesə zonkaokkət da deşatñikkət iñdisə karə. Naçañnikkez, kieznʙsə zʙrtəmən da kəzʙtşanas kəstişbʙstəmən, pʙrisə starostaʙs kerkuə, sockəjʙs kotərtis vajnbʙ vina, a poñatəjʙs — kətətəm jablukkezlə popadđa ordə.

Kəd kosta nija sonʙtinas şoisə, muzykkez tʙrpitəmən vidçisə posoz ʙdoras. Starostaʙslən nʙʙs Palađʙs da açs staroştikaʙs sijə toko i kerisə — kotraşisə ətmədərə guvʙvşan çomə da çomşanas kerkuə, termaşəmən vaisə vekərən oğur-çeçez, səma kapusta, kren, zaritəm jaj da jələn kasñikkez, a muzykkez zavidujtəmən vizətisə nʙ kieza da vaskisə ətaməd-nʙslə:

— Vizətə-zə, çelad, asnəjkodəş-zə, tьdalə, nijal...

— No кьз-инə... velaləmaş-ңи, med unazьk da çəskьtzьka...
gospodaən-ed suşəнь...

Kreңdellezən çaj juəm wəгьп wəra pondisə kernь opişsez da vuzavнь. Šotçişəm wəгьп iңkaez viliş levtišisə çizjavнь-gorзьнь. Wəra pristavьs gorətlis da topətis kokkeznas, a muzьkkez tuplaşisə lьmas.

Loktis oçered mijan dьnəz, a vuzavнь mijan voť nem avu.

— Əddən nija, vaso vlagoroddo, goləş, — waitə starostaьs, açьs lezьstis kьməs vьlas sarkasə. — Nem nьlən avu... Ətik waşņi toko kreşşanaən suşəнь, veşьkьta me waita, no kьeəm nija kreşşana!...

Roңatəjjez vizətisə ləzətəm aяə vьlə.

— Lavrenttov, en pov, — guşənik waitə Farnosəjьs aяələ. — Uşkətcь pizəs vьlat; gors, mьša, vundьstə, a şəməs gros avu... Sija-ed ənzə... gorətlas-gorətlas, a sьwəгьп... milujtas... No, rođi-i vaçkas ətrьг ңeto kьkiş, țerpitьs... Siz i vištav — eьg-jalam, mьša, şojim vьdəs... Vizət-ed paşьt tenat uməzьk piңaşa...

Pьrtəņņis stanovəjьs lukaşis posoz lьwəsas, sija levtьstis kokardaa sarkasə da mațkəmən vidçьstis. Mamə povzəmuвjas kvațitis ros da pondis çьskьнь sь kokkez oziş jogsə, açьs waitis:

— Bațusko te mijan, dona naçalņik te... ətrьriş to-i pondin mijanə pьгьнь-da...

Uradņikьs taekis sьlə peļponas.

— Mun seş, staruka, en mesajt, — gorətcis sija.

— Jurbit varinьslə kokkezas, mьr! — çeççəvtьstis me dьnə mamə. — Uşkətcь sь ozə, uşkətcь!..

Sьwəгьп kazalis Gutsə izas vьliş da pondis sijə vartlьнь rosnas.

— Mьj te seççə, ləkvirəş te, ləpkišin, a? Mun pet ətəgə, paşkəmnьsə gospodaьsliş mədan koşavнь, paşkəmnьsə?...

Роньs erəstis...

— A-a, dak te si-iz?

Mamə əvərtis Gutəslə jur kuzas ros oropnas.

Mun setiş, vapsyr... Zət-ed to mьj dumajtə! Paşkəmsə letnь?... Səstəm paşkəmsə letnь? A rosьs tenьt oz kovь?... Me uzə tenə vapsyrəs!... Pəndan vəliş sek tədnь!.. To kьeəm varoŋŋa azzişəmal!..

Jursiьs sьlən lezçişis çьsjan uvtşis, liçьta kərtaləm namə-tьs veşkьt koksis siz-zə lezçişis, a mamə şo kotraşis posozət-şis, kьz vəvəv.

Stanovəj vizətьstis da şerəmtçis.

— To, ovoroŋikaьs!..

Şerəmtçis i uradŋikьs.

Policejskəjjez oştisə kerku i vəssə, nьranьs nьlə setçinşan vaçkis sonьtən. Stanovəj piŋəvtis əmsə da şəvzis:

— P-pffu! Kьeəm setən duk!... To podəьs!..— açьs surьta pədnalis vəssə da petis ətəgə.

— Kьtən kəzainьs?

— To-taj mi... to me...— petis ozas ajə.

— Avu... eьgjalə... peşşam... porovitytə, jenən klenitçə!..

Ajə suvtis pižəs vьlas. Eəkaьs sьlən treşiççə, zormьnь pondətcəm, paşkьt tossə, paşkətlə təvnas, kuim pјatak ьzda ples vьlьn sьlənь ьmokkez...

Pižəs vьlas sulaləmən ajə mьjkə əddən ed surьta vaitə, oz i roz vezərtnь, açьs gьzjalə çunneznas morossə. Sojə— Matrenьs, kədlən orsənь gərd pјatnaez çuzəm vьlas, no açьs kelьtik, treşiççə da svatkətə çunneznas. Mamə treşiççə da gorzə, a menam ajə ponmoz vizətə uradŋikьs da stanovəjьs sinnezə. Me— çejadokkez kolasьn.

— Ajьt nekə tenat pondis gorzьnь,— suskə menьm Nəm-çonok.

Med mezdətnь razьtsə vuzaləmiş, muzьkkez siјə zebisə. Ajьs Nəmçonok Mikajlən izasə zevəma porş jaj, a Lavrenttəov sarajə zevəm tolkasə Şeraŋsə.

Kəg zonkaokkez kotərtisə vizətnь, kьz zevəm porş jajьs, niјa kazaləmas: siјə şojənь ponnez.

...No! əddən jən pən, garjəməş izasas ošta da letəny-
şojəny jajsə. Ым вѣлас гəрд визисə vir pjatnaez, пѣлын во-
kas kotrašisə çoçkomkod kəsənik pən pjanok da kum raka,
izas uvtšis tɔdalis jirəm ɪ.

— Aja-al...—suvtçəstis minut kezə da gorətis Mikajys,—aja!
Təvçikən kotərtis dərəvna kuza, toko sapka uvtšis pavja-
lis lonkod çoçkom juršijs, da mɔmda tɔrmis golosys lok gor-
sən gorətlis:

— Ponnez, aja!.. Porşsə, aja!.. Toko ɪokkez, aja!...

Posoz dɔnas sulaliş muzykkezys [divujtçəmən bergətisə
jurreznysə, a Nəmçonokyslən ajys setçə-zə, ɪm vɔlas, slar-
kişis toko pukşis.

— Mɔj te, vəvşalin-ja mɔjja!—kvaçitis ros da suskəstis
sɔlə starostaş.

— Ponnez... şojisə!—paşkətis kiezsə da viştalis Nəmçonok.

— Ə-ə-ə... mɔj te setən izan?—ədva vermis vovgəşny
Mikajyslən ajys.—Mɔj te, jən tekət?... Pernapasaş!...

— Porş jajsə şoisə!—'gorətis Mikaj.—Viştalis-taj mamə:
zəv-rə ɪləzyk,—en sek kvzys,—açys çukərtəstis starukamoz
çuzəmsə da pondis gorzyny.

— Ok, jur te menam, sudtəm jurinəj!—sapɔrniçis aslas
jurşi verdə Mikaɔyslən ajys. Keɔd əkəkez vɔlət sɔlən zollisə
kotərtisə şinvaez.

Me vunəti açyməs, sulali drəzitəmən, da eg i kazav, kɔz
ajə vɔlə vizətəmən pondi gorzyny:

— Mijanliş Şerənsə siz-zə ponnez şojasə!... Kotərt ço-
zyk sarajas!....

Naçalnikys çozə bergətçəstis.

— Zonkaok, noko mɔj te əni viştalin?—jualis sija Mikajliş.

Sija varətis şinnesə, oştəstis vɔ əmsə da seççə i vinçis.
Naçalnik jualis mençim:

— Mɔj lois? Kinlən te, a?

— Aslam,—supɔta gorətçəsti me, açym ɔlali şinvaezəs.—
Mikajjeslən naçkylisə porş, a sija ponnez izas uvtšis şojəməş,
a mijan sarajas kukanok...

Zar keri me ajə vələ da uşis tədvlam sələn grəzitcəmьs, sek vəliş me gorzəmən pondi gorətlyнь:

— Vartlyнь əni sija menə pondas!.. Абу mijan kukanьs, абу, vuzalim mijə!

Mikajьslən ajьs pukalis lьm vьlas da pricitьvajtəmən duťtaşis ətmədərə. Ajə uşkətçis stanovəjьslə kokkezas, Matrenьs gorzis, muzьkkez stovşalisə.

Əvtyštəmən naçałnikьs kłorkis ajələ peļvokas. Vez percatkiьs sь kiiş potis. Ajə taekişis jurnas porogas da ruzəstis. Zvirən stanovəjьs vьlə uşkətçis Matrenьs, kьz lakəşis sь sos verdə. Sьlə sətisə juras, Matren uşis ordçən ajьskət, no çeçcəvntis vь, da vərə uşis—sьlə sətisə esə mədrьriş. Naçałnikьs çuzzis ajələ kьnəmas, sija kəstişьstis da zerk-mьtçis piņnesə, a mamə kais vəskas.

Oj-ojj!.. Vijisə!.. Otsalə!...—da nołət pospu vьvşanas-zə słorkişis uşis zozas.

...Kər naçałnikkez munisə, Mikajьsliş piņəvntisə koksə da vəşkətnь kьskьlisə karə, a me Şeraňs ponda vьdsə neđel petavli kartə ənzakernь... ətərəşnь virsorən.

Zadaňo.

1. (Viştsis medozza toras.)

Azzə da ləddə sija mestasə raskazşis, kьtən vaitçə dervnəyn vottez əktəm jьliş. Viştalə, raskazşis-zə voştə kьvvesə-da, kьz Lavrentovьs şemjanas kejmışis stanovəjьs oзыn, med sьliş ez korə votsə.

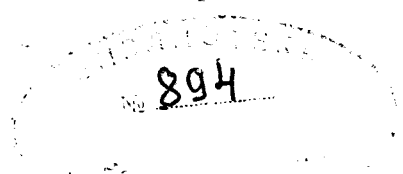
2. (Viştsis məd toras.)

Viştalə, mьj azzisə çeladьs, da mьj sьvəgьn lois.

Azzə da esə ləddə sija mestasə, kьtən stanovəjьs vartlə ajьsə da Matrensə.

3. (Bьdəs raskazas.)

Vištaşə, kьz etə raskaz şərti ovşis sar dьrni gəv kressəniələ.

N. Nekrasov.

Kaļistrat.

N. Nekrasov.

Dona mamə švľis, matusə,
Kər gьtčətə zьvka, kьla me:
„Loan suda, Kaļistratusko,
Pondan ovnь gazən, šləmən“.
Kьzi kiə puktis vaņņibь,
Vištaləmys kərkə mamələn:
Abu ņekin-ed bogatzьkьs,
Kaļistrat olə gьmaləmən.
Kļuča vaņņ-taj kupaјtčьsta,
Jurši kiən kuta sьņьsta,
Urozajjezsə vidčişьsta
Kəztəm muezləttim munьsta.

Aslam inkaə peslalə-taj
Paštəm çeladliš paškəmmesə.
Da mədətçə, kızı şera kaj:
Novjə vek vərəm pınkəmmesə.

Tommez.

N. Nekrasov.

Veñeç vərəs-zə Paraşlə
Mıtcıs razıtsə zənik:
— To-taj, stojlə kerli açım,
Toko məstəg ola zik.
Perina avu, krəvaçə,
No da... sonıt-ed pələts,

A kartaın poda zık
Kañ pijannez vıdsa kık.
Em i karçıs ogoreçın —
Kren da luk — kыгмə kiş.
Pañ-vekərys zazə teçəm —
Em perna da potəm kiz.

Xameleon¹.

A. Çexov.

Bazar plossad-ıyг munə pоlіcejskəj nadziratel Oçumelov. Sija viļ sьçela, kias kьeəmkə uzelok. Sь vərşaq oşkalə rьzəj gorodovəj... Gəgər çələ... Plossad vьln avu ətik mortok... Oştəm lavka da kавak ьvəssez şvet vьlas vizətəny gaztəma, kьz ьgjalan paşkьt əmmez, ny gəgər avuəş ɳelki i ɳissejjez.
— Dak te kurtçaşny, okojannəj te! — drug kьlis Oçumelov. — Çelad, ed lezə sijə! Əni kurtçaşny oz tuj! Kutə! A... a!

Kьlə ponlən kavzəm. Oçumelov zar keris vokas da kazalis: Piçugin kupeçы pes vizan skladiş, zarjaşəmən da kuim kok jьln çeççaləmən, kotərtə ponok. Sь şərə vətçə mort, kəda vəli şiteçis vurəm krakmałitəm jərnəsa da pərtçaləm zьletkaa. Sija kotərtə pon şərə, sьvəryn uşkətçis tusanas sь vьlə da kvaıtis ponsə vəriş kokkezəftis. Bəra kьlis pon kavzəm sь da gorətəm: „En lez!“ Lavkaezis mıtcısəny lumməm şina çuzəmmez i çoza pes vizan sklad dьny, kьz mıiş vьdmə, çukərtçə una jəz.

¹) Xameleonьs — askoda pələs zozьv. Xameleonьs surьta vermə vezry asşis kuçik rəmsə, da kerşny seəəm rəmə, kьeəm rəmys vьdəs sь gəgər.

— Къѣмкѣ зык левис, vaso vlagoroddo!..— suə gorodovəj.

Oçumelov bergətçystə ñevna sulgalan da oşkalə oñirьs dьnə. Azzə sija, ñeььn sklad vorota dьnas, sulalə sija, pərtçaləm zyļetkaa mortьs, sija levtəm veşkьt kisə vьlə da mьtçalə oñirьslə virəş çunsə... Oçumelov sek tədis: mortьs eta Xrjukin— zarni gəgər uzən vədītçis maşter. Oñirьs səgьn, oziş kokkesə paşkətəmən da drəzitəmən, mu vьlas pukalis pon pijanьs, kəda levtis zьksə. Vəli sija jьla pьroka, şpinaas esə vez pjatnaok. Şinvaən tьrəm şinnezas tədçis gaztəmtçəm da povzəm.

— Mьjlə tijə siz eççə ənzə?— jualə Oçumelov da pьgə oñirьs kolasə.— Mьja estən? Mьjlə te çuntə ənzə?... Kin gorətlis?

— Muna me, vaso vlagoroddo, ñekinəs og vərzət...— kьgьmas kasļajtəmən pondis vaitnь Xrjukin,— pes jьliş to Mitrej Mitriçьskət,— i drug to eta, lokvirəşьs, açьm og təd mьj ponda sarnitis çunəttim... Te menə proştit, me-ed mortьs uzaliş... Uzьs menam posnītik. Aş menьm mьntənь, podi əni me etən çunnam vьdsa ñeđel og vermь vərzətnь... Eta-ed, vaso vlagoroddo, i zakonas abu, med vьd lokvirьşşan řerpitnь... Pondas-kə vьdьs kurtçaşnь, dak-ed sek i çoçkom şvet vьlas oz pondь tujnь ovnь...

— Gm!.. Ladnə...— çoğьta vaitə Oçumelov, açьs kasļajtə da vərətə şinkьmmeznas.— Ladnə... Kinlən ponьs? Me etə etaz og ko! Me tijanlə mьtçala, kьz ponnesə dom jьliş leznь! Kolə-ñi zar kernь seeəm gospodaьs vьlə, kədna oz dumьstə kernь postanovleñnoez şərti! Kər strapujtasə sija, vьzdyləs, dak sek vəliş sija pondas menə tədnь, mьj sija seeəm pon da mukəd vetlētis poda! Me sьlə mьççala Kuzkin mamsə!.. Jeldьrin,— viştalis nadzirəteļьs gorodovəjьslə,— noko təd, kinlən eta ponьs da giz protokol! A ponsə kolə vijnь. Əni-zə! Sija natte salnəj... Kinlən eta ponьs, tijanliş-ed me juala?

Eta, ñekə, Žigalov geñerallən!— şbaşis kəda-kə oñirьs kolasiş.

— Žigalov geñerallən? Gm!.. Noko, Jeldьrin, çəvt mençim paļtoəs... Upp te, kьѣm zar! Natte eta zer ozьn... Ətikə toko

me og vermb vezərtnb: kʙz sija vermis tenə kurçəvntnb?—
jualə Xrjukinliş Oçumelov.—Raz vermas sija suzətnb çuntə?
Ponʙs uçitʙk, a te-ed von kʙeəm avʙz! Te podi garjin çuntə
kərttuvən, a sʙvərgʙn vəliş pʙris jurat ideja, med kʙtişkə perç-
tʙsnb. Te-ed... tədə me tʙjanəs! Oçirʙs vəvətçis.

— Sija, vaso vlagoroddo, narosnoiš çigarkanas ponʙslə
pʙras tʙkʙnitis, a ponʙs, avu-ed vəvəv — sarʙnitis... Uməl sija,
naşmek keriş, vaso vlagoroddo, mortʙs!

— Vəvətçan pəvşin! En-kə azʙv, dak mʙj setən vəvət-
çan? Vaso vlagoroddoʙs-ed mʙvkʙda gospodin da vezərtə,
kin sija vəvətə, kin veşkʙta viştalə, kʙz jən ozʙn... A və-
vətçakə me, dak sek əs suddəʙs suditə. Sʙlən zakonas višta-
ləm... Əti vʙdənnʙs ətkodəş... Menam aslam vonə olə zan-
darmʙn... kolə-kə tʙjanlə tədnʙ...

— En vovgʙ!

— Avu, etə avu gənerallən,— dumajtəmən sʙʙiş gorodo-
vəj.— Gəneralʙslən eēēəmmes avuəş. Sʙlən unazʙkʙs lagavəjəş...

— Te etə vʙeəma tədan?

— Tədə, vaso vlagoroddo...

— Me açʙm tədə. Ponnes gənerallən donaəş, porodistəjəş,
a etə—porş tədə mʙj seēəmbʙs! Ne gənnas, ne çuzəmnas...
oçir naşmek toko... Da eteəm ponsə viznb?! Kʙtən tʙjan mʙv-
kʙdnʙt? Sedas eteəm ponʙs, suam, Peçerbürgʙn çeto Moskva-
ʙn, dak tədat, mʙj vʙ sek vəli? Setçin zakonas vʙ ez vizətə,
sek-zə — en i lolʙs! Te, Xrjukin, noraş, etaz çelosə en kol...
Kolə niʙj velətnʙ!

— A podi-i gəneralʙslən-da...— vərə dumajtəmən sʙʙiş
gorodovəj.— nʙr vʙlas-ed sʙlən avu gizəm... Əti lunə me og-
radaşis sʙlis eteəmə-zə azʙli.

— Mʙjnə, gəneralʙslən i em-da,— kʙlis sʙ oçirʙs kolasiş.

— Gm!... Noko paştət menə, Jeldʙrin, paʙtonas... Mʙjkə tə-
vok pondis pəʙtnʙ... Drəz muni... Te nəvətan sija gəneralʙs
dʙnə da setçin jualan. Viştav, mʙşə, me azzi da inçdi... Da viş-
tav, med sija seşša ətəras ez lezə... Sija podi esə kʙeəmkə
dona ponok, a kʙz vʙd mort sʙlə pondas çigarkaən tʙkətənb,
dak sek dʙr-ja sija eʙkətənb. Ponʙs-ed,— əddən seēəm podə...

A te, volban, lez kitə! Nemlə assit səd çuntə mýtçavny! Açyt vinovat!

— Generalən von povarəs loktə, jualamə sliš... Ej, Prokor!.. Nokolok, dona mortəj, taççə! Vizətsponəsvylə... Tijan?

— No, etəmmes mijan nekər-na esə ezə vəvlə!

— Da i juaşnə setən dırsə nemlə,— suə Oçumelov.— Sija slaga! Nem setən dırsə vaitnə... Koļi raz vištali slaga, dak slaga i em... Ljpnə, seşsa i vıdəs!

— Eta avu mijan,— vaitis ozlaņ Prokor.— Sija generaləs vonlən, kəda əti lunə loktis. Mijanişəs vorzəjjesə oz viz. Vonəs sılən niyə okotitə viznə...

— Da raz sılən vonəs loktis? Vadimer Ivanoviçəs?— jualə Oçumelov, aslas sənnavnə pondis rad şerəmən vıdsən çuzəməs.— To-ed, gospodil! A me eg i təd! Gəştitnə loktis?

— Gəştitnə...

— To-ed, gospodil... Gaztəmtçis vonəs ponda. A me, vaşa, to eg i təd! Dak eta ponokəs sılən? Əddən me rad... Boş sijə... Ponokəs əddən-ņi vıñ... Şurıtk seçəm... Sapnitəm toko sliš çuñsə! Xa-xa-xa... No, mby drəzitan? Rrr... Rr... Ləgaləd to selma... kuz peļ... Vapsyr...

Prokorəs kıtsalə ponsə da munə səkət pes vizan sklad dıniş. Otırs şeraləny Xıjukinəs vılın:

— Me esə mıtçala tenyt,— grəzitə sılə Oçumelov, açs kattışə şıçelə da munə ozlaņ bazar ploşad kuza.

Zadaņno:

1. Dumajtəstə, mıla Oçumelovəs razməd vezlis assis reseņnosə?
2. Mıla avtorəs assis raskazsə nimtəm: „Xameleon“?
3. Mby etən raskaznas mədis mıtçavny avtorəs?

Əvdətlən oləm.

A. Neverov.

(Revoluciaəz iñkalən oləməs.)

Zaludaj Ivan Zavzatova drevnəyn əddən juiş mort. Əni sija mədik neçel-ņi zullə, mımda gorsas tərə, juə medvərja grossesə da gərtəm mu polosaezsə...

Gulajtə zəniks, gorjois-li, radujtəmiş-li,—jen sijə tədas, a inkaəs šinvasə kištə. Loktis talun Zaludaj gortas zvir-zvirən!

Nekin vblə oz i vizətəs. Pukšis pʒzan sajə, kədə vəli zugaləma-ŋi, puktis assis pasməm jursə, kədə vazʒn-ŋi ez sʒnavlʒ, kiez vblas da pondis dumajtnʒ...

Čəvmisə sʒ voktəz gorziš čeləđəs. Poləmən lapkišis gorberdə volatəm iŋəs da vidčisiš viļ əvidaez as kəzainšəŋ.

Dʒr pukalis čələmən Ivan, drəgajtisə sʒlən vʒna jaj svənpəz. Tʒdalə juras vetlisə kʒəəmka ʒzʒt dumaez, əđđən kolana dumaez, sešša levtis jursə da ləg zvirən suskʒstis:

— Vaj-zə kʒk das ur!

Iŋəs drəgnitʒstis, esə burazʒk mʒskʒrtʒstis jursə da levtʒstis šinnez dʒnas ŋəŋəš zaponəs.

— Vaj!—zəŋta gorətʒstis esə əpʒr Zaludaj. Golosas mʒjkə kʒlis ŋevʒəəm da čorʒt. Kerkuas lois esə čəvzʒk. Čeləđəs pəvzəmən lapkišisə štəna verdas da poləmən vizətisə ləg, šələmtəm ajŋəs vblə, kədə vʒdəŋnʒs šinnanʒs-ŋi ez azzə. Iŋəs šo vazmoz sulalis čələmən, toko gʒriš gorzan šinneziš zollisə lezčisə šinvaez. Ena šinvaes vištalisə kadša ozzʒk olan sajkaləm jʒliš, jursə əstəm jʒliš,—səg-vozən šəmja paškələm jʒliš, da sʒ jʒliš, kʒz pondasə ovnʒ čeləđəs, vʒdmʒnʒ eʒgʒən, paštəg-kəmtəg. A nija abu jeeəš—vit mort. Šəktəš da gaztəməš ena dumaes mam šələm ponda! Bʒtʒe jad, sotisə nija sijə...

A iŋəslən čələmʒs esə burazʒk ləgətis Zaludajsə. Sʒlə mʒtčəšis, mʒj sijə šeraləŋ, oz azzə šinnanʒs, oz vištələ mʒjkə vʒdəs veškʒta. Da i vazʒn-ŋi sija kazalis—inkaəs oz radəjt sijə, šəkt sʒlə, i toko vičkuas šetəm kʒatvaiš da pravatəg oləmsəŋ kʒvzə zəniksə. Zəniksə mučitis vezəktəm, a vekšə kod jʒrʒs ez vermʒ dumajtnʒ, mʒšəŋ sija sogšə. Nəməŋi sešša Zaludaj ez vermʒ kernʒ, kəttʒšis vʒdəs juras dumaj-təmnas, əstis veškʒt dumaezsə da pondis vestʒnʒ iŋəslə aslas poršmoz oləm ponda, səg-vozən munəm šəmja oləm ponda, sʒ ponda, mʒļa sijə ez radəjt iŋəs, esə əpʒr i əpʒr mʒršis, med gorzis iŋəs da čozazʒk kulis.

Ez i pondь vidčisņ inšliš pānīta kēvsē, Zaludaj cēlēmān sīvātčis labič uvtas sulalan korovja dņnā, inšs ez jestь i zar kernь, kēz zēnikьs cēlēmān zugdis zamoksē da kьskis tre-piččez kolasiš medvērja pjatakkesē, kādna vėlisē āktēmas „sād lun“ ponda.

— Ivan!— korēmān pondis baitņ inšs,— Ivan, dudiok te menam! Rādi krista en voš [medvērja grossesē! En lez assit cēladtē čočkom švet kuza.

Inšs suvtis sь ozē pizēs vėlas, kvačitis sьliš kiezsē da laskova vizētē šinnezas.

— Dona tačukāj!— gāztēma šilņitēstis kьkjamьs voša An-nuslān golosьs — vьeām te mijan, en-ņi voš sām sē... Tačuk...

Ņvkaokьs pondis gorzьņ da vevtēstis kieznas cūzēmsē. Drēgnitis Zaludajlān šālēmьs, no nēdьr [kezē! Ozzasa lēgьs sijē vermis. Taekis sija inšslē, puktis jur vėlas sarkasē da oškāvtis poroglan. Sek āzjēstis inšslān vez cūzēms, lēgān jugjāvtčisē sinvaēn tьrēm šinnez da kēz cuskāmšāņ cēččāvtis zozis.

— Ivan!— Ēvdāč drēzītēmān kutčis sь zipun polaez ver-dā.— Ivan! Šet, en voš... etā-ed ne tenat.

— A-a! nē menam...— bergātčis Zaludaj.— Si-iz.— Kod šin-nez sьlān pondisē sotčьņ lēgān, a kьmās vėlas zьlaes tьrisē virēn,— noko vištav, vьzdām, kinlān etā sāmьs?— I sь kostā-zē Ivanьslān jon kiьs sārņnitis inkaьliš gorssē.— Vištav, bait, kin tenēt sijē vajē, vištav assit mōzžestē, a to... zā-gētal!— vėviš gorētliš zviršalēm mortьs. Inkaьs lēzētis, a va-itņ ez vermь— zēnikьs zmitis sьliš gorssē. Cēladdes gorētisē da zevšisēsē— kinlē kьtčē tuj... Učitik Vašilokьs ušis la-bičis, rāzmād pikņitēstis da cāv mis.

Zaludaj, kēz vьnā vьntēm vьlņn, kesitčis aslas in vьlņn.

— On vištav... Dak to tenēt n-na...— vьt kēskod kula-kьs uškētis inšē kok jьliš. Zēnikьs kьjēstis assis cūņnesē inšs, kērkēša vasāk, kuz juršē, da pondis āstьņ lēgsē i zubtēsē aslas sudtēm inka vьlņn.— Te mōzžekēt pondēmьt kьskašņ? Tenat sām em? Te zēnikьt vьlņn pondēmьt šeravņ... To tenēt, to, n-na... Vija, jordēmās... Vištav!

Aslas mьvkьdttəm dьrņi Zaludaj ez i kazav, mьj sija keris... Əvdət sadtəg kujlis naťəş zoz sərьn. Vez çuzəmьs lois ləz. Veşkьt şimьs pьktis da oşşis. Kəşiçəşis ruzis yir.

— İņsə velətə,— baitisə ətəras kьvzişis suşeddes da suşedkaes.— Uļən-ņi şojə, vezəmьs, iņkasə!— baitisə zaļejtəmən mukədьs.

Zaludaj esə əpьr şəvzis kujlan iņьs vьlə, girçьg-girçьg keris piņņeznas, gьmgis pədnalis ьvəssə— petis ətərə.

Povzəm çelađьs kьskaşisə vartləm, dona da laskov ma-mьs gəgər, malalisə sьliş jursə, radəjtəmən vizətisə çuzəmas da letisə sija poduləttis.

— Mamuk, çəççь!... Mamaj!... Sija munis-ņi... Abu-ņi sija,— kьtsalisə nija mamnьsə.

Zadaņo:

1. Viştalə, kьz eta raskazьn viştassə iņka jьliş, sь oləm jьliş revoluciaəz. Mьj keris sovet vlaš, med veznь etəəm oləmsə iņkalis?

2. Gizə raskazşis kьvvezsə, Əvdəťslyş da Annusьslyş, kədna korisə, med Zaludajьs ez ju medbərja şəmsə.

Vundan kad paşkalis əni dєrevņayn.

Ń. Ńekrasov.

(Uзьs kreşşankalən revoluciaəz.)

Zar talun, pəzə; suç volkьtin, vərtəmin,
bьbez pьr, vizzez da novo uvt— paşkьtin.

Sondiьs sotə, oz kus.

Iņka von peşşə, ədva-ņi lolalə,
Moska da nom jur vevdərəs levalə,

Çuskə, gilətə lok gnus.

Iņkaьs şəkьt gər-raļņiksə levtətn
Vundьstis kus koksə, taļççьstis şəktəmən—

Ńekər suvtətnь pьm vir!

Gorzə kagaьs, mezaas pozdişəma,
Iņka kotərtə, a jurşi lezçişəma,

Kolas burəťçьnь dьr...

Мьj-nə te сь озə сувтəстн кьvvezтəг?
 Vek tєrpitan jьliş şьv şьlankьvvezтə,
 Şьv, dona mamnəj, рьг...
 То-лн ңьлəм-лн, şnva-лн şn lьs uvtas,
 Şəкьт vıştavnьтə, вьл,
 Nətəş trepnən kərtaləм зван vevt uvtas
 Təppez ьskəvtasə şьл...
 Koşməм kəs tьrppезən sija, terməşəməн
 Nuzətсis, kətətis pн.
 Kurьт şnvaезьт səriən kvasьskət
 Çəskьтəş-ja, mнça nн?...

Ozlanə, nkaez!

Ivu-Ştepkо.

(Mart 8 lun kezə.)

Ozlanə, nnezi!
 Çorьtzьka talə.
 Levтə vьlnzьka
 Gərd via flag.
 Jonzьka, jonzьka
 Çalətə şьlə.
 Kok uvtьn talə
 Gov oтіrliş vrag.
 Talun, mart təliş
 Kьkjamьsət lunə,
 Praznнk — вьд mu paşta
 nnezlən lun.
 — Əj, nka! Kьlan-ja?
 Vьn tenat una,
 Leңnньs tuj kuza
 Jonzьka mun.
 Вьд ңesovetskəj
 Stranaьn pukalə

Jəz vьln,
 Połdəm, çeraң-kod,
 Burzuj.
 nkaəs vezzezən
 Kaşta, kərtalə:
 Ozlanə oz lez,
 Pədnalə vıl tuj.
 nkaez oz povzə
 Talun burzujliş...
 Jonzьka əzjьstas
 Nьlən рьm vir.
 Nija ңemьmda oz kezə
 Vıl tujliş...
 Gərd dərapassezən
 Əztasə mir.
 nkaez, tədat
 Вьдənnьt ti vazsə:

Şirvıusın pəditə,
Kıştit şınva.
Edə nemında
Adzylə ti gazsə,
Ez şetlb carbs
Tijanlə prava.
Mədnəzən əni
Vbd inkaıbs olə:
Kamgəmən dorə
Kolxoznəj olan,
Pizə stranaas,
Uzalə mby kolə...
Tədə unazbk...
Ne toko peçkan.

Zardə strananyı,
Kolxozzezən tıgə.
Tıgə udarnəja
Mijan vbd plan.
Otır şələmmezə
Leninıbs pıgə...
İnnəzlən gazən
Şerəmtçə olan.
Ozlanə, ozlanə,
Vbd pessış innəz!
Levtə vbynzıka
Gərd via flag.
Jugytlan, sondılan,
İndə ti şınnez.

Kok uvtın talə
Gov oțirliş vrag.

Рыссәм понда.

(„Bal vəgyn“ viştış tor.)

L. Tolstoj.

(Кыз овşis saldattezlə car dırnı.)

Şəd munđıra saldattez sulalisə kыk rjadyn panıt ətamədlə
pisallez nylən vəliəş kok verdanıbs, aşnıbs ez i vərzətçystə.
Nı vəgyn sulalisə varavansik da flejtaən orsis. Nija dugdv-
təg orsisə kыeəmkə etik tor, kəda çanətis pellez.

— Mby nija etə orsəny?— juali me ordçən mekət suvtış
kuzneçliş.

— Totarinəs vasətləny ryssəm ponda,— ləgən gorətçis
kuzneçs, açs vizətis sajlanış rjaddez kəneças.

Me pondi vizətny seççin-zə da kazali rjaddez kolassis
mbykə nöstəmə, kəda matətçis melan. Melan matətçışs vəli
kosvi kusətəm mort, kəda kərtaləm kыk ruzjo verdə da kədə
nuətisə kыk saldat. Ordçən sьkət munis vbyn mьgəra sьneła
da kurazkaa vojennəj mort... Munışs şlorətis kokkeznas sьləm
lym vylət, vərətçyslis vьdsən tusanas. Munışs, kədylə ətmə-

dərşan vaçkisə i vaçkisə, loktis melan; sija to uşəstas vər-
lan,—sek sija unter-aficerrez, kədnija nuətisə, tojlalisə ozlan,
to sungişas ozlan,—sek unter-aficcerez, vizisə sija uşəmiş,
kəskisə vərlan. А нь вэрşан, çorьt oşkələn munis vььп мь-
гəra vojennəjьs...

Бьд sətəm vəгьп eta, kədə vartlisə, vьтте кьз divujtçəstis,
bergətis zivьtşanas şikьrtəm çuzəmsə sьlan, kədbləşan vaç-
kisə, da çoçkom piңnesə mьtçəmən, bovгis mьjkə ньг uvtas pьг
ətik kьvvez. Toko kər sija lois matьnzьk me dьnşan, me kьli
enə kьvvesə. Sija ez vait, a toko sьrkjalis: „Voninəjjez, ed
vartlə. Voninəjjez, ed vartlə“. No vonnes vartləmiş ez dugdə
i kər munişsez loisə me veştьп, sek me kazali, кьз me
ozьп sulaliş saldatьs çorьta oşkəvtis ətik oşkəv ozlan, su-
ңaləmən əvтьstis vednas da əvьrtis sijen totarinьslə şpinaas.
Totarin sun-vanəvtçis ozlan, no unter-aficerrez vizьstisə sija,
i vəra sь kosta-zə sьlə sətisə mədərşanas, sьvəгьп talaşan,
sьvəгьп vəra mədərşanas... Polkovnik munis voki, vizətis neto
as kokkes uvtə, neto totarinьs kokkez uvtə, eəkaez połdəmən
lolalis as pьekas vozduxsə, da ne termaşəmən lezis sija vər
ñuzətəm tьrpət. Kər vartlişsə nuətisə seti, kьtən me sulali,
me kazalьsti nəburik şpinasə vartləm saldatьsliş. Vəli sija kь-
əmkə şera, va da gərd, nəmьmda ez vaçkiş şpinalan, me sek
eg verit, med vermis vəvнь eteəm şpinaьs mortlən.

— Gospođil!—gorətçis me vokьп kuzneçьs.

Munişsez mijan dьnşan loisə ььпnzьk. Siz-zə şo ətmədər-
şan kişsisə sətəmmez zəmdaliş da çukraşis mortьs vьlə i siz-zə
şo bumгis varavan da orsis flejta, i şo siz-zə munis çorьt
oşkələn vььп mьgəra veşkьt figuraa polkovnikьs ordçən to-
tarinьskət: Drug polkovnikьs suvtçəstis da supьta şivətçəstis
ətik saldat dьnə.

— Me tenьt mavta!—kьli me ləg golos.—Pondan esə
mavtnь? Pondan?

I me azььli, кьз sija aslas vьna kiən, kədə vəli şujьstəm
zamsovəj pərçatkiə, vartlis çuzəm kuzas nəvььп mьgəra kə-
sьnik saldatəs sь ponda, mьla sija nəəddən vьnən lezis aştis
vedsə totarinьs gərd şpina vьlə.

Zadaqo.

Vizə rapn̄ta k̄v̄n to k̄eə̄m juəşəmm̄ez v̄l̄ə:

1. M̄ȳa saldattez s̄b vurna vartlisə ass̄in̄s jortn̄sə?

2. M̄ȳj ponda polkovnik̄s vartlis saldat̄sə?

3. M̄ȳjə̄n sar̄b̄s armiān̄ viz̄sis d̄isciplinās? A m̄ȳjə̄n viz̄sə
Gərd armiān̄?

A. Puskin.

Por j̄liş da s̄b strosn̄ej Balda j̄liş skazki.

A. Puskin.

1. Olis por,
Teş k̄m̄əs-ed top.
Munə por̄b̄s vazarət
Vizət̄n̄b̄ əti-mədi təvarrez.
A rapn̄t s̄l̄ə Balda
K̄yt̄çəkə oşkalə vura.
Şuə porl̄ə: „zdorovo tos... ənz̄a...
M̄ȳj-nə te, vaṭə, oz talun çec̄çin?

Мъјлѣ таџѣ лезџин?“

Рор сълѣ раныт:

„Колѣ меным ровоџник —

Руџиџ, коџук да плџтник.

Къџ меным аззынь сижѣ,

Мед dontѣм вѣли otsалиџ, јон kia?“

Baldaџs суѣ:

„Ponda me кѣвзынь tenѣ,

Рѣг узавнь киѣн i vemѣн.

Vo ponda, —kuim peџик te кѣмѣсѣ;

A џojнь vaj: пуѣм sogди сѣдѣсэн“.

Pondis dumajtnѣ рор,

Њirtѣ кѣмѣссѣ gosa зов:

Кѣѣм-рѣ, ваџа, peџик...

No, da мѣјкѣ керамѣ-рѣ, оз куџ куџик.

Суѣ рор Baldaѣ: „Ladnѣ,

Og вѣвѣтѣ џекѣдѣс, og раднѣ,

Ov-нѣ siz-кѣ me ordѣн, узав te

Мѣтџав вѣнтѣ da pessѣ заравтѣз“.

2. Siz Balda рор керкуѣн олѣ,

Uzнь изас сълѣ колѣ.

џojѣ џџ ponda, дѣг,

Uzalѣ џizim ponda рѣг.

Jugdѣtѣз вѣдѣс сълѣн јѣктѣ,

Jestas-џи гѣрнь i вѣг gortѣ rѣктѣ,

Lontas gor, мѣј kolѣ џевас da лѣџѣтѣс,

Koџt pѣzalas da вѣдѣс сижѣ vesѣтѣс.

Poradџa сижѣ oskѣмѣн-oskѣ,

Porovna toko Baldaѣs i kossѣ,

Рор рижан суѣ сижѣ ајѣн,

Balda kasa puas, џук озас vajas.

ѣtnas porѣs оз тѣг куџикѣ,

Рѣг-ed tѣdvѣlas сълѣн peџикkez.

Oz аззы Baldaѣs рорным џинѣн...

A kad џulalѣ i srokѣs матѣјник.

Oz џoj, оз ју, оз узѣт рорнымѣс,

Əni-ni sьlən polə kьməs.

Vištalis poraddalə: jərmi...

Siz i siz, мьj-pə pondamə kernь?

İnka мьvkьd otsalas,

Lukavitнь-ed sija velaləm.

3. Poradda suə sek: „təda, keram...

Kuzamə loksə vasətнь ətərə:

Єaktь Baldasə kernь uz, kədə vь ez vermь,

Med vəli kerəm vьdəs, sek sija jərmas,

Sek peçikavнь on şet kьməstə,

A Baldasə vasətan, nem on vestь“.

Şələm vьlas poplən lois gazazьk

Vizətə Balda vьlə şmela, burazьk.

Ətrьr gorəti: „lok-zə te, a...

Bur uzaliş menam Balda!

Kьvzь, kəsjişisə kullez va uvtiş

Vestьнь меньm vottez pьr kuvtəz.

Una vь şəm vəli, voşнь kuzim-kə,

Da em nьşan kuim vo ponda nedoimka.

Kər-te şojan sogdi sьdəstə,

Sek əktь kullezşan votsə vьdəs te“.

4. Sь ez şet Balda poplə, ez i gorət,
Munis da pukşis morjo bereg dorə.

Pondis setçin gardнь gez

Da vadнь vaas koqeççez.

Petis vaşiş sek medpəriş kul:

„Mьjlə te, Balda, loktin, vьzdьl?

— Da to-taj, geznas vaas tuləta

Da tijanəs uzə şvetliş vьrəta.

Povzis sek pəriş kul əddən-ed bura.

„Vištav-zə, мьj ponda mijanlə siz şuras?“

— Kьz мьj ponda? Tijə od vestə vottez

Srokkezsə vunətəmnьt, şura çorttez?

Uzə me tijanlə mьtçala,

Pon jajjeznьtə pletən sułala!

— Baldaok, te, vaşa, en termaş əddənsə —

Vestamə votsə çozazьk vьdənsə.
 Uzə vidçis, nuçokəs inđa.“
 Balda dumajtə: „Etə on vəvət, viңdan“.
 Petьstis sь ozə kuļ pijanьs,
 Mavzьstis eьgjalan kaң pijanən:
 „Zdorovo, Balda-muzьçok,
 Kьeəm tenьt vot? Mьla te jok?
 Vottez jьliş mi ñem eg-na kьlə,
 Ez-na eta gorjoьs uşь mijan vьlə.
 No, ladnə-inə — voş, da toko, kьlan?
 Med ozlaң tijə votsə ed puktьlə.
 Keram siz: med ñekinəs ez kut əvida
 Ozaşam kotərtнь, morjo dorət vlidən,
 Kin udavzьk — sija voştas şəmsə sek,
 Zaptasə sijə seççin vьdsa mesək“.
 Şьñnalə Baldaьs şeralə:
 „Bura tenat jurьt uzalə...
 No kьş tenьt vermaşнь, şlakəť,
 Mekət vьnaşa-vьna Baldakət?
 To kьeəməs inđəmaş vonəs!
 Noko, vidçisьs te uçətzьk vonəs.“
 Munis vərə Balda, keris vəç,
 Kutis da şujьstis mesəkə kьk kəç.
 Morjo dorə mьççis çuzəmbansə
 Azzis seççiniş kuļ pijansə.
 Vizə Balda pellezəttis ətik kəçsə:
 „Noko mьj te, kuz vəz, suan to eççə?
 Te, kuļ pijan, esə toմьnik,
 Mekət kьskaşнь oz suz vьnьt;
 Og pondə əstьнь veş tekət kad —
 Ozav pervo toմzьk vonəs, loa rad.
 Noko pondətçə...oj-jok!“
 Lьjəнь ozlaң kuļ da kəçok:
 Kuļ pijanьs — morjo bereg dorət,
 A kəçokьs — pəltə vər sərə.
 Kuļ pijan morjosə kьeəvntis,

Kъvсә нuzәtis, вәзән әvtis,
 Lokтѣstis sija ьski-rojki
 Ачъs лuz-va, lapanas чъskiшә, oјzә...
 Dumajtә: „Baldasә вәвәti“.
 A Balda vonsә-ңi lapkәtә,
 Ачъs вaitә: „dona menam voniңәj,
 Мъzin naңte! Soчciшъs-zә, bur zoniңәj!“
 Kul pijan шinneз varәtis,
 Bәzsә sьmьrtis, lәңsis, gәrdәtis,
 Vonъs vьlә lәgән vizәtis.
 Suis: „vidciшә, әni-zә votән peta“.
 Loktis dәd ozә; suә: „Beda!
 Ozalis menә uчәtzьk Balda!“
 Pәriш kul pondis sek dumajtnь,
 A Balda levtis зьk, gorvajtә,
 Nełki morjo gudьrtcis—
 Gьriш гьъs veregә ңirtçә.
 Petis kul pijan: „Tьrmas, vьna rod,
 Bьdәs tenьt шetam vot—
 Toko kъvзь: аззан von vedсә puktәmaш?
 Bәrьь asьt meta, kәt kьeәtmә—
 Kиn ьләзьk vedсә чарkas
 Sija votsә mezәk-тър i tapkas.
 Мъj? Tьdalә, kitә çegнь polan?
 Мъj vizciшan?“ — Von-taj, kьmәгьs kolә;
 Сь vьlә tençitь vedtә чарka
 Da vәliш tenьt jur kuzat krapka!
 Povzis kul pijan, dәdъs dьnә munә
 Viшtalis Balda jьliш una.
 A Baldanьm вәra sek levtis зьk,
 Geznas әvtçә, lok-pә çozьk.
 Petis вәra kul pijan: „мъj-nә te rjaksan?
 Loas votьs tenьt, toko en vaksь...
 — Tьrmas,—suә Balda
 Әni me ачьm... әnzә...
 Uslovjo ачьm viштala.

Me tenə, kuļ pijan, əmləsala.
 Vizətam, kьeəm tenat vьпьт... Кылан?
 Аззан, von-taj çоқком кəвьла?
 Левть кəвьласə, kuļ vьп,
 Да пəвəт sijə versta зьп,
 Нəвəтан кəвьласə — votьs tenat,
 Он пəвəт кəвьла — vot loas menam.
 Кəсьник kuļ
 Кəвьла ивтə — сь|k,
 Çuť zeləťçьstis,
 Да dundəťçьstis,
 Levтis кəвьласə, keris кьк оşкəv,
 Səşsa uşis, ңuzəťçis, кьз вəвəv.
 A Balda сьлə: „Вəв jurəj, kuļ,
 Pervo зьгьmtə te су|!..
 Kiezən en vermь? Oz-ja vişəť?
 Me kok kolasam кьска, vizəť“.
 Pukşis Baldaьs vəv vьлə — şlop
 Da versta gəñajtis: kir-vop da kir-vop.
 Povzis kuļ pijan, çedьs dьnə munə
 Viştaşis viļ torresə una.

Kullez mьťçisə ңьг,
 Kernь ңem — nija əktisə vottesə dьг,
 Da Baldalə şetisə şəm mesək-тьг.

5. Munə Balda da kaş|ajтьslə

A pop kazalis sijə da pajmьstis,
 Popadda saјə zevşisə,
 Povzəmşanəş kəstişə.
 Balda sijə azzis, şetis şəm,
 Sьvəгьп pondis kornь asьs mьпtəm.
 Gaztəm pop
 ңuzətis zov.
 Medozza peçik —
 Çeççəvtis pop potolokəz — şvig,
 Torskis mədik peçik —
 Popьs kьvtəg lois zik,

Krapkis kuimət peçik —

Мьвкьдсə əstis starik.

A Balda kəritəmən toŋis zor toslə:

„En vətliş вь te, pop, dontəmsə en kossь!“

Zadaŋŋo.

1. Enə ulьnzьk gizəm zagolovokkesə suvtətə, kьtсə kolə kьv-buras, gizə 1, 2, 3, 4 da 5 сьfraez tujə: Pop iŋdə Baldasə əktьnь vottez. Кьз veztişə Balda porьskət. Balda medaşə uzavnь pop ordə. Balda vermə kuļlesə. Baldalən pop ordьn oləm.

Вибн.

A. Şerafimoviç.

1. Voməd-ŋi çulalis, кьз me ətrьr lunlaçьn muni Juzovkaə... Juzovkaas menьm kolis kossьnь masьŋistəs.

Muni bazar-рьr. Əddən ьзьt, kədə oz poz kutnь şinne-zən, bazar ploşadьs вьдsən vəli tьrtəm ŋovolaŋ levtəm ogo-вляezən,—lunьs kreşenna.

Мьјьs toko bazaras ez vəv! Вьдsa doddez kolttəzən, çetvert кьza gossez, varan jaj, arбуzzez, vinograd, вьдsa kerəssəz çockom ŋaŋ, jəv, nək, riş.

Juzovka doras-ŋi çəvьzьt кьk suda kerkuokiş me azzi masьŋisliş şemjasə.

Јьla çuzəma da пьra, muçitəm şinneza iŋka vizis vez рьktəmkođ kagasə. Kulaçokas sьlən vəli zmitəm səskəm şəd ŋaŋtor. Кьk пьvoçka, əтьs kuim, a mədьs ŋoļ voşa, vizşisə mamьs poduv verdə. Kvaŋ gəgər voşa zonkaok пьrьstəm кьnəmnas kaŋsə da zekətə siјə. Çeľadьs вьдənnьs vəlisə uməlikəş, kəşьŋikəş.

Vəsŋitik goļaa, əddən вьlŋəj ŋe aslas voez şərti, кьk-jamьs voşa zonkaok... zorəna vizətis me vьlə gьriş, ləzkođ şinnezən.

— Açьs avu, uzalə zavodьn.

— A talun-ed kreşenna.

— A ətkođ-taj sьlə, uzalə. To Miŋəbs kollas tenə.

2. Уһып, ызыт да паşкыт воўкытыньп, кытэн оўсаыс паşкыт моўжоап лэзкод-şад ыныс, ужалисэ керку јуррез.

Ета гудыракод гыапан туманыş кылис уşан молоттезлэн гымэтэм, кэртэн золэтэм, вагоннезлэн шарэтэм...

Морт голосsez ez кылэ.

Ми лезчимэ улэ. Zavod vorota дьпын — una ыг шынеза равоçэјјез... Кэда пукалис, кэда sulalis, кэда kujlis да гарјис муsэ.

— Видçишэнь, а şо esэ ñekinэs oz medalэ, умэлççэмаş-ни вьдэппыс,— suis зопоçкаыс.— Кэр en lok, estэн пыр видçишэнь, кэт тэвнас, кэт gozumnas, lunnas i oјnas, etаз i sulalэнь.

Ме лэşати propuskэ i mijэ пырим zavoda.

Şад ынып... vetlis этмэдэрэ гымалэм, калскэм, girskэм,— оғирыс этамэдныскэт вайтисэ киезнапыс эвтçэмэн.

Zonkaokыс vajэtis менэ гарјэм да куз svoddez дьнэ, кэдна тьдалисэ му пыёшаңас. Нь калитçэм kirpiççezşаң vozduxыс дрэзитис соньтэн, gorrez pomтэг кыşsisэ ordçэн, а нь bokkezып льдтэг şад-şад vizисэ çugunnэј ывэsokkez.

Gorrez kolasэт vekñitika вэвдэм рејsaez вьлэт vetlis уçiтик паравоз, кэда вьпып роzis sulavнь toko этик мортлэ, а паравоз вьлас kujlis кэртovэј brus, кэдылэн помас вэли porperega кэрт. Suvтçыстas паравозыс gor ывэs озэ, lokтыстasэ bokkezşаңас кык равоçэј, куз кэртovэј kruçokkezэн оşтыстasэ кыкнап зьнсэ ывэsokыслиş да çeççэвтasэ вэрлаң.

А оşтэм gor ывэşsis којыстas seeэм југьт, seeэм зар, nelки машынысьлэн јуршыс pondэ paлитçынь, а мулаң ваçкишан, кељд, кэсьнык кулэмкод çузэм вьлэт јуззэ-лезçэ нылэм.

Машыныс бергэтыстas kutaninsэ, i sek кэртovэј brusыс гымэтэмэн лезçэ паравоз вьлиş, пырэ goras да таекэ мэд vokas вьдса керэс калитçэм koks. Koksujтан gorrez.

Brus вэра гымэтэмэн петэ вэр, паравозыс тарэвтçэ мэдик gor дьнэ, sija вэра оşşэ, вэра brusыс тојыстэ калитçэм kokssэ вьдса керэс, i siz pomтэг.

— Ета — тапуэ! — Gorэtis меным реј озам zonkaыс да kotэртис машынысьс дьнэ, вьдноз vevttişис sosseznas sotан зарşаңас.

Me pædi da eg tæd, kýtçə i vostiŋn̄

Масьн̄ис м̄јкə viŋtalis—əvt̄ystis kieznas. Zonkaok̄s k̄skis menə, sek mi k̄knann̄m petimə eta adiŋ.

— Ajə viŋtalis, med mi munim gortə, əni-zə mædis lokn̄, gort̄n tekət mædis vaitn̄.

3. Gort̄n klejonkaən vevt̄təm p̄zan v̄l̄n svark̄jis-pizis samovar, torelka v̄l̄n çoçkom vizisə kol̄t̄tez, kuksun̄n jəv, seŋŋa vi da çoçkom n̄an.

Loktis mасьн̄is. Zdorovaj̄t̄cim. Çelad̄s ŋak̄asisə p̄zan gəgər da vizətisə eŋgjalan ŋinnezən.

Масьн̄ис̄s p̄k̄sis p̄zan d̄nə.

— Мам̄s, vaj çajsə.

— Og ŋet, pervo ŋoj̄s n̄evna.

— Zənik̄s p̄vsalis kol̄tsə, kurtçəvtis, da drug taek̄isis jurnas p̄zanas, jur̄s lezç̄isis, əmas siz i kolis kurtçəvt̄m kol̄ts.

— Mitrej, raz te on tæd assit̄ izzətə?!— gorətis mam̄s.

Zonoçkās kvat̄itis aj̄sə n̄rət̄tis da pondis sijə k̄skavn̄n ətmədərə, aç̄s ŋinvasorən vaitis:

— T̄aŋu-u, t̄rmas ten̄-ŋt! En uz, pervo ŋoj̄s da v̄lis s̄vəḡn i uz.

— No ladnə... ladnə...—levtiŋystis aj̄s da v̄ra taek̄isis, uŋis jur̄s.

Zon̄s v̄ra sijə v̄rətis, levtis eəkaət̄tis, n̄evurik çorətis pellesə. Масьн̄is pondis v̄ntəg v̄rət̄n̄ əmnas. Aç̄s s̄n̄n̄aləmən, ŋək̄ta ŋinloppesə lev̄təmən, gorət̄cis:

— Əddən i m̄zi... No, muna. Mi tekət vaitam as̄n̄ as̄vnas, sek me loa soççisəm. Te uz talun mijan̄n.

Məd z̄bras pondis zirkət̄n̄ krəvaŋ da k̄vn̄n̄ s̄l̄n go-rəna piskəmən uzəm̄s.

4. Çelad̄s sek-zə k̄eəvtisə p̄zansə da r̄jaksisə v̄d̄ənn̄s ətik əmis:

— Vaj!.. Vaj!.. Vaj!..

Мам̄n̄s nijə k̄skis p̄zan d̄n̄sis da terməŋəmən zebis kol̄t̄tesə, çoçkom n̄ansə da jəvsə.

— Ed v̄rətə!... Uzə n̄evna norovitȳstə, sek me tijanlə uznaj̄t̄n̄ ləŋəta, a etə aj̄n̄t̄l̄e as̄v kezas.

Levtiſis lok gorsæn gorzæm. Sija slopnitis ætiklæ, mædiklæ, suvtætis bekær, kiſtis seççæ kvas, kræsitis sæd naſ, luk i çe-
laðys pondisæ ſojnþ gþriſ puovæj paſneæn.

5. — Mъla tenat zænikъt talun kreſeſnaas uzalæ?

— Gospođi, — suis sija, — da-ed pъr siz uzalæ. Praznik-
kez ñe kreſeſnaez oz tædæ, gorres-ed pъr lontiſæny, ñekær
nijæ oz kusætlæ. Toko ызт lun kezæ — kъklun, da rozosvonas —
lun, a seſſa ыдса vo. Uzalæ sija daskъk ças da sълæn jor-
тыs — daskъk, siz i vezſæny.

— A kъz pondas sogavny?

— Pozæ sogavny ыдæssæ vonas toko kuim ñedel, a
kъz unazъk, sek vorota sajæ. Mijaniſълæn væli loġkoezlæn
vospaļeſno. Kujlis kuim ñedel, doktorъs suæ — esæ-pæ kolæ
veſkætъny, a sija pondis uzavny, ñem on ker — ſemja. Dok-
turъs æktis verdny, a to açyt ed te azzan, kbeæm sija ſoiſъs,
æmas-ed on ſuj. Loktas da toko oļpaſ ылæz med kъſſъny.
Æbedsæ kær inðan zavodas, a sija zarſaņas oz vermъ ſojny
i seççin. Asъvnas toko vuđi mъmda ſojъstas.

Sija çъskis ſinvaezsæ da suļsis çъsjan doras.

— Çelaðys zaļeſ. Kъkdas kъk saņas-ed tæliſnas unasæ
on ſoj...

Çelaðys kiſtisæ poļdam kъnæmmezаныs kvassæ, tьrtisæ luk
soræn sæd naſæn da paſneznъsæ ñulæm væryn munisæ vodny.
Toko ызтъkъs sulalis sæstæm çuzæmæn, ñuzætis assis ſilisæ
da kvzis vaſnisæ.

— Etæ to kolis ы skolæ ſetny, korſæ açъs, a mi sija
traktiræ mædam ſetny, uzavny... mъj-ed keran, kernъ ñem...

Sija væra sъrk-munis da çъskiſъstis çъsjan dornas.

Zadaņno.

1. Viſtalæ, kbeæm væli uzalæmъs zavodas revoluciaæz. Kъz olis
maſъniſlæn ſemjaъs?

2. Uльnzъk ġizæm zagolovokkesæ suvtætæ raskazas, kædæ kъtçæ
kolæ (1, 2, 3, 4, da 5 çъfraez tujæ):

Maſъniſlæn inъs viſtaſæ aslas olan jъliſ. Maſъniſlæn æbed. Maſъ-
niſlæn ſemja. Æbed ſemjalæn. Zavodъn.

Vaz maşter.

F. Sveţenko.

Kaztbləmmez vaz maşter jylış gizis vaz raboçej-udarnik — Svjaţenko jort. Raboçej-udarnikkez aslanbьs proizvedennoezьn vištaşnь aslanbьs uz jylış, promfinplan tьrtəm ponda peşşəm jylış, vištaşnь aslanbьs opьt jylış, kaztblənbь vazşa oləmsə.

V. I. Lenin gizlis: proļetarskəj liţeraturaבּs-pə med lois raboçej-jezlən aslanbьs deloən. Eta loə: soveckəj vlašbьs uzaliş jəzьslə şetə seeəm uslovjoez, kər vermənbь vura zoramnbь mьvkkddez da inţeressez. Raboçej-udarnikkezlən tvorçestvoבּs mьtçalə, mьj eta leninskəj mogbьs ponda pьrışnь olanə ozьn munis raboçejjezən, kədna levtənbь asşnibьs kulturnəj urovenşə vьburna, med zagənik lonbь gizişşezən i sь kosta-zə med uzavnь proizvodvoבּn. Estən nblə vura otsalənbь liţeraturnej kuçokkez. Eļeçurnəj tvorçestvo verdə əni vermə kutçişnь vьd raboçej, kəda ədejtə etə uzşə da mьrşə velətçnь. Vьd raboçej aslas liţeraturnej tvorçestvo-pьr vermas vištaşnь raboçejjez-lıddişşez ozьn aslas duməzən da opьtən. Kaztbləmmez Svjaţenko jortlən, kəda uzalə AMO zavodьn, etə jylış i viştalənbь-ni. Raboçej gizişşezlən tvorçestvoבּs mijanlə mьtçalə sija verməmmez jylış, kəda mijanlə vais Oktəbьskəj revolucia.

1. Maşter Gajnc pьr cexas loktis 10 ças vərbьn asьvnas. Sь loktəm jylış juərbьs surьta paşkalis cex kuza i sek vьd raboçej mьrşis uzavnь vьşəmzьka. No etə otsalis jeeə: maşterbьs şo-ni petis aslas kuçikiş da mьrşis kinəskə kəţ ətikəs kutnь prestupleņno doras: kuritikə, əvedajtikə neţo soççişikə. Sek ez roz pьşşnь strappez uvtiş. Əţpьr i menə kutis: me kuriti popiroska. Sija zenьţika suis:

— A-a, te kuritan! Eta tenьt pondas sulavnь kьk saţ. Əddən uməl loas, kьz Gajnc kinlişkə kazalas gazet:

— Mьj, — ləg şerəmən jualis sija, — poliţikaən zaņimajçcan? Mьvkkədaən mədan lonbь? Me tenьt gizşa gazeta vьlə, toko etə ponda tençit voşta kuim saţ.

Aşşə oskəmən şeraləmən, sija munis ozlan, makajçcis jugjalan stangelən, kədən mukəd pьrşas merjajtis kerəm uzşə, a ovlis i siz, kər etən stangelnas sontis şpinaez zaga vərətçişliş, kəda ez kazav loktəmsə asşis cexovəj „naçalışvoliş“.

2. Вьдәс Кijев кар заводдезын равоҗәј lunьс Ыддiшсiс 11—12 җас. Узьс вәли җәкьт, коvшiс узавнъ умәла ләҗәтәм проiзводствонн.. Луньгән сьвурна мьзан, җәлki әдвa kok-кезтә кьскан. А сетән есә узсә помаликә бригадирьс виҗталас:

— Маҗтерьс еәктис вьдәннътә узавнъ unазьк вьд lunҗа, җверкуроҗнәјә 10 җасәз гьтәз.

Равоҗәјез маҗтерьс дьнә—кornь сija, med lezis, mukә-дьслә kolis sek-zә munнь gortаньс. А маҗтерьслән i визәрьс-ни ави—munәм. Но мьј сетән pondан kernь? Munан-кә gortә жуаҗтәг—асьнас маҗтерьсшаң кьлан җе jеә vidәм да есә аспьраләм ponda puktas strap, а әtkazitҗан-кә тәлиҗас узавнъ kuимiҗ—ваҗни сек зеньт: вазәтасә узис.

Ковшьлис коҗҗсьнъ.

Зеньтзька-кә зунь, pozә виҗтавнъ: равоҗәјьслиҗ мьрҗисә куҗиксә куһнъ kuимпәв, а здорovjo јьлиҗ җекинлән i dumьс ez вәв. А җәкьтә uzаләмшаң да умәла җојәмшаң равоҗәјез еәкьтә sogалисә.

Rasҗotнәј кнizкаьн вәли seeәм пункт, кьтән вaitҗis: sogalә-кә равоҗәј, sija uzаликә vermис munнь доктор дьнә.

А med ez җintә uzdon, kolis докторьс дьншаң toko spravka сь јьлиҗ, кьеәм здорovjo. Но етә pravilosә маҗтерьс җеkәр ez pьrt olanә. Еәкьтә вәвли siz: кьз равоҗәјьс munas uzаликә доктор дьнә, dak етә ponda сьлә ez vezтьлә җеkьеәм җәм. Етә sogalәм ponda җintәм uzdonьс Ыддiшсiс кьз strapән i маҗтерьс җintәвлis пьт. Да i sija pozis vezәртнъ: кьнъм маҗ-терьс unазьк вьдса voән әктас равоҗәјезшаң strapпесә, сьпъм сьлә җетасә unазьк nagrada. Sijән, med munнь воҗ-ниҗәә, dak отpusксә kornь вәли әддән җәкьт.

Loktas, suam, mortьс узавнъ, зар керан да вьтте здорov, Drug сьвәргьн оз pondь vermьнъ узавнъ, munas маҗтерьс дьнә.

— Gospodin маҗтер, җет менъм propusксә доктор дьнә.

— Мьј tenat виҗә?

— Кьнәтә да јурә. җәкьт мьјкә lois...

— Вәвәтҗан, te здорov! Mun да узав, og җет me tenьт җеkьеәм propusk.

Рабоцэjjez вэлисэ seeэм uslovjoeзын, мьj strapsis некыз ez poz munнь voki: кыз te en bergav, a шо-ни strapujtasэ. Этпыр siz ez цулавль, med zalovанно воштэн сэмсэ ez цинтэ.

Şormьstas кыз, suam, рабоцэj neto tom-na esэ zonkaok 2—3 minut, strapsэ sьlisь lьddэнь kuim-ноl час ponda. Цинтэнь вьдэниш: kin uzalэ саt вьлэ da зьн вьлэ, neto кэт зонкаок, кэдылэ lun ponda дэнзэ 40 kopejka. Этmoz. A кыз şorman 15—20 minut, sek цинтэнь lun зьн ponda, neto еэктасэ узавнь гьtnas ноl гэгэр час. Maşterrez ena pravi-loez jьlisь некэр ez vunэтэ, vura nijэ pьrtisэ olanэ, некэр некинлиш ez жуашэ сь jьlisь, мьла, suam, рабоцэjьs şormis.

Кэр рабоцэjjez loktisэ maşter дьнэ da korisэ, med sija цинtis strapsэ, maşter ньлэ baitis:

— Munэ me дьниш! Lezэ kieзньтэ vokаньт, ed lьштэ me-kэт baitнь!

Мьj еэктас kernь maşter neto бригадир, sijэ рабоцэjлэ kolis kernь ваşnitэг, кэт i eta керэмиш ez вэв некьеэм poza, кэт вь eta керэмьs vreditis вьдэс узьслэ.

Maşter некэр ez lez gorэтцьнь panьт сьлэ некьеэм сь.

— Te pondan узавнь talun гьtnas, — viştalas maşter.

I seşsa вьдэс. On pondь узавнь — şetasэ rasçot. A to esэ... мьj vidçiшнь, piңnez куза!

Me ацьм вэли şvidiтeльн, кыз maşterьs klopкis peļvokas сь ponda, мьла рабоцэjьs pondis kernь, med вьеэмик juka-lisэ premiaez.

3. Koтeлнэj сехьн ez цулав сьтэг этик lun, med Lape maşterьs kinэskэ ez vartль molotokэn neto vedэn. Noraşнь вэли некинлэ da i некьтцэ. Koлльvlis toko vestiшнь. Этпыр кьзкэ асьvнас, кыз toko Lapeьs pьris сexas, сь вьлэ çapkisэ mesэк da jonkodэ torskisэ juras. Toko vataэн ştaзитэм sap-kaьs vизis Lapesэ kulэмиш.

Seeэм-zэ delo недьр мьш сьвэргьн вэли „Greţer“ zavodьн: рабоцэjjez lэgaşemas сь ponda, мьла sija vartлэ рабоцэjjesэ, da çapkэmas sijэ tokarnэj stanokэ, ашнь levtэmas zavastovka. No i sek ez poz viştavnь, med maşterrez eeeэм из вэргьн dugdisэ тьskaшнь. No шо-zэ nevna pondisэ ровньзк.

Med luddiŝnъ maŝterъs oзыn bur mortən, sek kolis vupatnъ soveŝ. Azziŝisə i seeəm ravoçəjjez.

Vəvlisə sluçajjez, kər ravoçəjjez maŝterъs korəm ŝərti iŋdėvliŝə aŝŝinъs iŋneznъsə sь dьnə. A kьz iŋkaez ez loktə aŝnъs, sek maŝter vermis loknъ açьs i ŋekin sьlə ez lъŝ ŝetnъ ətik paŋьta kьv.

Dorjъnъ aŝŝinъs pravaeznъsə mukəd pьrŝas kuzisə aŝnъs iŋkaes. Kьzkə əpьpь, kədə Gerlic maŝterъs mədəm kutnъ da naŝilŋiçajtnъ, iŋkaьs vartləma sija paz, ŋelki vьdəs matьn oliŝŝes petəmaŝ vizətнъ etə kartinasə.

No pozis ozlaŋ vezərtнъ, mьj lois sьvəpьn: slesarsə, zə-ŋiksə etьliŝ iŋkaьsliŝ, vasətisə zavodiŝ.

4. Vzatkəez sьkosta boŝlisə vьdlaьn i vьdlaьn. Maŝter siz-zə boŝlis vzatkəez.

Vəli mijan ətik ravoçəj, pьrətçis. Pondis sija maŝterskəjas uzavnъ maŝterъs suvtətəm ŝərti. Ŗəmsə sьlə mьntisə meduna: Ravoçəjjezlə vəli divo:

— Mьla vьtte siz, ŋeuzto sija burzьka vьdənnъsŝa uzalə? No abu siz: zugdalə pьrətannesə, kerə una brak, uz vьlə petнъ mukəd pьrŝas ŝormə..

Vьdənnъs pondisə vaitнъ, estən-pə mьjkə mədik: maŝterъs strapka-pьr tədisə, pьrətçisьslən-pə iŋbъs maŝterъs iŋlə vajəma gəŝtineç — vьdsa jur sakar, ŝerebroiŝ kerəm sakar vizan, zozog da kolttəz. Tədisə, mьj vajalənъ i mukədbъs: kin—dona torrez, kin—ətikə-mədikə.

Gizim mi etə vьdəs gizət vьlə da lakətim ŝtenəə: vizətə, mьŝa, mьla, Jepimkoьs una ŝəmsə sedtə?

Gajnc maŝterъs-dor sulaliŝŝez viŝtalisə etə jьliŝ sьlə—Gajncьslə. Sija kotərtə, açьs vidçə:

— Svoloççez, revolucioŋerrez, socialisŝez!..

A poluçka dьrni vəli siz: vьdəs brigadaьs munis kavakə da ŝəras boŝtis maŝtersə „jьsнъ ətik stokanok“. Kьz maŝterъs ez mun kavakə, sьlə ŝəmsə iŋdisə gortas, a sь zdorovjo ponda juisə aŝnъs. Eta „əvьçej“ ponda mukəd pьrŝas ravoçəjjez vьdəs ŝəmnъsə kolisə kavakə, no sь tuje maŝterъs nь dorəz vəli laskovzьk, ŋezьk ləg.

5. Vaz mašterъs proizvodstvoas vәli-ŋe toko specialisәn, no sь kosta-zә sija vәli specialisәn pеssьnь kramoŋnikkezkәt, ŋetnь seeәmmesә vuz sornas. I estәn sija dorjis assis kәzainisә, assis naçalstvosә, policejskәj-zandarmskәj upravlennosә, sija vәli kьz klassovәj vrag, sulalis burzuazia da samoderzavjo-dor.

Mašterъs vьlә vәli esә puktәm seeәm uz: sьlә kolis tәzdišnь sь ponda, med cexьn pьr vәli „lәŋ“ i mašterъs estәn siz-zә uzalis әddәn bura. Sija vәzzis da vištalis nijә morttesә, kin munis panьt kәzainьslә, kin baitis panьt carskәj pravitelstvolә, kin pеssis raboçәj klas delo ponda.

Әtiklә eta uzьn vәli әddәn šәkьt, no mašter kuzis etә ussә organizujtnь: vәrjis aslьs pеmьt da ŋesoznačelnәj raboçәjjezәs, kәdna ŋeбьt šәm ponda as kadә әktisә çapka-lәm proklamaciaez, vәzzisә seeәm raboçәjjez gәgәr, kin mьj baitis cexas. I umәl vәli sьlә, kin baitis panьt kәzainьslә. Sek sija vasәtisә zavodiš, ŋeto indisә zandarmskәj otdelen-ŋoә. Špionnez mašterskәjьn vәlisә ŋe jеeә, i raboçәjjez çza ez vermә tәdnь, kin nь kolasiš vьdәs nьliš uznьsә vištalә kәzainьslә da mašterьslә. No kьz ŋe kьz, a šotaki tәdisә.

Vәli әtik kameŋsik, kәdә Gajncьs әddәn i radejtis. Mašterьslәn sija vәli pьr šin ozьn, lьddišis medbur uzališәn, kәt eta uzališьs unazьksә vetlәtis. Kьz toko eta kameŋsikьs mьççis cexьn, siz i pondisә eәkьtzьka arestujtnь raboçәjjezәs. Arestujtasә da ŋekin nь jьliš ŋem oz tәd: kьtәn nija, mьj nьkәt lois.

Әtrьr kьzkә praznik lunә eta špionьs munis gulajtnь vәrokә, kьtçә çukәrtçьvlisә raboçәjjez baitnь aslanьs uz jьliš. No sija ez vermь loknь sija mestәz. Kerku әbьŋšәn, kәdәnь ŋekin-ŋi ez ovlь, kәdь dьnәt munis sьsçikьs, kьlis lьjәm sь i әtik vuzališәn lois jеeazьk.

Mašterъs dьr zәlejtis assis otsališsә. Vәli sь ponda šьlәtәm panikida, mašter baitis sь grov ozьn, bura sija oskis. Nelki lezis podpisnәj lis, med otsalisә šemjaьslә, no ŋekin ez šet šәmsә.

Mukəd p̄r̄sas Gajnc kuzlis ossaš̄s̄n̄b̄: me-pə ɲe uməl-z̄b̄ka mukəd̄b̄ssa kuza vər̄j̄šn̄b̄ poliṭičeskəj voprossez̄n̄. Sija baitis:

— Ćar̄bstəg da jen̄bstəg, kəzain̄bstəg, kəda šetə izzə ra-vočəj̄slə, verdə sijə da juktalə, — çoçkom švet̄s̄ ovn̄b̄ oz verm̄b̄. Ed k̄v̄zə vuntovsikkəsə, kədna levtən̄b̄ toko vesporjadoksə, kədna zugən̄b̄ ləñ olansə. Nəkər oz poz̄ vezn̄b̄ etə strojsə. Siz puktəm v̄d̄əs̄ jen̄šan̄...

Seeəm v̄li Gajnc mašter. Mədkod̄ sija ez verm̄b̄ i lon̄b̄. K̄b̄z v̄b̄ Gajnc̄b̄s̄ ez pond̄b̄ dorj̄n̄b̄ kapital gosudarstvoliš̄ in-teressezsə, sek v̄b̄ sijə vasətisə izzis̄, sek v̄b̄ sija pondis̄ ordçən̄ izzavn̄b̄ v̄d̄ ra vočəjkət, a etə izzis̄ Gajnc p̄rsə ver-gətis̄ mədərə.

Okṭav̄ revolucia ç̄sk̄k̄stis̄ v̄d̄əs̄ etə sišsə, siz-zə ətlən̄ çapkis̄ joḡ j̄aš̄b̄kə Gajnc maštersə.

Zadañço.

1. Pozis̄-ja revoluciaəz̄ l̄dd̄n̄b̄ maštersə ra vočəj̄jez̄ v̄l̄n̄ paçal-nikən? M̄b̄la carskəj̄ kadə mašter̄b̄ m̄r̄šis̄ v̄d̄ñoz̄ z̄mit̄n̄b̄ ra vočəj̄jezsə? M̄b̄j̄ keris̄ mašter̄b̄ proizvodstvōn̄? M̄b̄j̄ kerə əni mašter̄b̄ mijan̄ soveckəj̄ proizvodstvōn̄?

2. Enə — 1, 2, 3, 4 da 5 ç̄fraez̄ tujə vər̄jə zagolovokkez:

Mašter ra vočəj̄jezsən̄ voštə v̄zatkəez. Mašter Gajnc munə cexət. Mašter — otsališ̄ samoderzavjolə. Mašter otsalə kəzain̄slə v̄vəətn̄b̄ ra vočəj̄jesə. Ra vočəj̄jez̄ m̄r̄šən̄b̄ dorj̄n̄b̄ aš̄in̄b̄s̄ pravəez.

Ətik zavastovka j̄yliš̄ istoria.

A. Šerafimoviç.

1. Vetlə trevoga.

Vevdər̄šan̄as, zar keran-da, k̄b̄z v̄li fabrikān̄, siz i em, ɲem avu vezšəm. Siz-zə drəz̄itən̄b̄ korpus štenəez, paškələ z̄b̄k, peł s̄b̄ oz k̄v̄. Šur̄pta, eak̄b̄lašəmən̄ šəd̄ truvəziš̄ petə ēn̄, vorotəez̄ d̄n̄n̄ sulalən̄b̄ storozzez, kossiš̄ən̄b̄ v̄d̄əs̄ petis-šezsə. A vizətan-kə v̄eəmik — avu spokoj̄s̄ fabrika p̄yek̄n̄. Çuṭ̄ da i suvtçən̄b̄ stanokkez. Tkaççez̄ da tkaçikəez̄ çukərt-

сәнь коридорреә. Шинез сотсәнь, дөвјаләнь кулаккәзән — ләга кинләкә грәзитәнь. А маҗтерреә, кыз кәзәјскәј поннез сәр јыһн, васәтәнь сүкәртсәшсәзсә, рјатналәнь аслыһыс ния, кәдһа дһнә әкшәнь уһазык равоҗәјјез. Әтилай васәтәсә — визәтән, а ния вәра-һи вилиш әкшәмаш даһинһн.

Медһна јәз сүкәртсә иборһәјһн. Куритәмаш сеҗҗин — кәт сәр әсәт. Зескыт, әтамәд вьһн, кыз сәлоткиез воҗкаһн. Шинез мәртсәтсәһиаш һәддәшһыс әһә. I кыз сия сүрәһа фабрикаас? Наҗтә вәјәтисә аһаһыһн морттезһыс. Кәјәһн вьһһнзһкинә да сеҗҗиншаһ һәддә әтик һисвәкәһн...

Мыј јылиш сия һәддә? — Да сь јылиш, кәдә тәдәһн-һи вьдәһн-һыс, мыј вьд һун аһаһыс куҗик вьһн ресләһн. Вьдәс тәдәһн, а кьвзәһн вьдәһһыс, вьтте етә јылиш һем-һа ез кьвлә. Ләддә сия һис вьлиш, а ткаҗсәз гәгәһн отсаләһн сьлә:

— Сиз! Верһо! Веҗкытә виҗталәһн! Муҗеһһо!...

Сотсәһн шинез, бергәтсәһн әтамәд дһнә, әзјә ткаҗсәзләһн сәләһһыс: ем кинкә карас, кәдә зевҗисә роҗиҗиә дһһиш, зан-дармериә дһһиш, спйоннез дһһиш да реҗатәјтә еһә һиссәзсә. Кыз сийәт вь вьһн, сотсәһн һышаһн мьзәһн сәләһһеҙ.

А маҗтерһыс сетәһн-һи, — васәтә, гизлә strappez.

Ветлә зькыс вьд корпусәт, а вевдәһшаһыс вьтте оз i ть-дав. Кыз во, кыз кьк, кыз даһ во сәјһн, треситсәһн да гьмәтәһн сәдәтәһн корпусеҙ... Родвода вәһшаһн родвода реткәтәһн виҗ тәварреә да вәјәһн хлорәк, сийә сувтсәвтәг һыләләһн үә-һан уһа сүдә корпусеҙ, кәдһышаһн кьлә гьмәтәһн да јор-кәтәһн.

Фабрикаһн вьдәс вәрәтсә, ветлә тревәга.

2. Vir.

Он тәд фабрика корпусеҙсә, — оз әһи кьв, кыз рыг оззьк кьвлис, гәга зькыс, оз сәләлә сәд еһһсә вьһн тывәез. Зь-һреә куза сүрпәтә ветләтәһн равоҗәјјез. Дрүг коридорреә куза кьвлис гәгәтләһн:

— Ретә, јорттез, оградаә!. Муним!.. Ё-әҗ, вьдәһһыһн!.. I һондис ретһыс түһысә вәәһн отир: иҗкаез, сәләд, рәһиссәз i

tommez, tosaez i tostəm ravočəjjez, fabrika ogradaŋ lois
tʸr oŋir.

Kotərən loktis ləg pičəla čuzəmbanən direktor, pondis
gorətlʸnʸ, gʸmətʸnʸ kokkeznas. No oŋir ez povzʸ, pondis
gorətləmən kajnʸ sʸ vʸlə. Sek direktor povzis, pondis las-
kova, ručmoz vaitʸnʸ:

— Jorttez ravočəjjez...

— Vir juiš!..

— Vasətə sijəl!..

— Korə kəzainsəl!..

— Tʸrmas, tərpitim... Ətkod kuvnʸ...

— Sodtə uz don...

— Strappez og mʸntə...

— Vizə mijanəs ne kʸz podaəs, a kʸz morttezəs.

Kʸlis vidčəm, gorətləm, zʸkʸn vəjis fabrika ograda. Di-
rektor, kʸz vočʸstis, kʸtčəkə əsis. Mʸtčisəsə policejskəjjez,
tʸdəvtčis zandarmʸn ləz muŋdir. Ləgən da šəkʸta šera stro-
jən matətčis rota.

Ravočəjjez levtisə kiez vʸlanʸs mortəs, med sija tʸdalis
da burazʸk sʸliš kʸlisə vaitəmsə. Sija vʸd golosiš pondis
gorətlʸnʸ:

— Jorttez, saldattez! Nozli ti pondat lʸjʸnʸ aslanʸt von-
nezə? Ti-ed seteəm-zə uzališšez, kʸz i mijə. Mijanlə toko
ətik kolə: uzaləm kusək naŋs, mortlənkođ oləmʸs, da med
čeladnʸm mijan, kʸz ron pijannez, ez kulə eɣuvja. Fab-
rikanttez gošsalənʸ mijan virən.

— Verno-o-o! — pondisə gorətlʸnʸ tkaččez.

I kʸtčə en vizət, oštəm gorətlan əmmez, kʸz vər, əvt-
čənʸ vʸlə levtəm kulakkez, i ətmədərə vetlənʸ kurazkaez,
kerkaez da čsʸjanokkez...

Aficer kʸskis saska da gorətis:

— Vʸdəs vlašʸs šetəma menʸm, kʸz voinskəj čaštis lok-
tišlə. Čəkta əni-zə dugdʸnʸ vaitʸnʸ agitatorskəj vašņiezsə da
vʸdəpnʸtlə rozņitčʸnʸ! Od-kə rozņitčə, sek šeta kamanda
lʸjʸnʸ.

Zʸk levtišis ətmədəršan.

— Vir juiŝsez!..

— Iroddez!..

Rjaddez kolassis petis pop, sija vizis paŝkət sossə, ačs pondis munň ozlaň, vьььna kressə vizəmən.

— Vonnez, Isus Kristos ñimən kora me tijanəs sajkətnə assinəť ŝələmmeznytə. Ed vunətə Isus Kristosьsliŝ viŝtaləmsə, jenьs zənlis viŝtaləmsə: vlašsesə kolə kvzььň. Mьja tijə munatə ranьť ñovoŝa carьs vьlə, kəda tijanlə ləŝətis bur olansə məd ŝvetas, estən əni kolə tєrpitьsň, a seččin—vььň—tijanlə ŝetŝas unazьk burьs... Tijanlə jenьs ŝetis tatən, mьj kolis, olə ti kvzəmən da tєrpitəmən. Sь ponda tijanlə jenьs bura otsalas, pondat seččin ovň rajskəj sadьň. Kəzainnytlə jenьs siz əktis ovň, i sija siz i olə...

— Mun setiŝ!..

— Vasətə!...

— Vessь vokə kuz burŝia zerebec!

— Bьdənnьť tijə ətdor... bьdənnьť ətik sajka.

Popьs zebis kressə, mьskьrtčьstis da sungiŝis saldattes kolasə Aficer kamandujtis:

— Veŝkьta oťirьs vьlə pačkaezən!..

Pizən morjo golossez unəvtisə:

— Aslanьmiŝsesə?! Aslanьmiŝsesə!

— Naťe... ŝojə mort jajsə!..—lok gorsən gorətis ətik kəbьnik tkaçika da koŝalis moros vьvŝis jərnəssə, a sь vьlə vizətisə vintovkaez,—aridalə!..

A sija mortьs vəra:

— Saldattez, tijə mьj, assinəť vonneznytə da sojjeznytə mədat lьjьň, fabrikanttes—dor sulavň?

ŝaskaь jugjəvtčəmən lezčis is da viən paŝkalis kamanda:

— Pli!

Ñekin ez kv zalppezsə, azььlisə toko, kvz pondisə əvtnь kiezən da uŝň oťir: uŝis Ivan Vjazalkin, sьtəg pəris tkaçika moros vьlas koŝəŝəm jərnəsən. Ŝurьta pondis virəŝmьň muьs nь uvtьň, kədna kujlisə kokkez uvtьň.

Čas vərti ŝəd paŝkəma popьs əvtčis kađiloən kuləmmez ozьň, kədna kujlisə kuz lozьň ŝtəna verdas. Bьdənnьsləň

пылэн кiez вәлисә морос вьльн, шинлоппез рәданаәс; вирьс вьдәс вәли ҫькәм.

— So-o svja-ть-ь-mi u-u-po-ko-o-oj...

Zadaŋno.

1. Noko vištalə, mьj baitə „Vir“ raskazьn, vištalə to ena zagolovokkez ҫerti: Kьz pantaҫisə raboҫəjjez direktorkət? Raboҫəjlən saldattezkət baitəm. Aficerlən grəzitҫəm. Pop eəktə raboҫəjjezsə əvšьnь. Raboҫəjjezsə lьjləm.

2. Lьddə esə raskazьs, mьj baitis ropьs vastujtiҫ raboҫəjjezlə. Mьja religiaьs baitə siz, med oҫirьs mu vьlas olikə ҫerpitisə? Kinlə etaҫaŋ vьgadaьs?

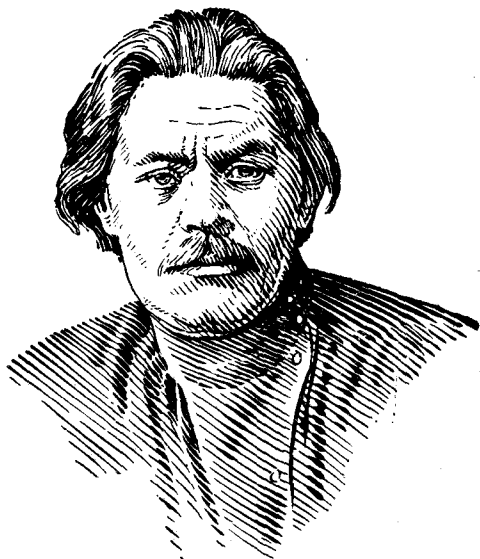
3. Vəli-kə kin tijaŋ kolasiҫ zavastovkaьn ҫar dьrŋi, dak viҫtaҫə. kьz sija vəli organizujtəm da mьjən poməҫis.

Pervəj maj lunə.

(„Mam“ poveҫiҫ tor.)

Makҫim Gorkij.

„Mam“ poveҫsə gizis əddən vьzt proletarskəj giziҫ Makҫim Gorkij. Sija sogmьs 1868 voə. Makҫim Gorkijlən vьdman tujьs vəli əddən ҫəktь: uzalis sadovŋikьn, ŋaŋ pəzaliьn, dvornikьn, gruzçikьn,

Makҫim Gorkij.

vetlətis ҫut ne vьdəs Roҫijasə podən. Aslas olan jьliҫ Makҫim Gorkij viҫtaҫə „Detstvo“ da „Menam univerҫitettez“ kŋigaezьn. M. Gorkij bura pьr uzalis revolucionnəj uzьn. Sarskəj praviҫelstvo sija ne ətrьr arestujtlis, iŋdьvliҫ sьlkaə, ne ətrьr vizlis ҫurmaezьn. V. I. Leŋin bura tədlis Gorkij jortəs, dontis sьliҫ tvorҫestvosə, eəktə gizlьvliҫ sьlə gizəttez.

Aslas revolucionnəj uz dьrŋi M. Gorkij bura velətis vьdəs Roҫijasə, velətis uzalis jəzliҫ oləmsə, revolucionnəj peҫəmsə raboҫəjjezliҫ kapitalizmktə.

Aslas xudozestvoa proizvedeŋnoezьn sija veҫkьta da pravdivəja mьtçalə raboҫəj klasliҫ peҫəmsə aslas mezdət-

cəm ponda, mıtçalə nıliş olansə Oktavskəj revolucaəz. M. Gorkij revolucionnəj giziş, sıjə vura radejtəny uzalış jəzəz kəz mijan, siz i granica sajn. Sılən proizvedeñnoz mıtçaləny kapitalishezliş ekploatirujtəmsə, mıtçaləny raboçəjjezliş geroičeskəja peşəmsə, korəny peşəny ozlañ socializm pveda ponda. M. Gorkij zorətə aslas ıbdıssəz kolasiş soznatelnəj revolucioñerezəs i etən kerə, kəz gizlis sь jılış Leñin jort, ызt polza raboçəj klaslə. Aslas uz ponda — giziş-revolucioñer ponda — Maksim Gorkijsə koznalisə Leñin ordenən.

M. Gorkijlən „Mam“ poveşys — medbur proizvedeñno. Sija mıtçalə Oktavskəj revolucaəz raboçəj klasliş oləmsə da sılış revolucionnəj peşəmsə. „Mam“ viştalə-ətik rabotnica olan jılış — Palağija Nilovna jılış. Zony velətəm şerti, kədə suəny Pasaən—tom bolsevık-raboçəj — sija (mamys) vərə koləm, remyt inkaış kerşə aktivnəj uzalışən, kədə ponda peşəny raboçəj klas mezdətçəm ponda, vıdəs uzalış oñir mezdətçəm ponda. Eta peçatəjtəm uçitık torokyn viştəşşə raboçəj demonstacia jılış Pervəj maj lunə, kədə vasətəny saldattez. Juralişys demonstraciaas — Pasaəy; ətləyn sьkət sılən mamys.

...Petisə viçku dənə, plosçad vylə. Viçku gəgəras i og-radaas pukalis i sulalis una jəz. Vıdəsəy natte vəli şo vit gəgər mort. Setən-zə ətləyn vəlīsə çelad.

Oñir vıdəs vəris, mukədy levtisə jurreznysə vylə da vizətisə ozlañ, ətmədərə, vıtte kəz mьjkə vidçisişə...

Tutəstis gudok, nylstis şija aslas gorən oñirliş vaşnişə Oñir drəgnitis, pukalişşez suvtisə. Minut kezə vıdəs ləniş. sь ne təv, una çuzəm vledətis.

— Jorttez! — paşkalis Pasaən golos vyna da jon.

Kəs, rym tuman sotis mamliş şinnesə, sodis vıtte i sılən vnyş, ətik oşkələn lois matyn zonyş vəryn. Vıdənnys vėgətçisə Paşəvsləñ, kəəvtisə sıjə, vıtte kəz posnişik kərt torrez lakəsişə magnit vėrdə.

Mamys vizətis sylə çuzəm vylas da azzis toko çinnezsə, kədna vəlīsə şmeləş, jugytəş, şotanaəş...

— Jorttez! Mi estən mədamə vıdənnys dərni viştavnə, kinnez mijə, mi talun levtam aşşinym znamjanyməs, razum, pravda da svovoda znamja!

Çoçkom znamja oropъs beljəvçis jur vevdəranъs, pəlintçьs-tis, vundьstis oțir çukərsə da əsis. Sьvərgьn minuta vərti, oțirъs çuzəmməz oзыn, kədna vizətisə vьlə, gərd kajən mьt-çis is ravoçəjjəzlən paškьt znamja ot.

Pasa kisə levtis vьlə — znamja oropъs kaçьknițçis, sek dasməd ki kvatit isə volkьt oropsə, nь kolasьn siz-zə vəli i mamьslən kiьs.

— Dьr olas ravoçəj jəz! — gorətis sija.

Una řo golos viz isə sьlə panьta kvь.

— Ař olas social-demokrațiceskəj ravoçəj partia, jorttez, mijan partia, mijan çuzaninьs!

Oțir pizis, sь-pьr znamja dьnas kьss isə nija, kəda vezərtis, mьjlə sija kolə.

— Ař dьr olənъ vьd stranaezis ravoçəj oțir! — gorətis Pasa. Panьt sьlə kьlis zьk, kəda paškalis govkə, tьřeça əmis petis eta sьbs eřə vьnənzьk.

Oțir matəțçisə, topəțçisə. Pasa maknițis znamjanas. Sija paškalis vozduxas da pondis ujnъ ozlan, sotçis sondi uvtyн, řeralis gərdə da paškьta...

„Orəțçam mi, jorttez, vaz miriř...“

Mamьs, pьm řələmən tьrppəz vьlas, munis Mazinьs vərgьn i sь jur vevdərət vizətis zonьs vьlə da znamja vьlə. Sь gəgər melkajtisə rad çuzəmməz, vьdkod rəma çuzəmməz — medozas munisə sьlən zonьs da Əndrejьs. Sija kьlis nьliř golossezsə — nəvьt da vaa golosьs Əndrejən sorlařis suk da basən řьlan zonьs goloskət, nьiř sogmis ətik sь, gora sь...

„Ej! Çeççь, levtiř te, uzaliř gov jəz, çeççь peřřьnъ, oțir eьgjaliř!..“

Uliça pomas řera řtenəən sulalisə çuzəmtən, ətkod morttez, kədna tupkisə plořad vьlə petaninsə. Peļpon vevdəranьs nьlən, vьd mortlən, kəzьta da veknițika jugjal isə leçьt stьkkez. I eta řtenə dьnřən, kəda ez i vərzəțçьs da çəlis, ravoçəjjez vьlə əvtьstis kəzьtən...

Vьdəs çəlis, kvьzisə. Znamjaьs levtiřis, kaçьknițçis da

zardəmən oțir jur vevdərɣn vərzətçis ʃera ʃtenaən sulalan saldattezlaŋ.

Мамъс кваѳитис кieznas morossə, vizətis ozas da kazalis: oțirɣs, kəda ozyk suka tɣrtis uliçasə, suvtçystis əni poləmən, vizətə, kɣz sɣ dnis munəny znamjanas morttez. Ny ʃərɣn munisə dasməd mort i vɣd oʃkəv vərɣn to ətik, to mədik, vessəny vokə, vɣtçe kɣz tujɣs uliça sərətçis vəli zir-dətəm da sotis kok pɣdəsseznyəsə.

— Sət sɣlə! — kɣlis ləg golos.

— „Uʃasə çeppez“... — petisə kɣvvez Pjodor əmiş...

— „I suvtas sek jəz!..“ — çorɣta, povtəg otsalisə sɣlə mu-kəd vɣna golossez.

No eta ʃylankv-ɣr kɣlisə zagəna gorətçəm kɣvvez:

— Kamandujtə...

— Na ruku! — kɣlis gorətəm ozas.

Gigin-goginən kaçɣkniçisə stəkkez, uʃisə da nuzətçisə paɣt znamjalaŋ, aʃnyɣs vɣtçe lukavitəmən ʃeralisə.

— Ma-ars!

— Munəny! — gorətçis ʃinpəla, ʃujɣstis kiezsə kormanas da paʃkɣta oʃkəvtis vokə.

Мамъс vizətis kvarkɣeavtəg.

Saldattez ʃera gɣezən vərzətçisə, nuzətçisə, paʃkətçisə uliça paʃta da pondisə oʃkavny ozlaŋ. Ozanys nylən ʃviçtalisə soçɣnik sɣnanən stalnəj piŋhez.

— Roznit-çə-ə! — vəsnitik golosən çirəstis aficer, açys makajtis çoçkom saskaən. Kokkezsə sija lebtalis əddən vɣlyna, ez i kəstalys piçəssez vəstətçis da tapətis kok pɣdəsseznas mu kuzaas. ʃinə pervo-zə pɣrisə ʃviçtaləməz vesətəm sapoggez...

Торытɣка suvtisə oțir, kədna sulalisə gərd znamja uvtɣn. Matəzɣk i matəzɣk nija ʃivətçisə ʃera jəzkət. Bura-ŋi tɣdalisə saldattezlən çuzəmmez...

ʃylankv kusic. Oțir suvtisə toɣta Pasaɣs gəgər, no sija petis ozlaŋ. Gəgər çəlis, sɣ ne təv. Çələmɣs vɣtçe eta lezçis is vliʃaŋ da kattis enə oțirsə suç tɣdalan kɣmərən.

Znamja uvtɣn sulalisə kɣkdas. kɣnyɣm mort, unazɣkɣs ez vəv, no sulalisə nija çorɣta...

— Poruçik, boştə sliš to etə! — kəlis golos vььп starik-lən. Nuzətis sija kisə da mьtçalis znamja vьlə.

Pasa dьnə çeççəvntis uçitık mьgəra aficerьs, kvařitis kinas oropsə da vizlokən gorətis:

— Çаркь!

— Lez kitə! — gorən viştalis Pasa.

Znamjaьs gərdən drəzitis vozduxas, satəvtças, to sulgalaп, to veşkьtlaп, sьvəгьп vəra suvtis veşkьta — aficer çeççəvntis vokə da pukşis mu vьlə.

— Boştə nijə! — çirəstis starik da toпnitis koknas mu kuza.

Saldattez uşkətçisə ozlaп. Ətik nь kolasiş dəvkis prikla-dən — znamjaьs drəgnitis, lazmetçit da əsis saldattez kolasьп, etə şera çukəгьп.

Zadaпno.

1. Vizə paпьta kьv ena juaşəmməz vьlə: Kьz vizə aşşə Pasaьs — demonstraciaən juralişьs? Mьjəп romaşis demonstraciaьs? Mьla carizmьs şivej, vintovkaezən, vasətis raboçəj demonstraciaezsə Pervəj maj lunə?

2. Noko viştəşə, ez-ja kinkə tijan kolasiş vəv demonstraciaez vььп revoluciaəz? Mьiş vəli etə demonstraciaьs? Kьz sija çulalis? Kovşis-ja pantaşnь policiakət neto kazakkezket?

Мaj pervəj lun.

Vaşil Mikov.

Çalətə ətərat,
Rusə potkətə...
Rjaddez, kolonnaez,
Şin oz suzət.
Talun raboçəj klass
Vьnsə vizətə...
Marsəп rovednəjəп
Tьгə sьпət¹⁾).

Çorьta taltçaləm
Kьlə Berliпьп,
Jonmə da sodə
Bьd lun KPG²⁾).
Kьvzə! Çul.. Kьvzə!..
Nju-Jorkьп, Berliпьп...
Gimn proletarskəj
Сьmalə gəgər.

¹⁾ Sьпət — vozdux.

²⁾ KPG — Germanijaьп Kommunistiçeskəj partia.

Kapital klass
Etə pədtə-вь gimnsə,
Pinnəz vekəstəm,
Къз eralan pon...
Etələ panət
Gorənzьka kişşə
Bojə koran
Proletarskəj „Rot front!“
Mijan stranəyn —
Sovetskəj stranəyn
Rjaddez, von, rjaddez:
Millonlə millon...
Lьddamə mijə
Povədaez talun.
Jonmə gigantskəja
Socstrojka front.
Seəəm giganttez
Stroitam Sojuzьn
Mirьs kьeəməş
Nekər ez i təd.
Sodtənlь vьn
Boļsevistskəj çugunən
Magnitogorskəj,
Kuzneckəj zavod.
Vətam i kolam...
Ədzətçam, og suvtçə,
Vestam udarnəja
Ozlaṇə kok,
To Dņeprostrojnym-taj
Uz verdə kutçis,
Şetə stranəynmlə
Eļektrotok.
Traktornəj zьkьn
Kolhoznej ьv vəjə,
Govkьs paşkalə —
Goralə vьd ras.

Luniş-lun mijə
Kolhozən svaļnəjən
Zikəz vьrətam
Kulakəs kьz klass.
Kolə-kə kernь,
Dak: — pozə! — viştalam,
Og suvtçə nemozьn!..
Keram!.. Dajos!..
Leņinskəj partia
Tujsə mьtçalə,
Sьlən SK-ьs
Da Stalin jort — vozdt
Klassovəj vojjezьn
Bьdmə granitnəj
Mu vьlьn pervəj
Sovetskəj strana.
Kapital klassьs
Oz vermь kerpitнь:
Sə-Sə-Sə-ə R-kət-вь
Panə vojna.
Znamja vьləzьk!
Torьtzьka rjaddez!
Oz kov vojnasə!
No... poroknym kəs!
Mu vьvşə vьd
Proletarskəj otrjaddez,
Ozlaṇ! Mьj em,
Loas mijan vьdəs!
Bojevəj marsən
-Med muьs drəvalis,
Gərd via flagsə
Krepytzьka kut!
Vьd uzaliş jəz,
Levtiş vьd stranaiş!
Ətlə, rjaddeza,
Çorьta suvt!

Medvərja voje
Ləşətcamə petnə;
Əztam vəd mu pašta
Mi gərd Oktav!

Etija voje
Mijanəs nuətə
Komintern —
Revolucia stav.

Otirlan.

V. I. Lenin.

Etə otirlan vozvañnosə Lenin gizis 1917 voə,
Oktavskəj revolucia pəvəda vərən.

Jorttez — ravoçəjjez, saldattez, kreşşana da vədəs iza-
liş otir!

Ravoçəj da kreşşanskəj revolucia okonçatelnəja vermis
Petrogradn, vasətis da arestujtis medvərja nəəddən una
kazakkesə, kədna vəlisə və-
vətəməş Kerenskəjn. Revolu-
lucia vermis sizə i Moskva-
n. Esə ozzyk səşşa, kəz
setçin jestisə loknə Peçer-
burgiş petəm vojennəj vənən
ne ətik pojezd, Moskvañ
junkerrez da mukəd kornilovsa
gizşəmaş mir uslovjoez
vəlyñ, mьrdqьnь junkerrezliş
oruzia da leznь Spaşenno
kamitet¹.

Frontlışan da drevnəez-
şan vəd lun, vəd çasloktəñ
juərrəz: okorpezyñ kujliş unaz-
zykəz saldattez-pə da ujezd-

deziş kreşşana sulaləñ viļ pravitelstvo-dor, sь zakonnez-dor,
kьtən vaitçə mir gizəm jylış da musə kreşşanalə şetəm jylis.
Ravoçəjjezlən da kreşşanalən revoluciaş vermis, sija əni
vizşə jona-ñi, sь-dor sulalə unazzyk otirş.

¹ „Revolucia spasajtəmiş komitet“ — vəşkətliş Moskvañ voo-
ronnəj pəşəmən Sovettez pañt.

Роза vezərtнь: pomessьkkez da kapitalissez, vььnzьk sluzassəjjez da činovnikkez, kədna jona kərtasəmaş burzuaziakət, ətik kьlən, vьdəs bogatтоьs i bogatто-dor sulalişsez viļ revolučiasə pantaləнь ləg şələmən, suvtəнь sьlə panьt, grəzیتəнь bankkezən pədnaləmən, razəнь da dugdətəнь, suvtətəнь üzə vьdkod ucrezdeņņoezьn, kьz toko kuzəнь, siz i padmətəнь vьdəs üzə. Vьd soznatelnəj raboçəj əddən vura tədə: seteam panьta suvtəmsə mi aşьnьm pantalam, sьiş nekьz on pьssь, eta jьliş bolševikkezlən partijnəj peçatьs vištavlis ne ətrьp. Uzaliş klassez ətik minut kezə oz povzə eta panьt suvtəmiş, nemьmda oz drəgnitə grəzیتəm oзыn da burzuazia-dor sulaliş zavastovkaez — oзыn.

Unazьk oтіrьs sulalə mijan-dor. Mijan-dor sulaləнь unazьk uzaliş oтіrьs da vьd ənir pastaiş ugnetonnəjjez. Mijan sajnь spravedlivos deto. Mijan sajnь verməməs vizşə jona.

Kapitalissez da gьriş sluzassəjjezliş panьt munəmsə çegam. Ətik mortliş mi og mьrdə imussestvosə torja gosudarstvennəj zakonəg, kьtən baitçə bankkez da şindikattez nacionalizirujtəm jьliş. Eta zakonьs ləşətsə. Ətik uzaliş mort, ətik robotnik oz əstь ətik kopejka: loas mədņoz — sьlə esə pondasə otsavнь. Əddən strogəja nuətəm uçotşa da kontrolşa, naloggez boştəmsə, kədna vəli puktəmaş esə oзыk, seşsa mədik meraez pravitelstvoьs pьrtнь oz məd.

I ena spravedlivəj korəmməz (trebovaņņoez) ponda unazьkьs uzaliş oтіrьs topətçis vremennəj raboçəj da kreşşanskəj pravitelstvo gəgər.

Jorttez-uzalişsez! Ed vunətə: əni ti aşьnьt veşkətlat gosudarstvoən. Nəkin tijanlə oz otsav, kьz ti aşьnьt odə ətuvtçə, da od boştə aslanьt kiezə vьdəs deloezsə gosudarstvoiş. Tijan sovettez — ənişan gosudarstvennəj vlašlən organnez, polnomoçnəj, resajtan organnez.

Topətçə aslanьt sovettez gəgər. Jonmətə nijə. Boşşə üz verdə aşьnьt ulišan nəkinəs ed vizçişə. Suvtətə strogəj revolucionnəj porjadok, zalejtəg dugdətə üzə anarxia-dor sulalişsezliş: juişsezliş, kuligannezliş, kontrevolučionnəj junkerrezliş, kornilovecsezliş i mukədlis.

Suvtətə strogəj kontrol proizvodstvojn, produktaez vizəmьn. Arestujtə da šetə revolucionnəj oțir sud oзə vьdənpьsə nijə, kin vьštəs vreditnь oțir delolə, pondas-ja eta vredьs loпь proizvodstvo savotirovaпnoьn (zugdəmьn, padmətəmьn, podrvajtəmьn) ңeto ңaң zapassez da produktaez zevəmьn, ңeto ңaңsə zagəna kьskəmьn, ңeto kərttujjez vььn, posta vььn, ңelegraf da ңelefon vььn uməla uzaləmьn. 1, suam, kьeəm vь ez vəv paпьt munəm velikəj mirlə, kressanalə mi šetəmьn, proizvodstvo gəgər da produktaez jukaləm gəgər raboçəj kontrol suvtətəmьn, — vьdənpьsə nijə suvtətnь revolucionnəj oțir sud oзə.

Jorttez — raboçəjjez, kressana, saldattez i vьdəs uzališ oțir! Boštə vьdəs vlassə aslanьt sovettez kiezə. Beregitə, da kranitə burazьk musə, ңaңsə, fabrikaezsə, orudiaezsə, produktaezsə, transportsə — vьdəs eta ənišəң vьdsəп loas tijan, uzališ oțirləп. Poštəpennəja, unazьkьs kressana soglašso šərti, nь da raboçəjjez **praktičeskəj** opьt mьtçaləm šərti, mi çorьta da suvtçəvtəg pondam munь socializmləп verməmləп, kədə jonmətasə civilizovannəjzьk stranaezis oзып munis raboçəjjez, kədə šetas oțirьslə jon mir da mezdətas vьdkod pьrbstəmis (gnotis), vьdkod eksploataciais.

Narodnəj komisarrez sovetьп predšedatel.

V. Uljanov (Lenin.)

1917 vo nojav 18 (5-ət) lunə
Petrograd.

(L e n i n, Soç. çukəris, 3-ət izd., XXII t., 54 lissok.)

Gərd partizan.

Dun keršis, lovzišis
Jəg posad šəkьta,
vьtče kьz kəvjašə
sь gəgər sog.
Grivbezmoz suvtəmaš
kerkuez eəkьta,
juranьs bergalə
zev ьzьt mog.

Vetləпь — paпəпь
posadət oțirьs,
mьškə pajməma
pəriš i tom.
Vьtče kьz ьzьt təv
levtišis ətaras,
šetə prikazzez,
ləšetçə revkom.

Brezzitçə asıls,
eñ-moroz sodtə vbn...

Kaqqəma musə,
lezçisəm tuman.

Lım busıs kımərən
vetlə vəv kok uvtən,
munə razvedkaə
gərd partizan.

Leçta vizətə
ozlanə, vəv doras:
vokşan med ez kropkə
lɔj çoçkom toj.
Dumæez vetlənə,
ozə i orlə:
loktənə munənə,
kɔzi mos roj.

Zarjaşəmən ozlan
gənitə razvedçik.

Drug vərşanas gorətis:
„Te kɔtçə? Suvt?“

— „Çoçkommez... Sedi-taj...

Gənajta, og seççə“,
Dumajtɔstis supɔta:
„Menə on kut“.

Suɔstis vəvıslə,
vasətis nəv joşən.
Kavurşis neekəvtis,
kɔskis nagan.
„Lovjən og şetçə me,
od voştə lovjasə“,
vasətə, dumajta
gərd partizan.

Bərşanas kozgisə
lɔjisə rotaən.
Suvtɔstis vəvıls,
Zəmdis da usis...

Suç sıjə munəma,
Kɔk puɔa sotəma...
Vek kezə lantis,
şələmıs kuis.

Mədik zalp koşəvtis,
sajmətis şəd vərsə.
Partizan uşis,
kɔz vundɔstəm sep.
Puɔıls suç munis,
suç loçko sərsə...
Sorən kotərtə vir,
jurıs oz lev.

A panɔt şeraləmən
aficer loktə:

„ətikəs zungɔltim,
şələmə rad!..“

Əstatkışa sadşə
partizan əktis,
pıztis naganşə:
„Na tenɔt, gad!..“

Çukərtis, kɔz vermis
əstatkışa sadşə,
lɔjis şeralıslə:
„vot tenɔt, n-na!..“
Sı kosta koşəvtis
zalp vokşan vaçkis.
partizan pəris,
şinozas—sa...

Kotərtə vir sorən
i şələm sajkələ...
Vɔna ki lezçısis,
uşis nagan...
Vəv vevdərşan sonđi
çuzəmsə okalə...
Oz seççə, oz-ni
gərd partizan.

Slomixinskəj voj.

D. Furmanov.

(„Čarajev“ romanis tor.)

„Slomixinskəj voj“ — učitik tor vьzt proizvodennois „Čarajovis“, kədə gizis giziš D. A. Furmanov. Sььn vištassə 25-ət čarajovskəj divizija jьlis, kədəьn vəli ačьs Furmanovьs kamisarьn. Sija pešs is grazdanskəj vojnaьn, koznaləm Gərd znamja orđenən. Furmanov jat-

D. Furmanov.

nəja mьtčalə aslas proizvodennoezьn Gərd armialis geroičeskəja pešsəmsə. Furmanov kulis Moskvaьn 1926 voə, vəli sьlə 35 vo. Čarajevьs — grazdanskəj vojnasə geroj, divizija kamaņdir, kədə əstis jursə včjezьn čočkommezkat pešsikə.

sis ačьs. I kamaņdirrez, kədna vura tədise assinьs Čarajevsə, zenьta, termašəmən vištalisə kolan švedennoezsə — ez kvь ətik išnəj kvь, ətik mig kezə sijə veš ez vizə.

— Puļemjottes vьdəs vьdsəəs? — gəņajttən čarkas Čarajov.

— Vьdsəəs, — gorətas sьlə kinkə oțir kolasiš.

— Кьньм снагжата повозка?

— Кваґ...

— Кьтəн кamaңdir?

— Сулға вьlas...

Sija lьjə-gəņajtə sulga flang vьlə.

Ceppez surьta uškətçisə vojə. Sija-zə migə ceppez verdis mezdətçisə puļemjottezən kazakkez. Ceppez uşisə kьmin, lap-kətçisə ɫm verdə—kujlisə, kьz kuləməş, vidçisə vil kama-
manda.

Ceppez vərn ətmədərə gənajtis Çarajov, zenьta, surьta da çorьta şetis prikazzez, kutalis panьta kьvvez.

To sija kruta bergətьstis vəvsə, stoçma gənajtə batareja kamaңdir dьnə:

- ɫьɫьнь mełniçaez kuza!
- Bьdəs puļemjottesə sьvitнь mełniçaez vьliş!
- Staņicasə ed vərətə, kьtçəz og viştav!

I vərə bergətçьstis da surьta gənajtis ceppezlaң. Çəkьt-
zьka, jonьzьka da ləgənzьk pondisə vaitнь oruđiaez. Staņi-
caьs mьrşis da terməşis suvtətnь kotərtan ceppeşə... Kьknan
ladorьs jonmətisə vişə. No vьd minutən gərdarmejecez şo
matьnzьk i matьnzьk, inməmənzьk uşəнь da potəнь snarjad-
dez, şələm jotkəp munə seteəm dumaşəң mьj vragьs matьn,
matьn kuləməş, mьj kolə taɫнь, vermьнь vragşə, çozazьk
pьrnь staņicaə...

Şələm jotkəptəmən, sotçan şinnezən gənajtə Çarajov
ətmədərə. İndə morttezəs to puļemjottez dьnə, to snarjaddez
dьnə, to polkovəj kamaңdir dьnə, to vərə viliş gənajtə açьs,
i azzəнь vojeccez, kьz mełkajtə vьdlaьn sьləп neьzьt mьgə-
rokьs. To loktьstis sь dьnə kavaļerist, mьjkə viştalis surь-
ta-surьta.

- Kьtən? Şulga flang vьln? — juaɫьstis Çarajov.
- Şulga vьln...
- Una?
- Una...
- Puļemjottez mestaьn?
- Bьdəs porjadokьn... İndimə kornь otsalişsezəs...

I sija gənajtə setçin, şulga flang vьlas, kьtən əkşəma
opasnoşьs. Kazakkez pəɫtəнь matətçəнь ştənaən... Tьdaləнь-ņi
gənajtan vəvvez... Çarajov loktьstis batalion kamaңdir dьnə:

- Mesta vьliş ed vərzətçə!.. Sulalə serən... Zalpən vi!
- Em...

I sija l̄jis-gəŋajtis vojescez ozət, kədna l̄arkis̄isə mi verdə.

— Ed polə, ed polə, çelađ! Ed çecçə... lezə niyə d̄bna-nȳt — s̄b̄vəḡn̄ kamanda şərti vi... V̄d̄ənn̄ȳt vizşə ətik mest̄n̄... B̄īs̄ kamanda şərti!!!

Jon k̄b̄s̄ əddən kolə vojescezlə ena şək̄yt, medvərja minuttezə! N̄ylən oz̄ȳk̄ p̄es̄ş̄ şələmn̄s̄... Nija k̄ylənȳ, nija az̄zənȳ — Çarajov̄s̄ nȳkət... I nija veritənȳ — imə̄l̄s̄ s̄k̄ət oz lo...

K̄b̄z toko eta kazakkezlən koŋçicās̄ loktis̄ l̄jəm v̄l̄əz — koşəvtis̄ zalp, s̄b̄ vərşəŋ mədik...

Tra-ta-ta... Tra-ta-ta... Tra-ta-ta... — orsisə dugd̄ȳvtəḡ [p̄u-lemjottez...

Krop-p! Krop-p! Krop-p! Krop-p! — k̄ylisə zalpən l̄jəm s̄l̄ez.

Kazakkez padmisə, pov̄zisə, v̄ȳt̄te k̄b̄z kul̄b̄stisə mig kezə.

Krop-p! Krop-p! — v̄əra k̄ylisə kəs zalppez. Esə ətik mig — i eta ştenə̄s̄ seşşə oz ni vər... Esə mig — i vəvvez nȳrreznȳsə vergətisə vər̄laŋ, Kazakkez p̄əltənȳ-gəŋajtənȳ vər, a nȳlə vər-şəŋənȳs̄:

Tra-ta-ta... Krop-p! Krop-p! Tra-tat-ta... Krop-p! Krop-p!

Kazakkezəs vasətisə. Lev̄tənȳ-ŋi vojescez mi verdiş as̄si-nȳs̄ çoc̄kom jurreznȳsə. Mukəd̄b̄slən çuzəm v̄ylənȳs̄, kədna esə əv̄i-na sajkələməş da ləŋşəməş, orsə poləmkod şerəmok... Serpez munənȳ staŋica d̄b̄nət... Əək̄yt̄z̄ȳka, əək̄yt̄z̄ȳka, əək̄yt̄z̄ȳka kotərtənȳ ozlaŋ... Vojescez p̄ȳrisə-ŋi medozza mēl̄niçaez d̄b̄nə, çukərokkezən zev̄şis̄isə kin kerəsokkez saja, kin zavorrez saja — şo p̄d̄b̄nȳz̄ȳka, p̄d̄b̄nȳz̄ȳka, p̄d̄b̄nȳz̄ȳka staŋicaə...

I druḡ potis seəəm, kədə ez vizçişə:

— Jorttez! Ura!.. Ura!.. Ura!!!

Ser̄b̄s̄ vər̄zət̄ç̄ystis, drəḡŋitis, vintovkaez sarp̄ŋitəməş, kotərt̄nȳ, — eta kokŋit skaçən gəŋajtisə medvərja atakaə...

Seşşə oz k̄ylə kazakkezlən p̄ulemjottez: mesta v̄yl̄n̄ ke-rələməş p̄ulemjotiş l̄jişşez... Staŋica kuza z̄ȳka ḡyezən vet-lənȳ gərdarmejescez... K̄ytənkə ыл̄n̄-ыл̄n̄ mēl̄kajtənȳ medvərja ver̄zəma morttez...

Gərd armia p̄ȳris Slomixinskəj staŋicaə...

Boj şad ju vььь.

Ş. Malaskin.

1. Mijan bataļonьs sulalis kaгьп, ez i dumajt vragьs jь-liš. Mukədьs petisə ju dorə da kupajtcisə səstəm vaas. Juьs orsis aslas çukьla-vikьla bereggeзьп, piзis sonди vьььп neto şerebroəп, neto çervonnəj zarniəп. Beregşaпas kьlisə gaza golossez, paşkalis zdorovəj vəbalan şerəm,— seeəm, kəda ovlə toko tomşa kadə. Mijə, kьz vujvollez, ңaraşimə vaьп, vьgļaşim vereg doras, kaļitçim sonди vьlas da vəra viliş uşkətçimə kəzьtkod gьaez kolasə. Mijan vereg doras sotçişiş jortпьп, vєlorus, kəda vəli sim çuzəma sotçəmşaпas da şvezəj kupajtcəmşaпas, bergətçəm şpina vьlas, teçəm kiezsə jur uvtas da drug pondis şьvпь gorəп, əddəп səstəm ңenorəп... Mi pədana-kod şinnezəп kujlimə vereg dorьп...

Mijan kus jajjez vьlət kotərtьstis ştepnəj təvok, kəda pavkətçьstis tьdavtəm, no kьlana lapaokkezəп...

2. No drug mijan vəгьп мьjkə şəкьta kvaekis-potis. Sьvəгьп esə da esə... Mijanəs levtьstisə da çapkisə mu vьlas peļ çanətan vzrьvvez, kədna drəvətisə vereg dorsə... Jortteзпьп ьksəтəп terməşisə petпь vais, ətləпьп mijankət kvaçitise kotərttəңņinьs vesjan-jərnəsnьsə, sapoggez da çukəгəп uşkətçim karlaң. Snarjaddez uşisə mijan vəгə i ozanпьп, levtisə vьdsə stovbezəп oranзovəj-ləzкод bus da єп. Vaьs pondis piзпь, pəļtcis şad-şerebroa fontannezəп. Nija gulajtisə sь vevdər kuza, to əbьstasə, to vəra мьtçişə viliş. Muьs mijan kokkez uvtьп gьmalis, vəris da vaçkis пьrə porokəп ətləпьп єп sorəп... Mi kotəгəп petimə prossad vьlə. Pondim suvtпь setəп rjaddezə, no ңem eg vezərtə kamaңđirьsliš kamaпdasə...

Kazarmaez dьпşaң paпьt kotərtisə gərdarmejeccez, jugja-ļьslişə çoçkomkod stьkkez. Mədik uliçaşaң, mijanliš tujsə poperegaləтəп, skaçəп, gəңajtis koңņica. Koрьtaez uvtiş levtişis şera bus, kəda vaçkişis kelđətəm urvəz kussezlan, da oļsaşis uliça kuza. Koңņicaьs koşalis vozduxsə da vьььп-ņi vəli ozlaпas, toрətis koрьtaezəп paпьt mijan dьпşaң.

Ças зып вәрти ми котәртим вьдса воjevәj porjadokьп вәр-
лаң—гьтлаң кар doras. Sija soççis snarjaddezşan... Vzvьvvez fon-
tannezәп әzьstisә to estәп, to setçin da kьşşisә mu kuza,
кьз orlaşәm tuman koko||ez.

3. Kar doras mi rozñitçim cepә. Garjişimә kerәsok dorә.
Estişәп mijanlә тьdalis: Dutovlән kazakkez loktisә mijan vьlә
kuim ladorşәп: kәrt tuj kuza—veşкьta кьmәsanьm, veşкьta
mijan bata||on vьlә, seşsa кькnan flang vьvşәnaş—nija mьr-
şisә karsә kutнь кьәә. Mijan batarejaez lьjlәпь paпьt. Snarjad-
dezньm potәпь vragьs ceppez veşьп, вьdmәпь suk ьпа
kussezә. Çoçkommezlән бронepojezd, кьз slon, кьşşә stancia-
лаң, gorzәtә, гьmәtә orudiaezәп. Vragьslән snarjaddez vaçkәпь
stancia kuza, re|saez kuza. Kәrttuj vizzez дьпşәп paşkalә тин-
гәм da zo|әtәm... Kerәsoklьşәп mi azzam, кьз vragьs sulga
flanglьşәnaş pondis munнь atakaә. Mijanlaңşәп vura levtişisә
şarәtнь пулемjottez, a das minut вәрти sulga flang vьlas вь-
dәs çәvmis, сьвәрьп drug, çәlәmsә ньрьstәmәп, paşkalis, kuza
пуzәtәm „ura“,—kotәrtәmәп gorәtlisә çoçkommez. Mijaniş-
şez siz-zә gorәtisә „ura“ i etә кьльs çoçkommezlән i mijan
paşkalis әtamәdlә paпьt. Sulga flang vьlas, voki mijan дьп-
şәп, lazмьtinәttis, kotәrtis zapasnәj bata||on... Setçin, etә-zә
flang vьльп, pantaşisә ньлән da mijan konñicaez. Kamaңdir
şetis prikaz: batarejalә lьjlьпь burazьksә бронepojezd kuza,
kәda pazәtә пe toko stanciasә da mijanliş veşкьt flangсә,
no i jona-ңi lьjlә mijan bata||onliş cepсә. Vraglән snarjaddez
uşәпь ozaпьm i вәpaпьm, garjәпь musә, kaттәпь mijanәs vi-
sәп da ьпәп.

4. — Bata||on, ozlaп!—şetis prikaz kamaңdir.—Çoçkom
ceppez kuza vi!

Mi uşkәtçim ozlaп, maтьпзьк stancialaңaş, lezçim ulәзьк.
Mijan vevdәрьп çazәtis, goralis vozduxьs, a вәpaпьm i oza-
пьm гьmalәmәп, тингәмәп вьdmisә vzvьvvezlән lәzkod-vez-
fontannez... Vragьslән ceppezьs бронepojezdьs saјәvtәm uv-
тьп vessisә ozlaп, nija zevşisә paşьp saјaş, lapkişisә spallez
berdә.

— Uurraa!...—gorәtim mi drug da levtişim.

— Uurraal...— sьasis panьt kar.

Миьс гьмьстис, вьтте кьз потис, да drug lezçisьstis, pondis drəzitнь: mijan batarejalən viьs inmис vragьs snarjaddezə. Bronerojezdlən vəriş vagonnez pьkнитisə jugьt viən da levişə vozduxə. Paravoz uşkətçis ozlaң, sьvəгьп vərlaң i seşşa taralis nasьp uvtas.

Kazakkezlən ceppez, povzişə bronerojezdьs vziьvşaң da uşkətçisə vərlaң, pondisə kotərtнь. Mijan batarejaezlən viьs vətiş çoçkommesə.

— Batałlon, ozlaң!

Mi vərzətçim, ləz seřinaən jugjalisə stьkkez. Lezçimə lazьtinə da pondim kotərtнь vragьs şəгə. Çoçkommez əktəmaş vьnnьsə da vertəmaş vəг. Pantaşim. Taekişim morospanьm vragьs morosə. Şivdəm golosən „ura“ gorətləmьs paşkalis kərttuj polotno vevdəгьп, to vəгə çəvmas da əsas dьг kezə. „Ura“ gorətləmməz kostьп levlis vintovkaeziş da puləmjotteziş lьşəm...

— Batałlon, atakaə!

5. Mi vəгə uşkətçimə vrag vьlə ştenaən. Çoçkomez ez vermə vizşьпь. Şteпьs гьmalis da vəris... To estən, to setçin ьpətisə-potisə snarjaddez, kədna vaçkişisə zorizaşan şireң kussez vьlə. Nija vətçisə vragьs şəгə. Çoçkommez əsisə paşkьt, pomtəm, poləm petana şteпьп. Mijan koңnicaьs ozalis mijanəs da pondis vətçьпь нь şəгə. Mi ьləkod kołççimə vəгə. Setçinşaң, şteпşanaş, kьlisə vəv kokkezlən tapətan sьez, loktisə torja lьjəm sьez. Mi bergətçim vəг.

Lunьs romaşis. Sondiьs jugjəvtçis gudьra zarjaən da əsis gorizont sajas.

Kəг mi loktim stancia dьпə, mijan vevdəгьп sek sulalis-ңi miçə da vьпьп цово, a sь ləzja vekərkod pьdəşьп ujis kełьt təliş.

Озaпьm çorьta oşkalis mijan vojevəj kamaңdir, voļsevik.

Mi pьrim Troick karə, tujsə jugdətisə lənaң pozarrez. Munim glavnəj uļiça kuza da çukьtçim ploşsađ vьlə, səras. Una ořir sulalisə trotuarrez vьпьп, vərisə ətmədərə da pantalisə mijanəs pьm juəгəп.

Karə pьrisə gərd batałlonnez.

Zadaņņo.

1. Ульнзък гизәм заголовоккезсә вәрјә да сувтәтә 1, 2, 3, 4, да 5 сьфраез тужә: Војевәј тревoga. Гәрд армиялән вермәм. Гәрдәр-мејецез соққисәнъ. Соқкоммезкәт вој. Соқкоммез лоқтәнъ панът.

2. Ez-ja kinkә tijan kolasiš vәv grazdanskәј vojna vьln? Noko vištašә mьjkә Gәrd armia voјevәј olәм jьliš, kьz ti vәlitә armiaьn da pešsitә voјjezьn.

Кькдасәт јьлиш.

A. Irkutov.

Dasәkmьs voјec, dasәkmьs saldat
oz tәdә vot әtamәdәs.
Әkšisә vәгә. Кәзът lok kad,
sodis šo purgalән әdьs...
Pisallez vit, da em пулемјот,
лентаьн јееа patronnez.
Pәltә oj-tәv: uzә vodasә vot
ьma олpaš vьlә vonnez...
Nija pukalisә siz vьdsa lun
suk peмьт vәгьн тужоктәг.
A гьtnas-ed еьгја, кьz кошмәм турун,
lakәмән кькдасәт loқtis...
Кькдасәт suis: „Тәда me туж—
veškьtлаң munпьтә, қурәт.
No әtik med льјsis, munпь oz туж,
med vragьslә mijә eg šurә.
Munam! I šәlәмьн әзјьstis vi.
Munamә, petam vәг sәriš.
I vьdәnnьs sek кькдасәтliš ki
zmitәнъ suk peмьт vәгьн.
No kin-nә koқčas? Pondas kin
mьr saјьн гәзнъ, рьдьн ьтмьн,
paјitнь-льпнъ peмьtin,
vidciшнъ vragьsә leқьт šinән?
— Bәrјamә mortsә. Kolas siz,
Neкин oz koқцьь kuvнъ talun.

Kьkdasət çəlis, kьv ez viz,
 zagənik munis vrag pantavnь.
 Daskьkjamьs azzisə nư tujok
 Veşkьtlaң, kьz viştalis sija,
 vura vėjis tovaezə kok,
 zastavaə loktisə nija.
 Kər nevna soççisə, vəliş sek
 povzəmən kinkə jualis:
 Jorttez, kin sija kьkdasət,
 Kəda kolççis, jursə ursalis?
 I nekin нь kolasiş ez təd.
 Saldattezlən sogşə şələm...
 Toko ətik gorətçis kьvməd:
 — Kommunis sija, jorttez, vəli.

Gərd dərapas.

...— Jorttez, lavka dьnə!—lavkalan kətərttənnis gorətis Strizov.

Bьdənnьs uşkətçisə sь şərə.

— Nuzətçə çepə!.. Lavka sajas!.. Kotərtə məd uliçaas!..— kamandujtə Strizov.

A ambarrez sajsaң toko kozətə, şarətə, çavgə... Çoçkommez dugdьvtəg lьjləнь pisaļ poniş, nagannezis. Uzaləнь kьk puļemjot. Paşkalə govkьs, potkətə lənsə, çarlalə, çazgə. Razgьvnəj puļəbs taekişə kerkuə, puə, kьz-taj kər gad vьlə taļçan, siz-zə paçətə-potə.

— Rota-a-a, palit!... Puļemjotən uz verdə! Jorttez, çorьt-zьka! Jorttez, vizşə!—kotraşə çep kuza Strizov, şetə kamanda.

A çoçkommez şivətçəнь şo matəzьk i matəzьk. Ətik puļemjot nьlən pondis uzavnь posad doras-ņi, guna sajsaң. Siz i peļitçəнь, rjaksəнь, na-urā voştəнь.

— Jorttez, ozlaң, pañt çoçkommez vьlə!—gorətis Strizov da uşkətçis ozlaң. Ez jestь kьk oşkəv oşkəvtнь—suvt-çьstis, oјnitis, kvařitis koksə da kьz pilitəm kəz, kьz vundьstəm tьləp, zagənik uşis lьm vьlas. Kokas pьm toko şizьstis.

— Oj-joj!.. Jorttez, ranitisə... Jorttez... Ivan, Kükunaj... ed padmə, ozlañ!— seşşa Strizov ez vermь sь şetпь, jurьs lezçişis ıym vьlas, saqьs vьris. Virьs mezmis sьñel uvtşanas da voť-voť vьlə pondis jizпь ıymas. A ambarrezlañsañ ıjəпь i ıjəпь. Şivətçəпь, kьlə, matəzьk. Mukədьs ıjşəпь kerkuez sajšanas-ñi.

Gərd otrjad padmismoz, saj-paj lois... Juralişпьs avu.

— Rota-a-a, pañit!— gorətis Kükunaj. Kьz ətik mortlən ru'is vьdəпnьslən zarjadьs,— pañitisə ıjşisə. Kьk mort uşkətçisə Strizov dьnə, kutisə sişə kiez kolasət, levtisə.

— Ozlañ, gamazən, ur-ra-a-a!— paşkalis golos Kükunajlən.

Strizov jonmətçis, əktis medvərja vьnsə, ñeekəvtçis, mez-dətçis, kvañitis vokiş jortьsliş gərd dərəpassə, vьlə sişə levtis sulga kias, məd kias pizьrtis naganə da uşkətçis ozlañ.

— Me şərə!— gorətis sişə. Rota, kьz kerku jur vьliş mez-məm ıym kokol, uşkətçis sь şərə. ıjşəпь rjaksəпь, va пьrən munəпь... ımətə, çalətə-vetlə govkьs posad vevdərət.

Çoçkommezlən ətik rota pьris gərd otrjad vərə. Pondisə ıjşьпь vərşanaпьsmoz. Zar kerisə gərddes, ozanьs siz-zə matətçəпь çoçkommez, dugdьvtəg ıjşəпь. Uşəпь nişə gərd pu-ləz uvtьп, kьz suslonpez ьv vььп təva kadə. Ranitisə i gərddesliş mortməd.

Strizov munə ozas, vььna vizə dərəpassə, veşkьt kinas ıjə i ıjə naganış. Virьs dugdьvtəg lezçə, pьrə pimi pьekas, sışokətə setçin, tьrtə pimisə. Kьlə açьs, kьz şələmьs sajkalə, azzə, kьz şin ozas pondətçə vьdəs vergavпь, sorlaşпь, jəktьпь.

— Jorttez, ed şeççə!— mədis ozzamoz-zə vь çirəsпь Strizov da golosьs ez suz, kььs ez pondь kьvzьпь. Vizşis vь esə, da ez-ñi vermь — uşis. Siz i kolis ət kias kutəmən gərd dərəpassь, mədas naganьs.

Gərd otrjad azzə— seşşa oz roz koļççьпь, çoçkommez nişə pondisə kьeəvtпь, azzə— kolə pьşşьпь.

— Jorttez, doddezə!— gorətis Kükunaj. Vьdəпnьs pondisə ıjşəmən vessьпь vərлаñ, sьvərnь kotərtəmən loktisə lavka dьnə. Jestisə toko şeççavпь doddezə, kьz jamььkkez na veş mak lezisə vəvvezпьsə. Terməştəпnins Strizov jьliş

vunätisə, siz sija sadtəg i kolis uliça səras, moros verdas dərəpassə zmitəmən. Posad sajas-ņi gərddes esə kropkisə l̄jisə, sešša dod polozzezlən juzətəmys əsis kerəs sajn.

Çoçkommez voštisə posadsə. Nylən ovoz p̄ris uliçaezə.

* *
*

— Ы-Ы-Ы, gərd porš! Komunis!—kazalis çoçkom aficer tuj vokšis Strizovsə, šivətçis s̄b d̄nə da pondis səravn̄n nagajkanas. S̄bvəgn̄n m̄skyr̄tçis, let̄stis kišis nagajkasə da dərəpassə, razməd vr̄ngis vokas. Strizov vərzətçis-zə v̄b da ez-ņi verm̄b.

— Boštə sija, k̄skə stavəz!—gorətis aficer saldattezlə.

Ətik kvaštis kokkezəttis, mədik jurəttis da sentisə, k̄z krazəs, dodqas. K̄skisə stavəz.

Stavsə çoçkommez oštisə kulak kerkuə Zutkin Gavrilə.

Ḡmətis ovlis kərkə Zutkin, torgujtlis k̄k lavkān, posadas levtis kuim kerku. Bura tədīsə Zutkinsə ozza kadə. Toko Oktavsə revoluçia vəgn̄n sija s̄r̄stisə. Ləḡssa-ləg Gavril gərddes v̄lə, siz dumanas b̄b i šojə nijə, siz v̄b i vijə, orətə v̄bdənn̄sliš jurn̄sə. Gosnas t̄rəma Zutkin, da-i əni esə jajmekkod jon, šilib̄ k̄z vur verdəm poršlən. Çuzəmys gəgrəsə—v̄linkod. N̄r—kartovki, ləz-gərd rəma. Šinnez učitikəš, p̄r̄təš, k̄z s̄rlən. Sodtan-kə esə seççə kəza tossə da jursə, pozumkod pašk̄t, çitk̄l̄a jursiən—vot tijan oz̄n i Zutkin.

P̄rtisə Strizovsə stavə. Çapkisə porog d̄nə lavic uvtas.

— Olan v̄lan, vonəj!—gorətçis aficer Zutkinlə.—Lezan mijanəs paçeraas?

— P̄r̄gə-zə, p̄r̄gə, dona gəšsez. K̄zkə-taj tijanəs jēn̄s vajətəm... Vaz̄n-ņi vidçişam, oj i lun kejmamə, kər-ņe-kər loktatə,—mal̄stis jursə Zutkin, s̄n-šerəmtçis da pondis ot-savn̄n çəvtç̄n̄n aficerlə.

— To, kutim ətik komunisəs.

— Kin sija, k̄tiš?

— Egə-na juaşə. Ogə esə tədə.

Zutkin šibətçis matəzək. Vizətə — sь oзын kujlə sija, kə-
da sьliş tən toko petkətis medbur vəvsə gərd otrjad ponda, —
rotnej gərd otrjadiş, Strizov. Kьmərtçis çuzəməs Zutkinlən,
virən tьrisə şinnez, giçьrñitis pinneznas da pinnez kolasəttiş
lezis:

— A-a!.. Şurəm ətik!... Esə kerkuas pьrtəmaş pernatəmsə,
mərtнь вь toko morosas stьksə! — Mьskьrtçis da kukuska sor-
nas taekis da taekis vokas Strizovlə, sьvəgьn muntəñnis vьgьn-
gis juras.

— Mərtam i siz, lovjən og lezə. Kədnə mi voştam pь-
nə, — jəca kollam lovjən, — gorətçis ləgən aficer.

— Petkətə sija, vakrames, porş gidjə, aş setçin uzə, —
loktis aficer oza Zutkin da pondis kornь: — olas sьlə i setçin,
vezəm kuçiklə... İnka, terməş, suvtət samovar, gəşşez-ed naşte
kьnmisə.

— Petkətə, çapkə gidjə! — viştalis aficer saldattezlə. — Şetə
to dərapassə kias, aş vojujtə gidas porşşezkət. Aşьn mi sьlə
mьtçalam vojujtəmsə, kьskalam kiskaezsə da keram nьiş vu-
run vartan strunaez.

Strizovsə petkətisə. Pьrtisə gidə da çapkisə izas vьlas
peleşas. On vьliş kьz sajmis Strizov. Oz vezərt nem, kьtən
kujlə. Kias şo esə zmitəmən vizə dərapassə. Şəkyta levtişə
jurьs, tьrppes koşməmaş, əddən вь kolə gorssə kətətnь, a junь
nem. Ruzəstis, bergətçis vok vьlas. Lьjə kokas, zñika oz şet,
dojmə, sotə. Ədva, ədva pukşis izas vьlas, pərtçalis remeņsə.
Kьskis sьñeļ sossə ət kişis da koşalis uvtiş jərnəşşis sossə.
Kaттіs sijañ ranasə. Puļa inməma pizəs vevdəras, munəma
koksə suç. A gorьs koşmə, vьdəs əmas lakaşə, abu i duļ-
tor. Pərətçis vəra izas vьlas, vunətçismoz. Vokas porşşes
rok-rok toko kerisə, kьlisə kьsətəmsə-da.

Lənis posad, sь nekьtən ez lo. Toko morozьs gьmətə
ətiləñ, mədiləñ, da çoçkom aficer pələs Zutkin kerkuьn tь-
təñ gorsnьsə. Bokanьs nьkət ətləñ, gərdmaļkod, via çu-
zəmban Zutkin gazətçə, şlə. Vunətis sija kьməra oj-lunsə,
əni sьlən loktis praznik.

Şivalə asıv. Kusə zagənik kəzuv, kətçəkə kəz pədstəm-inə sajavtçə. Jugdə asıvlaşan jenəz... Əsalə təliş vər vevdəryn kəz don, vledzka şerəmtçə, ləşətçə i sija sajavtçəny ləz, pom-təm vər saja. Jugdan-qi kadys. Termaşə, peļitçə pıgə jugb-tyš, mıtçə kyməssə viļ lun. Uzə posad, lančəma çəskyt onən. Oz vıtte olanys i vərzətçy, nekbeəm vıtte voj ez vəv, nekbeəm vıtte front avu. Toko kək çasovəj ətmədər posad romas zagənik, sunaləmən vetlətəny tuj kuza. Jona i nylə juranys şurystəm posad voštəm vərşan. Siz i pədnəşəny şinpeznys, jurnys vişəkod, pokmella, tьdalə, setçin kylə. Uzəny nyrkornanys aficerrez Zutkin perinaez vylən, vəjəmaş poduskaez kolosas, oz i tьdalə. Zutkin uzə koknit şələmən, nyv uvtas mьjkə şynnalə şeralə, kbeəmkə vur vət vətəşə.

Posad sajn kerəs jylə mıtçişisə kək verzəma mort—gərd razvedçikkez. Ojnas-zə gərd otrjadlə batalion stavşan sodtəmaş vınsə, indəmaş sodtət kək rota, da eəktəmaş munny voşny koləm posadsə. Çoza gərd otrjad əkşis vər tujə. Şivətçis posad dьnə. İstis razvedçikkez. Kək mort verzəmməzən loktisə posad poməz-qi, sek vəliş sunaliş çasovəj kazalis da paļitis ləjis. Razvedçikkez nəv joşən vər. Peryta gərd rotəz uskətçisə çepə, suvtətisə pulemjottez—pondisə şarətny ləjny, şivətçəny posad dьnə:

Çoçkommezlən çasovəj esə lezis kək puļa da pondis kotərtny stav dьnə, lokgorsən gorətny:

— Gərddez!.. Gərddez posadsə voštəny!..

Levis zьk, pondis vьdəs pižny. Çoçkommez' padmisə, əsisə. Uskətçisə ətərə-mədərə,—kin sapkatəg, kin vesjantəg, kəda pisaļsə əstəm, kəda pimisə... Aficerrez çirzəny, kaman-dujtəny, toko nem oz kəv, vьdəs əsəm, pajməm...

— Jamsьkkez, dođdaşə!...

— Pulemjottez!.. Çepə!.. Ed pьssə...

No kətçə te vizan! Setən kotərtə, setən gənajtə, setən pəgəmaş, oğovlanys çegəm... Ujzəny, ajzəny, pьssəny, kəz vaļa stavun, toko pjataeznys şvirkajtəny.

Zutkin kurni-vernī doddāšis da šaranьs. Ɛt kokas šurəm aslas pimiьs, mēdas. — iŋkaьslən. Abu jestəm kьsavнь i vevdāriš vesjansə, siz i lьjəm — gəŋajtəm čočkommez sərə.

Kujlə Strizov gidjьn — kuləm ŋe lovja. Sija i дума juras kołosoən vetlə, majəgən bergətə: vot pьrasə, vot vijasə. Med-pervo lьjəmsə sija kьlis da kazalis: šivətčəнь sьlən jorttez posad dьnə. Kattīsis, pьrjьssis Strizov da pьris izas uvtas. A čočkommezlə ŋekər-ŋi vėli sь jьliš dumajtnь, ədva ašньs jestisə sajəvtčəнь medvərja kerkuez sajə, kьz mədər posad pomšanas mьtčisīsə gərd otrjadnikkez.

Ləz-jugdə, paškələ lun. Mьtčə cузəmsə tella sajšan sondi da kołtən kojьstis jugərsə mu vьlə. Lun ošsis. Posad vuzis gərddez kiə.

Uškətčisə otrjadnikkez kerkuezə kossьнь Strizov jortnьsə. A Strizov ləsməšəmən, ojməmən, əktəm medvərja vьnsə da petəm gidšis uličəə, loktə panьt gərd otrjadlə. Kias pavjalə gərd dərəpasьs, əztə šələmsə vьdənnьsliš.

— Jorttez, dona jorttez! — šinva-pьr gorətčis Strizov. — bьzt aттə tijaŋlə... Kьzkə jestit lokнь, jestit mьrdqьнь menə čočkommez pułaiš. Jonьka, gorənzьk, oškələn ozlaŋ!.. Vasətam čočkommesə, rez-paz nijə paškətam, med i šled ez vəv. Vьlьnzьka levtam gərd dərəpassə jur vevdərə da... ozlaŋ!.. Sociališticeskəj revolucia paškələ!..

Epa kьvvez vəgьn Strizov vьlьna levtis dərəpassə da gorətis:

— Ozlaŋ, ur-ra-a!..

Kьz ətik əmiš kuim rotələn gьmalis petis „ura“, paškətis uličasə, drəvətis musə. Asja lečьt təvok pəltьstis rьtlanšan, gərd dərəpas pavjəvtčis Strizov kiьn, vikьlən letьssis vьv-laŋə... Gərd dərəpas levis vьlьna da pondis pavjavнь posad vevdərьn.

Zadaŋŋo.

1. Vištalə panьta kьv, kьz vermis kołčсьнь lovjən kamandir Strizov?

2. Azzə raskazsis siyə torsə, kətən vaitçə gərddezen vər posadsə voştəm jılış. Şetə ətələ torıslə zagolovok.

3. Кыз авторын мѣталѣ гəрд kamaңdir Strizovsə? Ləddə niyə məstaezsə, kətən Strizov mətçalə assis gerojstvosa.

Komuńissesiz vьln çoçkommezlən kesitçəm.

(„Nedelis“ tor.)

Ю. Цибединский.

Klimin da Staļmaxov — kыk komuńis — çoçkommezlən vostaңno dьrni şurəny vrag kijə. Nijə çapkəny çeka podvalə, kədə loə çoçkommez uvтn. Asьvnas niyə nuətəny lьjlyny. Una komuńissesiz-ni vijəməş. Vijəmmez kolasьn — komuńis Ziman, kədə vura muçitəmas çoçkommez. Çoçkommez termaşəny: ny vьlə loktəny-ni ravoçəjjez, kədnən juralə komuńis Gornьx. Çoçkommezlən naçalnikьs — carskəj aficer Repin.

1. Bvəs sajas kыlisə kok sьez da zamokən sovknitəm.

— Mijan şərə, — suis Staļmaxov. I Kliminьs esə ez jestь sunь pańta kьv, kыз niyə jestisə-ni kvařitnь, tojlalisə da vartlisə...

— Kutə niyə, svoloççezəs, — gorətlis kinlənkə pemyinas gora golos, — nuətə naçalnik dьnə!

Klimin mədis pańtavny, no sьlə jur kuzas sətisə vedən. Sьlən vьris sadьs da kыз şəkyt mesək kыkısə siyə vьlə puovəj sişmət prospuez kuza, kədna vəlisə əddən-ed vekniçikəş. Staļmaxov munis açьs da, kыз pyr, sьlən, virən tьrəm, sadraa çuzəmy s vəli ləñ.

Ojьs pokoreñ çulalis, vəli golubəj asьv... Staļmaxov vizətytis Kliminьs keļd çuzəm vьlə, kədə kыkısə ki pələttis, sьvəgьn zar keris — vizətis vьdsən paşkyt çeka ogradasə, kədə vəli kьəvtəm kыk suda kerkuезən da vьln kamennəj zavorən. Uçitik kerkuok ştena verdə, kədən ozьk vəli çekaьn uzalişşezlən stolovəj, vəli lapkişəm golubəj znamja. Neьln kujlisə kuçaьn vintovkaez, a ny gəgər kattişis golubəj kokardaən kerkaa zonkaok da vərjis zatvorrez. Səstəm vozduxşanas Staļmaxovlən pondis dəvətnь-dojmьny kьməs vьvşis kuļstəm kuçikьs...

Klīmin sadašis toko sek, kār sь vьlā kištisā vedra va, sek sija satlašəmən suvtis kok jьlā. Sija drāzitis kьnməmšānas, a jurgьs vьtte rez-paz torjašis — potkētis višis.

Кьз toko suvtis, sek-zā kazalis Staļmaxovsā, kādā kiezēt-
tis vizisā kьk zonka. Kuimātьs, kādā vēli ētik, lāz uvtiša jārnāsa,
кьз vermis, sulalis Staļmaxovsā špina kuzas. Selokkod šin-
neza, tostām, skulaa čuzēmьs zonkalēn sьnqalis radujtčəmšān.
Staļmaxov mukād kadas ruztis i ētlaēn ruztēmьskāt vьd pьriš
sь ēmiš petis lēga vidčəm. Repinьs sulalis posozas. Sьvārьn
bergātčis Klīminьslaņ, šerāmtčis lēga da loka, mādīs mьjkā
vištavnь, no sь kosta sija kьtsāvtisā. Sija munis.

Ograda-pьr kiez vьlьn nāvētisā raņitāməs. Sьlān keļьd
čuzēmьs pьr čukrāšis zubьtšānas, no sija šākьta levtьstis
jursā jortьs peļpon vьliš da gorētis nьlā, kādna vartlisā Staļ-
maxovsā:

— Siz sija, vonnez, siz... Pālt jonьka, Vaška!

2. Ne ьlьnzьk зьn verstaša kropētisā pisalleziš lьjām sьez,
mukād pьršas ograda vevdārēt rekosetān levzis puļa...

I drug mьjkā orētis ātkoda pisalleziš kropētāmsā da paš-
kalis vьna gorētlām gьa, kьlisā lēg gorētlāmmez i sь kosta-
zā oјzāmmez... Lьjšēmьs ēta vārьn sek-zā matātčis, šo eak-
ьtzьka ograda vevdārēt lebalisā puļaez, zugdisā vьliš ātazšis
āšьn zvennesā.

Ogradaas kotārān petis Repin da sьkāt esā ētik aficer,
kādā peļponnez vьliš Klīminьs kazalis pogonnez.

— Dodđalā vāvvez! — gorētis Repin, sьvārьn kьknannьs
supьta petisā vorota saјā. Staļmaxovsā sь kosta-zā dugdisā
vartlьnь, vaņdittez uškātčisā dodđavnь telegaezā vāvvez, a
Staļmaxovьs, dūtčāvtčьstis da ušis lьmas. Sь špina kuza vās-
niņik sorokkezān kotārtis vir...

Klīmin kotārān loktьstis sь dьnā da pondis sija levtьnь
kok jьlā. Kiez virāsmisā, mādьs oјzis, drāzitis da vidčis, no
šotaki dāvjašəmən suvtis. Gaztāma sija vizētis Klīminьs šin-
nezā da suskis šera tьrprezān: „Kэзьт... kulām, tьdalā, lok-
tis“. Klīmin sьvјalis sija peļponnezātčis, āktis medvārja vьnsā
da kьskis sija nєzьt saraj dьnā, kādā sulalis saјlaņiš karta pomas.

— Munam, zevšišam, pođi mijan jliš vunətasə.

3. Ремьtkođ sarajьn, vəv nazomas jurnas taekišəmən, kujlis noštəmtəm tusaьs Zimanlən. Kiskaes, aləj, čoçkom da šilovəj jaj kusəkkez, paškəm torreznas da vəv nazomnas sorlašəmən, vaļajtcisə nazom vьlas, a potkətəm, potrosьtəm zoludokas vəli kištəm ruzəg. Ruzəgən košaləm mesəkyьs kujlis ordçən. Oz poz kьlən vištavnь muçitçəmsə, kəda vəli gizəm učitik, kəсьnik, jьla nьra Ziman çuzəm vьlьn. Ət šinьs vəli paškьta oštəm, a mədas pьrəm oçkišis štoklo torьs.

— Sija siz-zə kuzis əktьnь razvjorstkasə, — karçiktəmən vaskьstis Staļmaxov, lezçišis zek vьlə da vevttis çuzəmsə ki doloņneznas.

4. A lьjšəmsь šo matətçis. Ətik vaņditəs ranitis ogradaas, sija ožəmən pukšis tovaas. Petkətisə ranitəmmezəs da teçisə telegəə, a mədas vajalisə vintovkaez. Çekašis kotərən petisə kьk aficer da ətik statskəj paškəma, əddən bur viļ paša da oçkia, sija kьskis paçka-məđьn vumagaez, aficerrez kiьn vəlisə nagannez. Nь ozə loktis proļotka... Staļmaxov jliš da Klimin jliš vьtte vunətisə pokoreņ. Drug ogradaas verzəmən, pьmaləm vələn, pьris Repin, çuzəmsь sьlən vəli keļd povzəmkod da ləg.

— Kьskь taççə plennəjjesə! — gorətis sija, — kьtənəš nija?

Gorətləmən da vidçəmən kьskisə Kliminəs da Staļmaxovəs. Staļmaxov kəзьta, šinən azьtəg, vizətis pьđьna Repinьs ləg, šera šinnezə da mədis mьjkə gorətçьnь. No kьlis lьjəm sь i ladtəg kieznas da kokkeznas dergajtəmən, sьlən tusaьs ušis lьm vьlə.

Mədik lьjəm sь — i sek məd tusaьs pešis lьm vьlas, ordçən pervəjьskət, kəda kulis-ņi. Ogradaьn ez koļ ņekin. Telegəez vəršənas da proļotka vəršənas gəņajtis Repin. Davit minut vəzьtəg kujlisə ograda sərьn kьk mort soj, a lьjšəm sььs kьlis šo matьnzьk i matьnzьk, sьvərьn voki pon-dis munьnь lьzьk, ozlaņ, ogradaas soçьtzьka pavkalisə puļaez.

5. Šondis əsalis-ņi gərd kьmərrez vevdərьn, vьdəs goluvəjšalis... Ogradaas kotərən pьris Gornьx, kias sьlən vəli levorver.

Сьвэршаң-зә — есә куим морт сәд паşокаәш, саркаез вь-ланьс вәлисә гәрд зvezдаез, нija змитәмаш јон сәд-vez кiezаньс вintovkaезньсә. Eta вәлисә кәрттј вьльн узалиш комунистез. Nija ушкәтчисә визәтнь саражјез. A Горных веşkьта котәртis сәд gruda дьнас, кәда сәд визis tola вьлас, i sek казалис тәдса сүзәмсә, куләм шиннесә, оштакoд тьрппесә...

I levtьstis Kлиминьслиш јурсә аслас ризәс вьлә, мьскьртсьстis da оrәтсьвтәг дьг визәtis Горныхьс eta вәззьтәм сүзәм вьлә. I drug pondis сүвствujтнь — рьдьниниш кьşkә сь рьекис, seeәм рьдьниниш, кәда јьлиш sija i ачьс ez тәд, pondәтсә drug ретнь gorzәм, сьркјаләм gorzәм, кәда levtisә шо вьләзьк i вьләзьк... Горныхьс сьтәг gorzis кәса сьркјаләмән, i seeәм вәли сьлә сәкьт, вьтте моросас јоткис не әтик, a дүсмәд sogшаң, вүра пещән сәләм.

Zadaңno.

1. Vištalә јuašem вьлә: мьј ponda сoқком ваңдitteз kesitсәмән vijisә Zimansә?

2. Dumajtә zagolovokkez da suvtәtә nijә 1, 2, 3 4 da 5 сьфраез тujә.

Soveckәј сасovәј.

Demjan Bedньј.

„Soveckәј сosovәј“ кьввурсә гизәм Demjan Bedньј. D. Bedньј — proletarskәј gizis. Sogmәm sija 1883 voә noшilськ шemjaьн, әддән gov da сәкьта olan шemjaьн.

Esә revoluцияәззis D. Bedньј gizis „Zvezda“ da „Pravda“ vol-sevik газetteзьн. Setçin sija peçatajtis аssis, вьдәнлә тәдса, ваşнаезсә, кәдаьн југьт va вьлә реткәtis carskәј вьлассә, кулакkezәс, фабрикантезәс, меңсевикkezәс da koris uzалиш oтирсә revolucionнәј пещәмә.

Proizvedeңnoez сьлән гизәмаш әддән kokңit, vezәrtana кьлән, кәднә vermas льддьнь da vezәртнь ләшәтсьтәм (nepodgotovлennәј) льддиш. Сьлән произvedeңnoez тәдсаәш узалиш oтирлә. Una кьввурез D. Bedньјлән сьвшәнь („Ok, кьтсә te munan, зон?..“, „Mijanәс мәдисә kokнь“). Grazdanskәј vojna voezә D. Bedньј uzалис Gәрд armiaьн. Сьлән кьввурез сьвүрна levtisә сәләмmezньсә војecceзлиш, neški Revvojensovetyсь D. Bedньјлә koznalis Gәрд znamja орден.

D. Bedньјлә vitdas vo тьран lunә, равоçәј klas озьн заslугаез ponda, VCIK koznalis сьлә Ленин орден.

Dңestr saјsaң льјәмән mijanлиш vijisә сасovәјәс.

(Juärtisə rumbŋia-roç mirnəj granicaşan).

Tumanən kəjšəm, kudelaşəm,
sulgalan beregəş, kəz oj.
A bereg dorəttis zarjaşə,
soveckəj vetlə çasovəj.

I veşkət beregəş tumanəŋ,
a səras şəd viz — Dnestr ju.
Ləşətəm vrag vintovka panət,
sija vь pədtə sovet mu...

A ozas nərə — şylə gorən
zvoj şlankevvez lun i oj,
von setçin sulga bereg doras
Soveckəj vetlə çasovəj.

Ləg şina vragəş kuzə ləjnə —
lok puļa inçis saŋnəj gnus.
No mijə vermam sija kəjnə —
rym şələm ez-na esə kus.

Kətən vijişsez-li kolasəŋ,
neto-li ətnas, kəzi mər, —
şylən ləg şin ozas kəvjaşə,

ətikə azzə ryr i ryr:

Tumanas von-taj Dnestr dorət
šo şlankev paşkalə zvoj,
šo siz-zə ryr vizətlə zorən, —
soveckəj vetlə çasovəj.

Demjan Bednyj.

Zadaŋno.

Noko ətkodalə, kəz viştaləm gazet zametkaəŋ, kəda gizəma
kəvbur ozas, çasovəjsə vijəm jylis da kəz sь jylis gizəm kəvburas.
Dumajtəstə, məjən niya avi ətkodəş, məjən torjaşəŋə ətamədşan.
Otsalis-ja tijaŋlə kəvburəş mətçavnə miçaazək da lovjənəzək sь jylis,
məj jylis vəli gizəm zametkaas? Korə-ja sija peşəmə klassovəj
vragkət?

Vşeroşijskəj centralnəj ispolnitelnej komitet prezidium zaşedanno 68 № protokoliş tor

1919 vo nojav 27 lun.

KBVZƏM:

34. Prezidiumiş çlenəs da Lunvıvfrontsa Revvojen-
sovetiş çlenəs I. V. Staļin jortəs Gərd znamja ordenən
nagradaıtəm jılış.

VIŞTALƏM:

Kulana opasnoş minutə, kər, ətmədərşan torbta kь-
əvtəm vraggezən, sovet vlašs çorbta pantalis neprija-
telliş sətəmmesə, minutə, kər raboçe-kreşşanskəj revolu-
cialən vraggez jul təlişə 1919 voə loktisə gərd Piţer
dьnə i voşlisə-ņi Gərd Gorka, eta Soveckəj Roşija ponda
şəkt çasə VCIK prezidiumən vojevəj post vьlə puktəm
Ioşif Vissarionoviç Dzugasviliş (Staļinəs) aslas vьnən da
mьzlytəm uzən kuzis torətnь Gərd armialiş drəgnitəm
rjaddesə.

Açьs sija vəli vojevəj viz rajonьn da vojevəj vi uv-
tьn aslas primerən lovzətis Soveckəj Respublika ponda
peşiş rjaddesə.

Ena vьdəs zaslugaez ponda da Petrograd ovorona
ponda, siz-zə i ozlaņsa sь povtəm uz ponda Lunvıv-
front vьlən Vşeroşijskəj centralnəj ispolnitelnej komitet
suis nagraditьn I. V. Dzugasviliş (Staļinəs) Gərd znamja
ordenən.

VCIK-ьn juraliş M. KAĻININ.

VCIK-ьn şekretar A. JENUKIDZE.

Deļegatka.

... Petis Anna vagoniş, saj-paj lois, şinnezsə varətis, əmsə
oştis... Mьj toko sь şin ozьn oz kerşь: vьdəs, vetlə, vərə,
pižə. Setən maşьnaьs buksə, jəzьs ətmədərə perьta vetlə,

tramvajšs gurātē, vizētis vėlā pōvoas— aeroplānšs uzētē. Suvtis Anna— vizētē, divujtčē. Svērēn kēstis kotomasē pēlpon vėlas, sorlašēmēn, kotārēn čskskēn pondis munnē pōdēn kar pēkas.

bmātē karēt, asmoznas olē, kļučēn vergētē... Lunšs ošsis, mičamis. Šeralē vėlišaņ sondiēs, čavkjē jugārsē, sontē Annališ šālēmsē, sodtē vėnsē. Juaštēn Anna loktis pațeraē. Setčin una-ņi sēkod jēzšs āksēm, loktēmaš vėd pašta sojuziš. Zēk sulalē, vaitēnē inkaez ētamēdkēt, tēdsāšēnē.

— Te kēšaņ, sjezd vėlas-zē loktin? — pērēta paņēt tup-tar loktēstis Annašs ozē kēēmkē inka, kēz-ed, jokmēkod, da ročēn jualē, konuvtas ačšs vēzētē-ed, pešterkodē, kučiko-vēj papka zmitēma.

— Mējnē, sjezd vėlas. Me, vața, vėlišaņ lokti, ojlaņ vērēziš, ossez dēniš, ēdva i tujšē azzi tatčēz,— suē paņēt Anna.

— Bur, bur! Pukšē, soččiš. To eta kojkašs tenat loas. Čarkē kotomatē, čēvtčē da munam ēvedajtnē. Kēnēmēt națte tenat vir pētē šimalē, vėlišaņ loktan, inkaieņē, munam,— suē vērē kēz inkašs.

— Šimalēkod pozaluj. Riš tupēš toko asvėnas vagonas kvāțiti naņ sorēn da sessa esē eg-na ņem šoj,— gorētčiš Anna muntēņis.

Rētēz una jēz āksis. Šarzēnē-vaitēnē, vištāšēnē aslanšs olan jēliš. Anna mortmēdkēt tēdsāšis, kēz kuzē— tečē vaitē ročēn. ņekin oz osudīt, ņekin oz šerav, vėdēnnēšs kerēnē ētik uz, vėdēnnēšs munēnē ētik tujēt.

Rētnas sjezd ošsis. Una Anna sija lunē bur vaņņisē kēlis. Tulšša sorēn loktēnē kēvvez, sodtēnē vėnsē, jugdētēnē vemsē. Razmēd Jogorēšs дума vėlas ušlis čēladēskēt, a kēz pondas vērē kēvzēnē vaitēmsē, ēnēn kēz nēvētas gortvėv dumasē,— siz i ēzjē šālēmēšs, siz i levzē... ņorēņik, gušēn pērēnē vemas vištalan kēvvez.

Paškālē šin ozas viļ olanēšs, pēldētē sija națšis, šir-bussis, ēnēšis. Bš-lovzišas Anna pēdēna, kēvzē, kutē vėd vištālēm kēvsē, da pēdēna šujštē juras. Loktas gortas, kolē-ed vėdēs

etā vištavn̄, kolā kuzn̄ kutčisn̄ jonz̄yka iz verdā, kolā petkāt̄n̄ iŋkaezsā pašk̄yt zoriza tuj v̄lā — Ļen̄in tuj v̄lā.

Vit lun k̄ss̄is sjezd, vit lun Anna k̄vzis k̄z kolā uzavn̄, m̄j kern̄ gortas iŋkaezkāt, m̄j verdā kutčisn̄. Ač̄s raz-
mād pond̄ylis vaitn̄, vištašis, k̄eām n̄lān iŋkaeslān olan̄s,
šinva sornas vištašā, viān sotčān̄ šinnez, čor̄ta lezā k̄v-
vesā, k̄sjišā pess̄n̄, k̄tčāz v̄n̄s da m̄lās suzas.

Medvārja lunas šetisā v̄dānn̄slā kn̄igaez, plakattez, denga
vār tujā. Anna ņevis čelād̄slā čača torrez, gāštineč, Jogorlā
maťerjo vesjanlā da pond̄is l̄šātč̄n̄ gortas.

...Ēni vār, vār gortā, vārrez p̄ekā, setč̄in, k̄tān kolā
vura uzavn̄, setč̄in, k̄tān kolā čavk̄j̄n̄ jugārsā vār p̄dā-
sas, ņeek̄n̄ vuznas vazsā. Kokņit, juḡt dumaezān p̄rātč̄is
Anna vagon labičas da lant̄is.

Ņāv jošān p̄rā pojezd ozlā p̄em̄tas, gorān paškātā
švistok uzān vārsā, zagv̄v vaitān̄ ātamādkāt vagonnez: zil-
zolk... zil-zolk...

* *
*

K̄z nākān mavtām d̄erev̄nasā, vājām tumanas, oz i t̄dav.
K̄z kuļbukkez dun-keršāmaš da sulalān̄ kerkuez. Sunalā
vās, dāmāt veštāt toko p̄r̄t̄z̄yka vūlētā-kotārtā. Lezām tēls
k̄zzez v̄liš paškām̄sā — medvārja korresā, suč t̄dalā tella gu-
men̄nikas. Dugd̄vt̄g k̄tsašān̄ petukkez, sajmātān̄ d̄erev-
nasā, da k̄tānkā k̄lā posoz uvt̄n̄ lavgā-uvtā pon. Zozog-
gez sajm̄isā va doras da keks̄tān̄ lev̄zisā va v̄las. Oz esā.
K̄z̄yt as̄l̄s, k̄ntām.

Anna šivalis d̄erēv̄nā d̄nā, tella sajšānas t̄dalā kerkūs.
Lev̄t̄stis kotomasā, p̄r̄t̄z̄yka ošk̄vtis ozlā. K̄n̄ym matā-
z̄k loktā gort d̄nas, s̄n̄ym unaz̄k lois dumās šem̄jāb
j̄liš, p̄r̄t̄z̄yka vetlā vir̄s, sotčā čuzāmb̄s... P̄ris aslan̄s gu-
men̄nikā, munā tellā kolāsaťtis, k̄sātān̄ ušām korrez kok
uvtas.

— Loktan-ņi, Anna? No m̄j, k̄z vetlin, m̄j viļsā vajan?—
gorētis uličāšānas Oron̄ika Mari, ač̄s kajētā va.

— Una vaja šak̄jsā, Mari, una. Vol̄ vaitn̄, — suā Anna.

— Ladnə, vasə toko kajəta i lokta, — gorətcis Mari da pondis perətzьka kajnь.

Ры́ис Anna kerkuas. Pjodorok da Kaту ceççəmas-ңи, pa-
ны́т сы́лə Ы́янь kotərtəнь, çirzəнь:

— Mamaj!.. Mamə loktis, mamə loktis! Kьтəн, mama, gəşti-
neçьt, kьтəн akaңы́т? — ozaşəнь vaitəнь, ceççaləнь çejadьs ozas.

— Kagaezə menam, dona kagaezə!.. Uzə lezə kəт koto-
masə pərtçavnь, vьdəs şeta mьj vaji, — suis Anna da pərt-
çalis kotomasə. Şetalis çejadlə javluk, kanpettez. Kaтуlə eşə
şetis akaң kvarkьeaşan şinaə, a Pjodoroklə vajəm vəv da
garmoңna.

...Gira-gara pondisə kerkuə ры́нь dєrevensa. Vьd dє-
revna pašta perьta, kьz virdьstəm paşkaləm, kьvşəm Kekeļúj
Anna loktəm jьliş. Kьz əvinə kolta tapkisə şujisə, sьmda
jəzьs loktis kьvzьнь Annasə, çuт ez pədtə sijə juaşəmnas.

— Kьeəm-nə Kałininьs, tosa, zor? — jualə ətik.

— Kьz munə tramvajьs, dodmoz-ja mьjja ьskəvtə, ałi
kruggez-zə eməş? — gorətcə mədik.

— Te ne tosa jьliş juaş, a vemьs jьliş, kьz sьlən jurьs uza-
lə, — suə paңы́t Anna. — Tos mьj, toskod-zə, kьz vьd muzьklən.

— Azьlin sijə?

— Ne toko sto azьli, — vaiti sьkət. Kьz tijankət to əni
baita, siz-zə.

— Leңinsə azьlin-zə?

— Ryralim ətryr mavzolejas, lovja kьz kujlə, uzə, — suə
vəra Anna. — Una-una me şakəjsə azьli, vьdsa təv tijanlə
tьrmas viştaşnь. Vətən kьz azьli, vьdəs əni eşə şin ozьn. Kuimdas
kьk god oli kьz guьn, pemytinьn, nem eg təd. Əni vəliş,
sovet vlaš dьrңи, petkətlisə menə oғiras, kazali, kьz kolə
ovnь, şinnez oşşisə, paşkalisə. Da-ed azьlit vь toko tijə,
kьz mijan olə şələmьs SSSR-lən — Moskvaьs. Pizə sija, jir-
bergəçən bergətə. Medozza lunnezə ovtən jur menam dur-
mьvliş. Petan ətəras da sijə toko i vizət — med ez talə. Ətərə
zark, mədərə zark... Setən surətə, mədəryн uzətə, vərat piksə,
ozat vaksə... Avtomobillez, tramvajjez, [jəzьs — vьdəs sorlaşə,
ətmədərə munə, tarəvtçə, kьz tulьssa vizьv va kotərtə...

Әәтисә ыдәннәс pelleznәсә, кьвзәнь Annaliş başnısә.
Sem loisә.

— Азын те, Ороника Мари, виз ыдәннәслә матын дәрәв-
нәзас жүә, ме пonda kernь poklad, med loktisә ыдәннәс
кьвзнь. Әни ме vetla şelsovetә da vaita predşedatelьskәt.

— Viştaş esә, — suәнь jәzьs.

— Әtikә, dona jәz, tәdә, — gorәtçis Anna, — kerә siz, кьз ve-
lәtә sovet vlaš. Aslanьm әni vlaš, aslьnьm i kolә burazьk
ressьnь. Kәda burazьk uzalә da velәtçә, sija i burazьka da
gazazьka olә. Skolaez, lәddişan kerkuez, iikpunkttez mijanlә
vura kolәnь... Әtlasa uz — medkoknit uz, әtlasa uzәn çozazьk
sogmas viļ, kulturnәj dәрevnә.

— Аззылн, Jogor, кьз vaitә iңkaьt, — ьs-lovzişis da suis
Oроника Мари.

— Мьj, ladnә-taj vaitә, kolas mьjkә kernь... — vizәtis
sinnezas Annalә da sьnәlәmәn, koknit şәlәmәn gorәtçis Jogor.

Pjodorok kajәm рьзан vьlә, kiezsә levtәm da mamьs
кьvvez vәrşәn, кьз şilkanok — şilnitis gorәtis:

— Mamь me tekәt-zә!.. Me viļ dәlevnә!..

Сь kosta sondiьs petis кьmәr sajšәn da koltaәn kiştis
jugәrsә kerku paštaas. Jugьt da vьeәm сь kosta vәli ыдән-
нәсләn şәlәmanьs.

Zadaңo:

1. Kинәs mьtçalә avtor eta raskazьn, кьtçә vetlәm Kekeļuj
Annabьs?

2. Мьja avtorьs raskazsә ñimtәm „Dәlegatkaәn“?

3. Pozә-ja eta raskaz şәrti viştavnь, кьз sovet vlašьs mezdәtә
iңkasә vaz, şir-busa, naşa, şәkьt olaniş?

Marja-boļseviçka.

A. Neverov.

1. Vәli mijan seteәmьs. Vьlьn mьgәra, tьra morosa, şin-
kьmmез levәnь dugaәn — şәdәş. A zәnikьs napjorstok ьzda.
Şegәn mi suamә sijә. Seteәm, piṭkьrok — sapkaәn vevttan.
Lәg — obovñi gospodi. Pondas vojujtnь Mariьskәt, gьmәtә
vaçkә рьzanas, кьз kuzneç molotәn.

— Vija! Lovtə kьska!

A Mariь lukav. Narosno sijə pondas aj-nimən porjətnь, vьtє povzas.

— Prokopej Mitrejovič! Da mьj te, mьj te?

— Jurtə orəta!

A sija esə laskovzьka:

— Kasa me talun pui. Šojьstan podi?

Čəvntas sьlə vekər-tьr, vevdəras viok puktьstas, via zvez-daokkez kerьstas. Sulalə kopьrašəmən, kьz svadva lunas-zə poeujtə.

— Šojьs-zə, Prokopej Mitrejovič, vinovat me te oзын...

Sьlə luvo — iңьs uvazajtə, nьrsə levtə vьlə, vьnsə vьzтə kьlə.

— Og šoj.

A Mari sь gəgər, kьz gornisnəj: vasə vajьstas, kišetsə tavaknas kossə. Pərtčasas zənikьs kerku səras — sija sьliš ninkəmmesə zimlalas, čulkiezsə gor vьlə levtas.

2. Ozьk jeeazьk mьtčavlis assis karaktersə Mari, unazьk as pьekas vizis gortsa lok oləmsə. A kьz mьččišisə voļsevik-kez svobodanas da pondisə iңkaeslə ətikə-mədikə vaitьsьlnь — tijə, mьša, əni ətik pravəbnəš muzьkkeskət, — sek i Mariь oštis šinnesə. Loktas kьeəm orator — kotərtə sobranņo vьlə. Vьtє əstis stьdsə. Šivətčis ətrьr oratorьs dьnə da šinneznas orsə, kьz nьvka. — Munam, — suə, — orator jort, mijanə čaj junь. Segьs sьlən setən-zə, čuzəmys sьlən vezšis. Šinnes remdisə, nьrпssez gaddezən pəltčənь. N-no, dumajtam, pəv-sьstas iңьslə peļvokas estən-zə miņing vьlas. Da ez-ed, tєr-pitьstis. Loktьstis vokən, gorətčis:

— Munam gortə!..

Gortas uškətčis sь vьlə kulakkezən.

— Lovtə kьska!

A Mariь drazņitьslə:

— Kin-nə mijanьn, Prokopej Mitrejovič, zьksə levtə? Ləg golosьs, a oz poləm pet...

— Poduvtə kerala, pondan-kə esə sobranņoez vьləttis kьskašnь...

— Çerъs oz voş.

Əzjъstis Segъs, kossə—mədə mъjъnkə sətъn. A Mariъs lægən:

— Toko vərzət: sek vьdəs kasъnikkesə paçətə seg jur verdat...

Estişaң i pondətçis. Segъs assis vlaşsə mътçalə, Mariъs— assis...

3. Pondis Mari sojuznəj klubiş vajavlъnъ kъizkaezən gazetetz. Paşkətas rъzan vьlas vьdsa rъzandəra da pukalə, vьtçe kъeamkə velətiş, tьrpreznas vərətə. A kъigaez da gazetetz, mъj i vaitъnъ, kъskənъ mortsə as dъnanъs, mədkodşalə sija, oz pondъ vaçkişnъ as vьlas... Dumajtis kernъ kъeamkə zenotdel. I kъvsə mi seteamsə nekər egə kъvlъvlə— avu roç-li mъ||i? Vizətam, ətik iңka lakəşiş, mədik iңka lakəşiş, mъj te lessak! Segъs kerkuъn kursъez oşşisə. Əkşasə da pondasə çannъ, şarətnъ vaitъnъ. Sovetiş kamisar pondis vollъnъ nъ ordə. Mijan sija, şeļskəj, ozъk mi sija¹ sulъvlimə Vaşka Şlapunokən; kerşis voļsevikkēz dor—Vaşilej Ivanoviç lois. Sek pokoreң vəliş lænşis Segъs. Viştalas kъv, a sъ vьlə das-kъnъm golos:

— No-no-no, çəlyşly!

Kamisarъs iңkaes-dor-zə sulalə—programmaъs sьlən seeəm.— Əni-rə, Prokorej Mitrejoviç, oz roz iңkaъs vьlə rjaksъnъ— revoluçia... A Segъs toko sьңnalъslə, kъz duraçok. Şələmnas gotov kъk torjə çizjəvtъnъ-koşavnъ vьdəs etə revoluçiasə, no poləm petə: uməl esə mъj vermas lonъ. A Mariъs velmə şo vurazъk i vurazъk.—Me-rə məda gizşъnъ voļsevik partiaə. Pondis Segъs sija stьditъnъ.—Kъz pə tenъt avu stьd! Neuzto-pə tenat avu soveşъt? Kъz ne kъz-pə, a jenъs oz pondъ tьrpitъnъ tençit eteəm oləmtə.

Mari toko sьңnalъslə:

— Je-enъs. Kъeəm jen? Kъtiş te etə dumajtin?..

4. Pondim mi sovetsə mədrəv vərjъnъ. Iңkaez levzişə tьr, kъz rъnok vьlə. Mi mъjkə sumitam, vaitam, kъlam—Mariъsliş nimsə gorətlənъ:

— Marisə! Grisagina Marisə!

Kinkə narosnois mijan kolasis s̄bašis:

— Koram.

Dumajtim — narosnois eta v̄bdəs, vizətim — v̄b̄liš deloys sogmis. Inkaez, k̄z çavkannez, kokaləny muz̄ykkəsə: dəvəez t̄y, saldatkaez — v̄b̄dsa çukər. A oṡir̄ys mijan abu okoṡitis naçałstvoas puk̄s̄ny, buraz̄yksə əṡṡa kadə — kutim da i əv̄t̄stim kinan̄ym.

Mari, dak aš Mari. Aš soṡçystə...

Pondisə l̄dd̄ny Mari ponda golassez̄sə — k̄k̄šo dasvit. Kamisar Vašilej Ivanovic porjətə sijə vašṡiən.

— N-no, suə, Marja Pjodoroṡna, te mijan krešsanskəj deputattez sovet̄yn p̄rvəj inka... Uzal̄ys.

Šinnez Marilən b̄d̄isə, eəkaez gərdətisə. Oz i šerəmt̄çys — sulalə. — Me-pə, jorttez, uzal̄ysta. Ed osuditə-pə, k̄z og kuz — otsalə.

Šeḡys eta kosta s̄iə i ləgašis. Buraz̄yksə to m̄ȳl̄a, oz sija vezərt: šerəmt̄çys v̄b̄ny aṡi vizətəny uvazeṡṡoən. Loktis gortas, dumajtə: „K̄z əni s̄kət vait̄ny? Naçałstvo çuzə-m̄yskət...“

5. Loktim s̄vərḡyn sovetə vizət̄ny s̄ v̄l̄ə — on i təd. P̄zan suvtətəm, çerniṡnica, k̄k karandas puktəm — ləz da gərd, vokas — šekretar gizəttezən vəd̄it̄çə. A sija i golossə, pokaš̄t, mədikə lezəma. Siz i vetl̄ə šinneznas stroçkaez kuza. — Et-pə, Jeremejov jort, prodovol̄stvia j̄liš.

— Ugu...

Gizas gizət v̄las pamil̄losə da v̄əra, k̄z k̄b̄əmkə naçałnik:

— Špisokkez tenat gizəməš? Noko çoz̄yk pomay!

Šinnan̄ym mi og veritə. To ten̄t i Mari. Kəṡ v̄-ed ət-p̄y gərdət̄ystis..

Muçit̄cis, muçit̄cis šeḡys, pondis s̄liš korn̄y razvod. — Mezdət-pə menə etateəm olaniš... Me-pə sessa og verm̄y. Mədik inka-pə ponda koz̄s̄ny — burz̄kə. Mari toko kinas əv̄t̄ystis. — Ker-pə, k̄z ten̄t burz̄k, me-pə vaz̄yn-ṡi v̄ sog-ləšosə šeti.

Vit təliš gəgər sija olis sovet̄yn — pellez pondis durmətn̄y: əddən-ṡi kisə vizis vołsevickəjə, da i inkaes pondisə s̄ gə-

gær-zæ kattišņ... Dumajtim, ñekъz-ñi og vermæ mezdætçņņ sь kipod uvtiš, da sogmis kakraz ñeъъt istoria — uškætçisæ mijan posad vьlæ kazakkez. Pukšis Mari ñelegaæ da munis voļsevikkezkæt. Kъtçæ — og kuz vištavnņ. Azъlæmaš-pæ vьtçe sija mædik posadņn, a pođi ñe-i sija væli — mædik, sь vьlæ vaçkišis. Una æni nija jьlisæ-da.

Zadaņņo.

1. 1, 2, 3, 4 da 5 cъraez tujæ dumajtæ zagolovokkez. Bærijæ nь kolasiš da burъkkesæ gizæ plan tujæ.

2. Ætkodalæ Marja - voļseviçkališ obraszæ da „Ævdætļæn olæmiš“ Ævdætļsiš obraszæ. Mьtçalæ, mьj nьņn ætkodъs, mьj abu ætkod, mьj nijæ torjætæ. Mьjæn vezšis olæmьs Marilæn revolucia værnņ, voļsevikkezæn otsalæmæn? Kъeæm obraszь — Ævdætļslæn ali Mariļslæn — matъnzьk æđna šærti iņka olæmkæt?

V. I. Lænin šorniiš tor, kædæ sija baitis 8 nojav lunæ 1918 voæ Moskovskæj oblašis bednota komițet deļegattez oъņn.

Ðerevenskæj, gov jæzsæ organizujtæmьs jorttez, sulalæ mijan oъņn medkolan voprosæn mijan pьekæssa stroițelstvovņn i ñelki kъz medglavnæj vopros vьdsæn mijan revoluciaņn.

Oktaвskæj revolucia suvtætis asļs mog ñeekævtnņ kapitalissez kieziš fabrikaez da zavoddez, med proizvodstvo oruđiaezsæ kernņ obsenarodnæjjezæn da, vьdæs musæ kreššanalæ šetæmæn, mædpæv kernņ šelskæj kæzajstvosæ, suvtætņ sija sociališticeskæj tuj vьlæ.

Ozza torsæ eta mogiš unaæn væli tьrtņ kokñitzьk mæđsša. Revoluciaļslæn karrezas deļoъs væli gьriš proizvodstvokæt, kæda vьļņn uzalæņ ñe ætik šo ñe ætik šo šurs raboçæj. Fabrikaez da zavoddez vælisæ ñeæđđæn una kapitalissezlæn, kædņkæt raboçæjjezlæ ez væv šækt, med nijæ vermьņņ. Raboçæjjezlæn væli-ñi vьt, kuz opьt kapitalissezkæt ozzaša pesšæmšan, kæda velætis nijæ pesšņņ druzņæjzьka, povtæg da

organizovannəja. Sešša-ed, fabrikasə da zavodsə jukavny oz kov, kolə toko etik, med vьdəs proizvodstvosa suvtətnь ra-vočəj klas da kreššana inťeressezьn, med uz produktaez ez šurə kapitalissez kiezə.

Mədnəz dəloьs loə mukət. Estən socializmlən verməm pon-da kolə kernь una vuzan meraez. Una posni kreššanskəj kəzaj-stvois drug kernь ьzьtsə oz roz. Drug vermьny kernь sijə, med šeļskəj kəzajstvoьs, kədə uzalisə ətkəpn, vəli obsest-vennəj da lois obsegosudarstvennəj gьriš formaa, kədə dьrni vь uz produktaes vuzisə ətmoz, spravedlivəja polzujtсьny vьdəs uzališ oťirьslə ətkođ da všeovsəj uz povinnos dьrni,— drug etə vermьny kernь, zenьt strokə, ɳekьz oz roz.

Сь kosta kьz karrezьn fabrično-zavodskəj ravočəjjez jesti-sə-ɳi vasətnь kapitalissezsə da čarkьny as vьvšinьs eksploa-tacia šijəssə, dєrevnəьn eksploataciakət vьliš peššəmnьs toko pondətčis.

Okťavskəj revolucia vəгьn mi nьгьstim pomessьksə, mi mьrd-dim sьliš musə, no etə peššəmnьs dєrevnəas esə ez-na romaš. Musə as uvtə kerəmnьs, kьz i vьdkođ zavojevanno uzališ oťirlən, jonьk toko sek, kəг sija pьkšə aslanьs uzališ oťir samostojaťelnoš vьlə, aslanьs nь organizacia vьlə, nь vizšəm vьlə da revolucionnəja sulaləm vьlə.

Vəli-ja etə organizaciaьs uzališ kreššanalən?

Zəlejtəmən rozə supь — ez, i etəьn vuzьs, etəsaɳ šəktь-zьk vьdəs peššəmnьs.

Nija kreššanaьs, kədna vьlə ɳekin ez uzavь, kədna ez vizə jəz vьn, ez bogatšalə mədik šili vььn, ɳem i vaitnь, pondasə sulavny sь-dor, med muьs vьdənnьslə dənzis ətmьm-daəpn, med mьršisə vьdənnьs, med mu vizəmnьs ɳe kernь eksploatacia da med etə ponda kurtьsnь as kiez uvtə unazьk musə. Mədik dəlo kulakkez da mirojeddez, kədna bogatšali-sə vojna dьrni, kədna polzujtčisə eгьja kadnas, med vu-zavny donənzьk ɳaɳsə, zebisə sijə da vizčisə, kəг esə vu-razьk sodas ɳaɳ vьlə donьs, da i əni vьdnəz mьršəpnь bogatšavny oťirьs ɳeščašso vььn, dєrevnasa gov jəz da karsa ravočəjjez eгьjaləm vььn.

Nija, kulakkez da mirojeddez,—ъзът vraggez, нѣлиш колѣ ровнѣ не jeeazыk kapitalissezша da pomessыkkezша. Коѣцас-кѣ кулакыс pavkättäg, кыз ми og vermә mirojeddesә, dak sek kolә sijә i vizçisнѣ—loas vәra car da kapitalis...

Равоçәjjez otsalisә i otsalәнѣ vednotalә pessынѣ kulaççokät. Grazdanskәj vojнаѣн, kәda әzjis çerevнаѣн, равоçәjjez sulalәнѣ govзыk kreşşana-dor, kәр suvtisә nija i sek, кыз çulätisә mu socializacia jылиş eserovskәj zakon.

Mи, воѣsevikkez, munimә paнѣт mu socializacia zakon vылә. No кыз не кыз mijanлә kovşis сь uvtә gизşынѣ toko sijән, мыла ми eg mädә munнѣ unazыk kreşşanaыслә paнѣт. Unazыkыслән volаыс mijan ponda pыr ovjazate[nәj, i munнѣ eta volalә paнѣт—loә vezнѣ (kernѣ izmena) revolucialә.

Mи eg mädә kыsavнѣ kreşşanaыслә jәz (çuzdәj) dumaezsә musә әtmoza jukalәм jылиş, eta umәl uz jылиş. Mijә Ыddim: loas burзыk, кыз ашныс uzaliş kreşşanaыс aslanыс gorgән, aslanыс kuçik vыльн kazalasә, мыj әtkoda jukalәмыс—umәl çelo, çekыtçәtujtәм. Toko sek вь ми нѣлиş vermimә juavнѣ, кытән-нә petan тujыс eteәм rozorenноis, eta kulak zaşillois, kәda munә mu jukalәм kuza?

Jukalәмыс bur vәli toko pondәtçәм ponda. Sija med toko мыtçalis: мыыс мыrdдиşә pomessыkkez dыниş, sija vuzә kreşşana dынә. No eta esә jeeә. Petan тujыс toko әtlasa mu uzalәмын.

Eta soznaнноыс mijan ez vәv, no olanыс ачыс mijanәс vajәtә etatçәз. Коmunaез, арtilән uzalәмыс, kreşşanalән әtuvtçәmmез—to кытән posнi kәzajstvoa çevыgadaezis spaşеnноыс, to мыjән toko rozә levтынѣ da burmәтнѣ kәzajstvosә, to мыjын jeeazыk vын vizәмыс, to мыjын kulakkezkat, veşoliş-sezkät da әksploataciakät peşşan şredstvoыс.

Mи vura tәdim, мыj kreşşanaыс olәнѣ, вьtçe кыз муә вьd-mәmән: kreşşana polәнѣ viļ torrezis, nija jona vizşәнѣ vaz olan verdә. Mи tәdim, мыj kreşşana toko sek pondasә veritнѣ әtik-mәdik viļtor poļza vылә, kәр nija aslanыс мыvkыdән loktasә vezәrtәmәз, eta poļza soznaнноәз. Sijән ми i otsalimә mu jukalәмын, kәt i tәdimә, мыj petan тujыс не estән.

No әни govvez ашныс pondәнѣ şetнѣ soglaşšo. Olanыс нылә

мъççалә, мьј setçin, кьтән колә, суам, 10 plug, sijән мьла муьс јукаләм 100 уçastok вьлә, коммуна[nәј] кәзәјstvo дьрнi pluggez pondasә kovнь unaән јееазьк, sek муьс оз pondь вурә торјәтçьнь. Комуна дьрнi позас вьдса артиллә, вьдса тоvarissestvolә kernь кәзәјstvoas seeәм бур торрез, кәдә ñекьз оз поз kernь әткаса posнi крещанскәј кәзәјstvoezлә i siz озлаң. ✓

Sija siz, вьдлаьн drug оз поз визнь әтласа му uzalәм вьлә. Kulakkez pondasә вьдноз сувтнь паньт, да i ашньс крещанаьс еакьта мунаьн паньт шәлскәј кәзәјstvoьн коммуна[nәј] moggez olanә рьтикә. Но кьпым ьләзьк да кьпым буразьк primerrez вьльн, аслаз опьттез вьльн крещанствоьс pondas аззьнь sijә, мьј бурзьк овнь коммунаезән, сьпым бурзька да супьтзька vessas озлаң ета изьс...

Jorttez, viļ кәзәјstvolанә визәмьс pondas мунаьн, pođi-i, zagәna, no kolә сувтçьтәг рьртнь olanә коммуна[nәј] кәзәјstvolиш pondәtçәmmезsә.

Kulakkezкәт kolә jona peşşьнь, ñекьеәм sәelkaez вьлә пькәт ñe мунаьн.

Şәrәt крещанакәт ми vermam узавнь әтлаьн i әтлаьн пькәт vermam peşşьнь kulaççokәт. Паньт şeredñakkezlә mi мунаьн og pondә, nija, pođi-i, ави socialissez да i socialissezән оз loә, no опьтсь пьлә мьтçалас әтласа му uzalәmliş poļzasә, i unazькьс нь kolasiş рьксьнь оз pondә.

(Леңин, Соç. çukәr, 3-әт изд., XXIII т., 279 [isvok]).

Vit oj da lun.

(Леңин куләм вьлә.)

V. Inber.

I sektәz, кьз vevттьнь şәләм,
кәт sija јәzlән vek оз vun,
Kolonnәј залә puktәм vәli
siz kujlis sek vit oj da lun.

I loktis oñir, dontнь кузә,
озаньс znamjaez, кьз vәr,
med zar керьснь сьлиш çuzәм
да moros вьлиш орден гәрд.

Vizьvtis jəz. A mi vevdərən seeəm-ed kəzьt vəli, ok-k! bьtte kьz nuis sija şəras mijanliş sonьtsə torok.	Vit oj ez uzə sek Moskvaьn... ed sьlən uz nekər oz kuv, i bьtte tьrəma şinvaən təliş—poçotnəj karaul.
---	--

Kollaləm.

Д. Веднъj.

Nəvətəma da tьrtəm zvir tujokkez
purgəbьs tən sorlaləma bьdəs,
i uşəpь, i uşəpь Ыmokkez
zagənik tьrtəpь dumajtan kəz.
Jəz munis pьr kerəşşəŋ ğagaokəz,
jər suvdə levəmaş tovaez top.
I uşisə, i uşisə Ыmokkez,
tьrtisə nija çoçkom Lənin grov.
Vunəta-ja gorzəmsə seki jəzliş,
i vozđ kollaləm, şuvtan kər te tuj,
i una-una viļ ŋinkəmmez geza,
kədna talisə Lənin şərn tuj?

Ыddətəm jьliş beşedujtəm.

L. Timofejev.

I.

Mi tijankət Ыddimə una viştez da kьvburrez. Nьiş mi tədimə,
kьz ovlisə ozьk rьvoçəjjez da kreşşana, kьz peşis rəvoçəj klasьs
uzaliş oʻtirə mezdətəm ponda, kьz əni munə socialistiçeskəj stroi-
telstvoьs. Mьj burəzьksə mi kazalimə ena proizvedeŋnoezis? Nija
vištaşəpь mijanlə oʻtir oləm jьliş, kьz nija oləpь əni, kьz olisə ozьk.
Mi, suam, Ыddim Mətrenok oləm jьliş, Marja-voļseviçka jьliş i una
mukəd jьliş sijə, mьj pьkət lois, kьz nija olisə.

Mьjlə mijanlə kolə tədnь ena oʻtir jьliş, pь uz jьliş? Kьeəm poʻza
mijanlə loə ena viştezşəŋ? Ed ena viştezьn mukəd pьrşas baitçə
nelki ne sь jьliş, mьj vəli, a prosto dumajtəma: suam, Balda jьliş
skazkiьs, kьtəp baitçə kuļ pijannez jьliş, kədna əvuəş. Suam, kər i
xudozŋikьs gizə sь jьliş, mьj vəli, no eəkьta sijə vezə, una dumajtə
aşşanas.

Mi lıddımə „Nedelais“ tor, kədə gizəm Lıbedinskij. Eta gızışs gizəm statıta, kytən vıřtaşə, kəz sija gizəm „Nedelasə“. Eta statıtaıs mi azzam, mıj una otırıs, kədna jlıř sija gizə, abu i vələmaş, mu-kədsə sija ačıs vura vezəm; ıelki-i vostaınoıs seteəmıs, kədə jlıř sija gizə, bılıřsə abu vələma.

Gızışs, bılıř olansə otrazajtikə, vıdəs sija, mıj sıbn vəli i em, una sodtə ařařas.

Mıjlə-nə mijanlə koləny seteəm kəvburrez, vıřtez, pjesaez. i mukəd torrez, kədnaın gızışs vıřtaşə torja otır jlıř da sovbıtaez jlıř, da esə mukəd pıřsas vıdəs etə vezə? Mıj setən burıs gızışsılən? Kəeəm polza mijanlə loktə gızışs eteəm uzşan, vıdəs sıřan, kədə suəny xudozestvennoj lıteraturaın? Mi ozık azzılimə-ıı: gızışsılıř uzsə partıas vura dontə, siz-zə dontə i rəvočej klasıs. Ne veş-ed vəli koznaləmaş Gərd znamja ordenən ıeto Ləıın ordenən seteəm gızışsez, kəz suam Şerafimovič, D. Bednyj, M. Gorkij. To, suam, mıj gizəm V. I. Ləııny M. Gorkijlə: ...„aslat xudoznık talantən Te vain Roşijasa rəvočej dvizenıolə, da i ıe toko ətik Roşijasa, seteəm ıbıtşa-ıbıt polza. Te vajan esə sımıda polzasə...“, Şerafimovič gızıřlə Ləıın gizə: „Менım əddən okota vıřtavny tenı, kaz **kolə** rəvočejjezlə da vıdənnımlə mijanlə tenat ızt“.

Mıj ponda-nə Ləııny sıburna dontis gızışsılıř uzsə? Kəeəm sija vaje mijanlə polza? Ətik kıızka jlıř, kədə gizəm amerikasa gızıř Dzon Rid, (kıızkasə suşə „10 lun, kədna drəzə çapkisə mirsə“) V. I. Ləıın gizə:

„Əddən ıbıt ınteresən da vıı lıçavtəg vıımanınoən Dz. Ridlıř „10 lun, kədna drəzə çapkisə mirsə“ kıızkasə lıddəm vərn, me řələmşan kora vıd stranaezıř rəvočejjeszə lıddəny etə soçıneınosə. Etə kııgasə menım okota azzıvny ıe ətik mıllon ekzemplarıı da vıd kəv vlə vuzətəmyı, siz kəz sija řetə pravdivəj, əddən lovjan gizəm vıdəs sovbıtaezsə, kədna vura koləny sı ponda, med vezərtny, mıj seeəm proletarskəj revolucia“.

Mi verıam kernı medozza vıvod: **xudozestvennoj lıteratura vaje polza, kolə mijanlə sijaı, mıj sija otrazajtə olansə, otsalə mijanlə sıbn vərijıny, burıkka sija vezərtny**. A kəz mıjə burazık vezərtam olansə, dak burazık sıbn uzalam, olansə tədəm pod vılyı. Gızışs aslas proızvedenıoezıı mıtçalə olansə, kəz mi etə azzılimə lıddəmıs; gızışs otsaləmən mi pondamə tədny sı jlıř, mıj vəli ozık, sija sovbıtaez jlıř, kədna dıııı mi esə eg vələ i siz ozlaı.

II.

No oləmliř tədəmsə mijanlə siz-zə řetəny ıçevııkkez, gazettez i mukəd-tor. Mıjən-nə torjaşə gızışsılən uzıs? I eta vlə ətvetsə řetə

Leņin: gizišs mītālā olansē „əddən (неовькновеннəја) lovjən“. Mьj-nə sija loə — „əddən lovjəns“? Eta loə: gizišs siz mijanlā mītālā olansē, mьj pozə mičaa sijə azьnь vьdsən šin ozьn, vьdəs sьliš posņi torresə, mītālā mijanlā lovja primerrez kьeəm-livo sovьtiaezis, morttezliš, kədna suvtənь mijan šin ozə, kьz lovjaəs, i siz ozlaņ. Suam, kьz granica sajsa uzališ oțir jьliš eta kapitalizm krizisa kədə gizə kьeəmkə učonəj, dak sija mijanlā šetə ləddəmmez, suam, kьnьm mort lьjisə ašnьsə, ņeto una-ja kulənь čeladьs rabočəj šemjaezьn i siz ozlaņ. A gizišs ena cьfraez tujə mītčalas kьeəmkə rabočəj šemja vьlьn uzališ oțirьliš ugņeņeņnosə, sьliš oləmsə, mītčalas rabočəjьliš polozeņnosə lovjən, mičaa, siz, mьj ņelki mi pondam čuvstvujtnь, loas eta polozeņnosь vьdsən mijan šin ozьn, vьtte kьz sijə azьlimə ašnьm.

Boštam esə ətik primer: gazet zametkən juertasə kolhoz uz jьliš, sь uzališsez jьliš, kədna munənь ozьn, gizasə nьliš pamil-loeznьsə, vištalasə, mьj nija kerisə. A gizišs siz vištalas eta kolhoz jьliš, mьj mi verimam vura azьnь, tədнь i oțirsə, i uzsə eta kolhoz-lis, ņelki posņi torresə i askoda momenttezsə. (Suam, ozlaņ mi ləddam seeəm opisaņņo kolhoz jьliš da sь uzališsez jьliš Oleņin očerkiš, kədə sušə — „Kondratovvez da Šerovvez.“) Boštam vil primer. Mi verimam vištavnь prostəja: „Me uzala rubanokən“, a gizišs mītčalas, kьz munə eta uzьs, ətkodalas rubanoksə juškət, kədə uјə va kuza, gizas, kьeəm zьk levə uzalikas, kьz ušənь struzkies:

Sondi vanəj! Viļ rubanok!
Jušəj, jušəj, gortsa juš.
Leza talun, kьzi vaə,
surgь te, kьz juršj, guš.
Uj-zə gorən vasək moros,
aš volkalə toslən dor.

Vizgь-uzgь, vokə supkь
vizьv struzkisə te jort.
Jušə ņiļdə, pəvsə viļdə,
zьkən, zьkən struzki uš.
Kokkez pьkə čočkom vьgьs,
uјə, surgə gortsa juš.

(K a z i n.)

Mi azzam, kьeəm jatnəja da mičaa mītčaləma estən vьdəs uzьs. Mi azьlimə eteəm-zə askodasə, kər ləddimə „Soveckəj časovəj“ kьvьur.

To eta askodaьs—lovjən da mičaa oləm jьliš vištavnь kuzəmsь, otsavnь mijanlā vərjišnь olanas eta lovja mītčaləmən, — sija vьdəs i torjətə, askodalə xudozestvennəj literaturasə. Etə askodaləmsə (osovennošsə) suənь ovranošən. Kər mijanlā gizišs mītčalə mortəs ņeto kьeəmkə slučaj oləmiš (olan javleņņo), mītčalə sijə jatnəja, lovjən, pravdivəja, sek suənь: sija pə čuztə (sozdajot) eta javleņņoliš ovrəz. Mijan, suam, tədньlə ləddəmsis ušə ovrəz Matrenoklən, kəpьlən əsə jurьs, uməla oliš Əvdətlən, Čarajov gerojlən

i mukədlən. Assis olan tədəmsə da kuzəmsə gizişs mijanlə mıtçalə xudozestvoa obrazzez-ryr, kədnə sija zorətə, med mıtçavn̄ sija primersə, m̄j kerşə olan̄n. Mukəd ryrşas i aşn̄m mi assin̄m du-man̄məs vištalam ne veşk̄ta, a k̄zkə voki, siz i gizişs vermə zorətn̄ obrazsə, kədən̄ esə kolə vərjişn̄: suam, Balda skazkīn vištaşşə kuļ pijannez j̄liş, a v̄dəs vištaşəm̄s r̄kşəm̄ por̄s asnə-jaləm v̄lə. Gizişs mukəd ryrşas vermə gizn̄ v̄m̄şolən (assanas sodtəmən), vermə vištavn̄ s̄ j̄liş, kəda, suam, olanas ez i v̄v. Kerə etə sija s̄ ponda, med mıtçavn̄ burz̄ka, jatnəjz̄ka sija, m̄j j̄liş sija baitə.

Mi xudozestvennəj literatura-ryr tədsəsimə ozzaşa olanən, v̄dəs əni jatnəja suvtə mijan şin̄ ozə sija, k̄z ozza kadə n̄r̄gtisə ravo-çajjeszə da kreşşanasə, k̄z ugnetajtisə saldat̄sə vaz car armiān, k̄z olis revoluciāz īkās, k̄z ravoçej klas̄s pessis uzaliş ōirsə mez-dətəm ponda, k̄z pessis geroičeskəj Gərd armia, k̄z munə socia-lişticeskəj stroitel̄stvo. Ena **obrazzes otsalisə mijanlə buraz̄k vər-jişn̄ olan̄n, az̄zn̄ mijanlə sija, kədə mi esə egə az̄zə, mi əni pondimə az̄zn̄ paşk̄tz̄ka da r̄d̄n̄z̄ka.** Eta — m̄dik v̄vod, kədə mi vermam kern̄.

III.

I medvərn̄ — kuimət v̄vod. B̄d gizişs — aslas klaslən giziş. Sija ne prostəja, k̄z zerkala, mıtçalə olansə, sija mıtçalə s̄jə as-las klas şinnezşan, s toçki zrenija svoego klassa, k̄z suəny roçən, gizişs aslas gizəmən, tvorçestvoən m̄rşə otsavn̄ aslas klaslə. Sijən mi i azzam: **gizişlən obrazzez — klassovəj obrazzez, nija olansə otrazajtənz̄ siz, k̄z sija kolə s̄ klaslə.** Suam, Livedinskəjlən „Ne-delaşis“ toras („Çoçkommezlən komunissez v̄l̄n kesitçəm“) çoç-kommez mıtçaləməs siz, nełki i mi ətlaaşam gizişs̄kət, siz-zə şin-nan̄m og vermə az̄zn̄ çoçkommesə, vura n̄ v̄lə ləg petə, — gi-zişs vospit̄vajtə, zorətə mijanəs aslas proizveden̄nozən, vezərtətə mijanəs aslan̄m klassovəj īnteressezən. A eməs proizveden̄noz bur-zuaznəj, kulackəj da pomess̄ççəj gizişszlən, kədnija kerənz̄ poko-reñ m̄dik uz — pemdətənz̄ mijanliş sozn̄ān̄on̄məs. K̄z, suam, kulak gizis v̄ kolhoz j̄liş, dak sija v̄ mıtçalis neveşk̄t, v̄vətana obrazzez, kədən̄ v̄ sija şinnas ez az̄z socialiştiçeskəj stroitel̄stvosə. Sijən vura kolə kuzn̄ literaturaas v̄rjişn̄, med as kadə tədn̄ ne mijan-dor sulaliş (çuzdəj) gizişsə, a seteəm gizişsz v̄lisə əddən una, unaz̄ksə revoluciāz. Mi aslan̄m knigāə şujim seteəm poiz-veden̄noz, kədna mijanlə mat̄nəs, seteəməs, kədna mıtçalənz̄ olansə pravdivəja, otsalənz̄ mijanlə s̄b̄n vərjişn̄.

Ozlan̄ mi pondam şetavn̄ voprossez, kədna tijanlə otsaləsə vərjişn̄ nija obrazzezn̄, kədnə mıtçalə gizişs.

Kulak Karpun.

Kerku Karpunlən kvať peļsa, kerku jur vevttəm satrom. Kerkusə kuim vokşaņ aškaləņb ambarrez da kartaez. Ogradaas volķbt, kьz guna doloņ vьln, gəgər vəvdəm zoz. Karta vorota dьņšaņas ambar ozəzsis vevttəm kьz provoloka. Sь kuza ċep vьln ətmədərə vetlə, kamgə uvtə Lapko—Karpunlən ponьs, jon da gosa, kəzainьskod-zə. Bьdəs ogradasə zьngəm-vevttəm—ċekьt i kajlə pьrнь. Poda karta vьln sukšə. Lьštəņb tavo kuim məs, da kьk jalujtəņb. Vəņvez Karpun vizə kьkə podrostokən.

Kerku pьe Karpunlən gorodskəj: əšpnezьn zanaveskaez, zozə oļsaləm polovikkez, komas zazьn sulalə kьz kьnəma samovar, vez-vesətəm, pezjalə toko. Əšp košakkez krašitəm ċoċkom kraskaən, oštana əšpnezas vuggez vļed-ləz rəmaəš, štoklannəjəš. Gorozsə šorrez veštəttis torjətəm gьriš zoriza šitcovəj zanaveskaən. Gəgər ċьskəm, vesətəm — vustor on a33ь.

Šemja Karpunlən abu ьzьt: ašpньs gozjən, kьk пьv da zon, — bьdəs uzališsez. Zonьs tavo šuras gətravnь-ņi, a aċьs Karpun jon esə, kьz əska. Krešeņņəə, kər pəltċas bragaeznas, ċuzəmьs puəm raklənkod loas, gərd, əzjə toko, gosьs kьməs vьlas pezjalə, pьmalas da ņləmьs zulləņ-zulləņ mьtċišə. Jursi šəd, suk, ċitkьla, kьz ьv səgьņ ətkasa rozum, kəda jecə bьdmə vьlə, a burazьk paškələ. Šinnez, kьz kəinlən, ləg viən sotċəņb.

Vazьņšaņ Kəkanov pijannez ņaņa morttezən ləddišəņb, vura olisə, nuzdasə ez tədlə. Pьr пьlən, kьtċə en vizət, bьd-ləņb tьgmə. Tulьs loktas, ņaņ vednotalə šetalasə ozəsən, a sьvəgьņ etə ponda i kəstəņb пьlə bьdəņņьs gornьsə. Oša-ezsə vundьņb pomeċ keras, voštas vedraməd vina, — vizə-tan-kə, əkšasə šo kьņm mort—ņil munasə polosaes, ətik lunə šuьs suslonə suvtas. Ez kolċċь dēddez šəriš i Karpun, jona vizis as kipod uvtьn vednotasə, vetlis пь šiliez vьln, ċurkis pьm virsə. Vəli i seteəm kad, kər vednota sьlə uzal-is kusək ņaņ ponda.

Urozajtəm da šəkýt vėli 21 voɔs... Luktasə mukədýt, ədva kokjɔlanɔs əssəny, pizəs vɔlanɔs kɔskašəny. A Karpuɔ tossə malɔstas, jəpnəssə ətmədərə jɔ vɛštəttis kɔnəmšənas dərni-
tɔstas da ləg šerəmən gorətčas:

— Mɔj, soveckəj vlašɔs, tɔdalə, saɔ,¹⁾ pondit šojny pištikovəj naɔ... Šetas kinlə punt, kinlə kɔk. Sɔ ponda muzɔkɔ nirtas gərəs sɔlə vɔdsə lun, əsvɔšaɔ sondi lezɔtəz. Mɔmda šet-
əmsə uzališ oz šoj, unazɔk mɔlasə pesas, medvərja vɔnsə vɔrətəs.

Mɔj i baitny, ovšis sek Karpuɔlə koknita, naɔ sɔlən keris vɔdəs. Karpuɔ suvtətis etə ɛɔgja godas viɔ kerku, ɛupis da levtis vɔdəs mədərəv kartaesə. Uzališ sɔlə pəriš i tom: gərisə, kəzisə, vundisə, vartisə, sušekas šusə kištisə.

Zar... Pəzə... Šondiɔs zərni kənəs pɔdəsən sulalə jur vevdərɔn, kojə jugərsə, sotə i sotə... Šəkɔta loləššə etateəm lunas. Kɔšətəny, gogɔsašəny loəm, tɔra ruzəg seppez, valkɔta mu verdəzzis nokɔrtɔɔlasə da šəkɔta levtišanɔ. Koɔeɔtəm, vez ɔšsjanən vɔtɔte vevtɔtaš ɔvvesə. Bura-ɔi loəmaš i iddez — oz tuj ny verdə pavkətɔɔny: serys paskɔrtɔəm, jursə əsətəm, toko vərzətan — siz sija i voɔtɔstas-ušas mu vɔlas.

Vazɔn-ɔi id polosa vidɔišə kəzainsə šemjanas, a vizətan, — nija koprašəny Karpuɔ polosa vɔɔny, šəkɔta levtaləny šu kɔɔmmesə, da teɔəny niyə koɔtaə. Kad vərəs luktasə vėliš aslanɔs polosa vɔlə, kər zɔn šuɔs kiššas da tɔrtas sijaɔzovsə ɔavkanɔs da rakaɔs.

Siz vednota voiš-vo kɔskis lamkasə, spokon veka uzališ Kəkanov da ɔarɔikov pijannezlə.

Zadaɔno.

1. Kɔz olis kulak Karpuɔ?
2. Kɔəəm sɔlən vėli postrojka gəgərys, una-ja podəɔs?
3. Vištalə, kər da kɔəəm kadə burazɔksə eksploatirujtis vednotasə kulak Karpuɔ?
4. Vėliəš-ja tijaɔ posadɔn seteəm kulakkez, kɔz vištəššə etə raskazɔn?
5. Gižə aslanɔt tɔtraddezə niyə mestəezsə, kɔtən baitɔə vednota uz jɔliš Karpuɔ polosəz vɔɔny.

¹⁾ Saɔ—bur.

Kulakkez ыжәтәм җәрти.

(„Vil tujät“ vištış tor.)

... — No, çeläq, kolä kajñь pondätçьнь, ыдәнньс-ңи-ed loktisä, — gorätçis zemlömer.

— Kajam, kajam, mi gotovəş.

— Siz-kä-inä uz verdä, sondiьs ыльн-ңи. Kin мьjpondas novjätñь: çep Rьzьklä...

— Vaj, vaj taççä...

— Astrolavia Torsenovlä... No seşşä pondam sьvьltñь... — gorätçis pettänñis zemlömer.

Ыдәнньс petisä kerkuiş. Әkşisä kajñь әкмьs mort.

Kokñit şälämән oşkalәнь ozlañ. Jugьt da gaza lunьs sodtä ньlä ыñ, sajmätä ыvьtyr. Medozza stov zemlömer viş-talis suvtätñь sajiş vər doriş mezaas.

... Әtik poperega viz pomalisä, setçä suvtätisä stov. Sьvә-ғыñ pondisä orätñь viz dєrevñalañ — dol ñuzalan viz.

Jestisä toko esä әtryr ñuzätñь çepsä da suvtätñь medozza bedsä, Rьzьk vizätis dєrevñalañas da gorätçis:

— Jorttez, мьj-nä eta seeәмьs? Vizätä-zä, vizätä... Kьtçä sьmda oñirьs munä?

— No, мьj-nä sija, кьeәм әñza, кьeәм seeәм divo? — Puktis Torsenov şin ozas kisä da pondis zorañzьk vizätñь dєrevñalañ.

— Çälä-zä, çirzәнь кьlä мьjkä...

— Oj-joj-joj, ыдса rota-taj, ozä-ja-inä nija tatçä kajä? — Polämәнmoz gorätçis zemlömer. — Vizä, vizä мьjkä kiezna-ньs әvtçәнь. Jorttez, med ladnä-zä vәli, a to estән jur jestasä orätñь, on i kazav.

— Ozä orätä, ed polä, — çorьta әmalis sija Rьzьk. — Pondam uzavнь, vizätam, мьj ozlañ loas.

A dєrevñasañ oñir şo petä i petä... Kьz-taj gozumşakadä kьmәr — ыlişañ, ыlişañ pondätçä murgьнь [kajñь, кьz prudis mezmәм va paşkalä, ыrьjьsşә ozlañ — siz-zä jәzьs ғыmalämән, goralämән, çirzәmән, rjaksәмән, vovgәмән loktä нь dьnä. Pervo ыtçe ғыmalis, ñem ez poz vezärtñь. A sьvәғыñ, кьz

pondisə şıavny, pondis burazyk i burazyk kvyň vidçəm, maţkəm, zьdgəm.

Ozas naţte soţna-kьnyň mort gamazən loktəň iňkaez, kianьs vьdənnьslən kinlən saţ, kinlən ved, kinlən роерон. Ььnyk ньşan vəranьs oşkaləň muzьkkez, zonkaez, vьdənnьslən koskanьs çerrez, mukəd dəvjalə zorən.

Lun təv pavjalə iňkaezliş çьşjanneznsə, jurşinьsə, puktə-vajətə vьd kьvsə kolhozņikkez dьnə.

— Jorttez, çeloьs çeladnə-taj mədə sogmьň, pьssam-zə, kьtçəz роzə,— peryta pondis zimlavny astrolabiasə zemlomər.

— Sulalə, pьssьň og pondə,— çoryta suis Rьzyk,— çem oz vьştə kernь, me nykət açьm kuta vaitny.

— Te, Rьzyk, en kuçış. No mьj te nykət verman kernь? Vizə, vizə, kьz va-nyr-ed loktə, gьmalə...— gorətçis Pasko Mikov.

— Mьj, vaţa, Rьzyk, ənzə... uməl loas, ənzakernь kolə... ənzasə... əsis Torsečov, çem oz piştə viştavny. „Ənzəb“ toko əmşis i petə, kьz pollez va pьdəsiş, kər çарkan iz torok.

Şo matəzyk i matəzyk...

— Vijam, vundalam...

— Vur-vop keralam...

— Kiskaeznsə lezam...

— Kutə, zagətə nişə vьrəm vesjanneznsə. Tatçə loktə-ə-ə...— Əmtьrnas vьdən uşə-ajzə, vьdəs sorlaşə. vetlə, gьmalə...

Muzьkkez kezisə vokə da pondisə lokny vərşanənysmoz kolhozņikkez vьlə—kutisə nişə kьz kьə.

Suvtisə kolhozņikkez, sulaləň. Rьzyk çevna petis ozlaň, da gorətis:

— Jorttez, mьj ti mədat kernь? Mьj ti sişə uzalatə? Raz od dumajtə, mьj loə eteəm çeloiş ozlaň? No mьj ti mədat kernь? Vijny? Vijny sişə çedьr. A kin ətvetsə pondas vizny? Ne-ja tişə-zə?

Iňkaez suvtçisəmoz, padmisə...

Bərləşənəş taekəşəmən, zəmdaləmən, kьz suka uşьtis, petis ozas vedən staruska da uşkətçis zemlomər vьlə:

— Ak te, zьdovin te... Mьj tenьt estən kolə, a? Mьjlə te mijan ЪВВЕЗ вьлə loktin?

Zemļomer ez jestь i gorətсьнь кьв, кьз staruka pondis sijə kvoekətнь bednas.

— Kutə sijə, kutə, les-vos paškətə, кьз ļagusaəs!..— uš-kətсis сь вьлə mədik, kuimət: kin sətə, kəda komokən gor-bas lezə.

Zemļomer kazalis, dēlo neladnə, bergətсis da кьз bur verdəm vən lezis da lezis rьssə, toko, ваҫа, pjataes ѕvirkajtнь.

— Inkaez dugdə, inkaez, mьj ti keratə?!..— Rjaksə Rь-zьk кьз vermə:— tьrmaə sedat, inkaez..

No кьтсə te nijə suvtətan: kəda vətсə zemļomer ѕərə, kəda brjakjə jər berdə сєpsə, kəda сuzjalə astroļabiasə. A starukaт tomməma, кьз dasvit voѕa сєlad, kokkez mu ver-das oz pavklə, nəv joѕən сєссalə kotərtə, zemļomer ѕərə vətсə. •Сьsjanьs lezсisəm, baļiсaez, кьз burѕi, pavjaləнь təv jьlas.

— Zugdə, razə, pazdə, vijə vьdənnьsə!..

Rьzьk zar keris vokas — jotkəp munis ѕələмьs: кьк-kuim oškəлн сь dьnѕaп, levtəm jur vevdəras сєr da кьз os ko-tərtə сь вьлə Əndrejьs — aјьs. Ыnnezsis vi сєссə, əmsə pi-nəvtəm. Oškəvtis, suvtьstis da zikьr-zikьr toko keris pinnez-nas. Ыkund kezə stovѕalis Rьzьk, virdьstəmən jugnitis juras duma: „рьssь, vijas“...

Сь kosta-zə, кьз рьm vaən sijə kiѕtis, сєссəvtis Rьzьk da, кьз purt uvtiѕ mezməm vaļa, pondis lьjнь kotərtнь. Əndrej-ləп kokkez pəriѕməmaѕ, esə вь mədis zonьs ѕərə vətсьнь da aззə koļссə-ņi. Suvtьstis da вьd vьнsis vьzņitis сapkis сernas zonьs вьлə.

Bergaləмən, ѕvitļaləмən pondis lezсisнь сєrьs kakraz Rь-zьk jur вьлə. Narosno кьз sija сь kosta esə jestis oškəvtнь. Сєrьs sapkiѕis toko nьrnas ѕulga kok pjata peļəsas da siz torjən i orətis ninkəmsə nāmət sornas. Nєvina toko pavkis jajas — vundьstis kuçiksə. Rьzьk zar keris esə vəras. Aззə, нь kolasiѕ nєkin-ņi abu, vьdənnьs jestəmaѕ рьssьнь, aззə, кьз сь вьлə вьdəs muzьkkez uškətсisə — sodtis oškəvsə da esə burazьk pondis kotərtнь.

... Siz suvtčyvtəg kotərtisə Rədin dərəvnaəz. Jestisə toko lokn̄ dərəvnaə, medozza kerkuas-zə i uškətčisə da zьn-zьn pədnašisə. Vəliš setən vьeəmik vьdənn̄s lovzišisə. Ne jeə-ed i kotərtisə, naŋte-ed versta kьk da zьn-kьn̄m loas Rədinəz sьsaŋ, kьtən pondisə sedn̄ klapçaas.

— Noko, mьjlə setčin jərtcitə, a? Əztn̄ toko estən vьdənn̄sə, vi lezn̄, palitn̄... — Pondisə gorətl̄n̄ əsьn uvta.

Rьzьk vizətis—sulalən̄ inkaez. Vətčəmaš n̄ šərə pьr dərəvnaəzsis, loktəmaš kuimdas-kьn̄m mort.

— Lez vudi, Prona pijaŋ, vasət vьdənn̄sə,—pon̄disə vidn̄ kəzainsə. Kəda-kə svьr̄nitis əsьnas klapčən. Trin-brann̄ toko—rez-paz munis štokloəb. Prona pijaŋ uškətčis ətərə, petis vorota sajə:

— Inkaez, mьj ti sijə uzalatə? Raz od-ŋi dumajtə mu vьlas ovn̄, raz eteəŋ deloiš vursə tijə azьlatə? Əvsə-zə, əvsə...

— Petkət mun ecčə merjajtissə—paškətam sijə, kiskaezsə lezam...

Ed çuditə, tьrmas. Ətvetsə i eta ponda-ŋi tijanlə ьzətə kolas vizn̄ sud oзыn̄.—Šələmsəŋ gorəčis Prona pijaŋ.

Əsьn ozas loktis Rьzьk zemlomerkət. Rьzьk pondis mьt-çavn̄ çuŋnas inkaez vьlə, a zemlomer kьskis k̄izka da pondis gizl̄n̄.

Kazalisə inkaez, neladnə deloəb. Šərsən-vərsən pondisə sajəvtčybn̄ kerku sajə. Siz termaləməŋ, padmašəməŋ sajəvt-čisə, med ne šurəčybn̄ gizn̄, Sek vəliš sajkalisə, vezərmisə, vьdən dumanas pəndis kaitčybn̄, vьdənlə lois šin oзыn̄, kьz etateəŋ uz ponda kolas ətvetsə vizn̄.

Vidčytən, vovgəməŋ indətčisə bunt kerišsez aslan̄s dərəv-nalaŋ.

Rьtnas-ŋi, kəg sondiəb medvərja jugərnas orsis pu jьvvez vьl̄n̄, kəg ьbbez vьl̄n̄ vьdəs ləŋsis, kəg vər sajsəŋ jursə mьçčis vił təliš—kolhozŋikkez zemlomerkət vərzətčisə dərəv-naiš lezčybn̄ posadə, a setčinsəŋ veškьta mun̄n̄ Kudьmkarə, vištavn̄ sь jьliš, mьj sogmis paškьt konanovskəj ьbbez vьl̄n̄.

Kulakkezlən İok uz.

(„Ledolomiş“ tor.)

K. Gorbunov.

Uslada derevnaın, Kubra ju dorın, kulakkez medaləny Gulas vanditəs da kerəny una prestuplennoez, munəny ranıt sovetvlas vylə. Derevnaşaq karə otsət korəm ponda indəny gov mortəs Fedoşeiçəs, kəda olə storozyn şeİsovetyn. Sə şərə vətçəny kulakkez — Karlin vonnez: Samon, Gurej da Aviva, a nəkət vandit Gulas.

1. Zənytik paşkəma, ləşta jyaşystəm vil gezokən, vil nin-kəma da volkəta kaqtəm naməttezə Fedoşeiç oşkalə ne ter-maşəmən, vıdəs etən paşkəmnas sija əddən vaçkişə şəkıt volkətika kərtaləm kolta vylə. Munə sija, açys vokkezas oz i zar ker, vınşətə aştə setəəm kəvvezən:

— Tu-tu! Vınəs kolə beregıtın. Podi vit kənyım versta kolas kotərtın, podi-i vıdəs dassə — çozə-ed nija oz kolççə. Ponda munny zagənika — sek kotərtəm ponda vınə kolçças unazk...

Ju vılas vılyn bereggez kolasyın — lənyssa-lən. Nılyg, kənyıstəm tujokəs çuklaşə-viklaşə ətləyn Kubraıskət.

— Me tıjanlə mytçala — tu-tu! — kəz Fedoşeiçəs kotraşəl Me tıjanəs vıgşətə!

Fedoşeiç əzə şın ozas, kəz vidçəmən da pədəmən, vın-təg uşasə ım vylə sə şərə vətçis vraggez, i enə duməez-şaq sılə loə koknıtzk, gazazk. Sija nəlki sulga pelpon-ryr bergətə jursə da zar kerə vərılanas.

— Oz tıdav. Tıdalə, mədikə pondisə dumajtny neto povzısə, a ne siz vı, dak-ed sek loktısə vərşanam. No myla ne munny? Viştali-ed.. Natte dumajtəny — to-pə durakəs, viş-təşis. Tu-tu! aştıt ti kolççat durakkezyn. Karli nem oz tıdav.

Zənytik təvşa lunys. Sondıys pondətçə-ni İarkışny kerəs-sez verdə. Bereggezşanas ju vılas uşəny şəd vızərrez. Log dorrezət kujlənny sondi jugərrez, kədna vaçkişəny kənyım gərd sorokkezlan.

— Çoza vər! Vərəttis me kotərtişs uməl. Tu-tu! No кыз не кыз, а vermaşam...

Sija vəra zar keris vərılanas. Bəras—ətnas kəşşə ləma tujs da ьльн-ьльн tьdalə usladovskəj kerəsə. Bərşanas sija vətə zagənik kəşşan rembəs.

2. Kazavtag кызкə Fedoşeiçs zar keris Kubra sulga beregas.

Setcin versta кькьп vəras meļtesitənь кьк figura. To nija suvtçisə. Sьvəgьn ətikəs vuzis veşkьtlanas, kəđylanət munis Fedoşeiçs. I кькпnannьs vəra кькпnan bereg dorəttis pondisə munьnь ođçəp. Munənь surьt, vətan oşkələn.

— Tu-tu! — povzьstəmənmoz suñnəvtьstis Fedoşeiç. — Tuj vьlas vizəta, a məd beregas i dumьs og ker vizətnь!.. To-ed, durakьs!

Sija suvtçьstis, zelytzьka kərtьstis gezoksə, jonzьka kərtalis ñinkəm vonçesə...

Məddes siz-zə suvtçьstisə.

— Tu-tu! Me uzə əni tijanəs pьtajьtəsta.

Fedoşeiç pondisə munьnь ədçən zag oşkələn. Bərşanas esə burazьk soddisə oşkəvnьsə. Fedoşeiç pondisə rəktəmən, nəburik kotərtьnь. Məddez uşkətçisə skaçən sь vərşan. Sek starik esə medvəgьn suvtçьstis da zorəna mərtçətis şinnesə kotərtişşes vьlə.

— Sulgalanas — Gurej, a veşkьtlanas — Aviva. No, muni! Kutə! — gorən iknitis Fedoşeiç.

3. Sija vestьstis jurvər vьlas koşaşəm sapkaoksə, pьđьna lovzişis, əktis tьr moros vozduxsə, da surьta pondisə vestavьnь kokkesə, vьđ кькdas sazeñ munəm vəgьn şo soddisə kotərtəmsə. Bereggez kuza kotərtisə-zə, əvtçisə kieznanьs, satlaşisə ətmədərə. Krut çukьl sajnь, kər кьк von ez pondə tьdavьnь, Fedoşeiç lazьmta mьşkьrtçьstis da surьta kotərtəmən, ləjəmən uşkətçisə ozlañ. Pellezas uzətis təvьs. Kotərtə Fedoşeiç koknita. Mьtçaşə, vьtçe sьlən kokkesə oz i pavklə lьm verdas. Kerəsok jьlьn sija suvtçьstis, zar keris vəras da şerəmtçis: sь kolasьn da кьк von kolasьn vəra kolasьs vəli кьк кьпьm versta.

— Kотрашъстә во das кьным, sek podi-i цевна ләншъстат.
Әни ме ту-ту! — sotçişьstә.

Lezis sija kotәrtişьsezsә dьnәzzis vәra versta gәgәrәz, sьvәrьn oşkalәmsә zagvьv lezis rьšә, sьvәrьn gazәn ikñitis:

— Aјuru kuim perna!

Vәra mьskьrtçьstis da pondis lьjnь. Estәn tujьs voļkьtzьk— kotәrtнь kokñitzьk. Šo gәgәr sazeñьn sь dьnšәñ štenәәn sulalә suk, pemyt vәr. Fedošeic drug suvtçьstis da povzә-mәn kьnmьstis mesta vьlas: vәršәnәs mьtçişьstisә esә kьk mort da kotәrtisә sьlә panьt. Bәrišsә Fedošeic tәdis— vәli sija Samon. No ozas kotәrtişьs— avu tatiš... Paškьt peļpona... gәgrәs sapkaoka, kotәrtнь sija kuzә: jursә çatьrtәma vәras, morossә mьtçәm ozlañ, gьrzaezsә zmitәm vokkezas, konuvtas vizә vedok.

Storoz gәztәma vizәtьstis vәras. Nija kьkьs bereg dor-rezәt̄tis siz-zә kotәrtәнь.

— Ту-ту! Кьз-нә siz? Nija lukavzьkәš mešša! Petә siz— ena kьkьs toko vasәtišьsez, a vәras vьliš vәrališьsezsь. Tьdalә, ñe azьvнь меньm karsә, kәt vь-ed Usladaәzzis kotәrtнь.

Sija supьta bergәtçis da pondis kotәrtнь veškьta Gurejьs kiә.

— Әtikьššәñ kьzkә mezdәtçә!

Samonьs da tәdtәmьs pondisә kotәrtнь әtmәdәrlan, mьr-sisә sijә kutнь kьә. Noļәtьs sulga beregšәnәs siz-zә vuzis veškьtlañas. Әni vьdәnnьs. ñoļnannьs zmitçisә kьә. Fedošeicьs sәras.

— Suvt! — gorәtis Gurejьs.

No Fedošeic lьjә-kotәrtә veškьta sь vьlә. Kuim oşkәlьn sь dьnšәñ starik uškәtçis Gurejлә kok uvtas. Gurej verezdәšis storozьs vevdәrәt da taralis krut bereg uvtas. Aviva voki Fedošeic munis kokñita: sija vәvәtәmәn vьt̄te kezьstis vokә, i kәр Avivaьs uškәtçis sь šәrә, storoz vәra kezьstis tuj vьlas, Minutmәd sija kotәrtis kokñita...

— Әни muni! — radujtçәmәn dumajtьstis Fedošeic da kotәrttәñnis zar kerьstis vәras.

Vьdәnnьs kuim vonьs koļççisә, no medozzaьs tәvәn lьjis-

kotärtis eta tædtæm, gægræs sapkaoka mortÿs. Storožÿslæn vÿdæs košmis æmas. Kæšičæzas i morosas jotkæptæ pižan vi- rÿs. Pellezas zÿk. Æt kokšis lezčis is űamætÿs. Fedošeič kotæ- rttænűis-zæ sija pueætÿstis da čarkis vokæ.

No voűÿs kaűčis kokkez verdas da űinkæmÿs pondis kÿsšÿnÿ væras. Sÿvæűn űinkæmÿs kÿsašis mÿrok verdæ. Sto- rozÿs ušis. Sija orætÿstis voűsæ da væra uškætčis kotærtÿn, Tædtæmÿs æni sÿ dÿnšæű væli kÿkdas gægær sazeűn. Sija siz- zæ, tÿdalæ, æktis medvæűja vÿnsæ.

— Pÿssa! Pÿssa! — pædæmæn gorætis Fedošeič.

4. No eta kosta mortÿs vura-ed kinas ævtÿstis da supkis Fedošeičÿs kokkez uvtæ kærtovæj vedsæ. Storož taralis čorÿt lÿmas, viræz kučÿstis čuzæm vÿvšis kučiksæ. Sija kÿlis, kÿz væűšænas sija vætisæ šækt oškævvez da karčitæmæn lolalæm, mædis vÿ esæ čæčævtÿn, levtišÿstis vÿkæn, no mortÿs terma- šæmæn kvačitis vedsæ, šivætčÿstis da erkűitæmæn pazÿstis sætis storozÿslæ šivi kuzas. Fedošeič čirætis, kÿz kæč, da væra sun- gišis lÿmæ. Kujišsæ-űi tædtæm mortÿs esæ vačkis æpÿr, vačkis ævÿrtæmæn pižæssez kuzas.

— Karaul! — uűűævtæmæn gorætis storoz. — Vijæ-æ...

No pomavnÿ gorætæmsæ sija ez vermÿ — kotæren šivætčÿ- stis Gurej da sapog pÿrnas vÿűngis sÿlæ æmas. Storož okűitis da pædis vira vÿgæn.

— Mesæk, mesæk! — makűitis šivætčis vonnezÿslæ Gurej.

Termašæmæn da sorlašæmæn nija pondisæ kÿsavnÿ starikÿs vÿlæ čævtætovæj mesæk. Medvæűja soznanűo tornas Fedošeič vezærtis ašis kurÿt pomsæ. Sija vÿntæm, no jatnæj golosæn gorætčis:

— Mÿjtijæ, kÿz kaűæs? Aűi mortÿsliš lovsæ odæ kuzæ vošÿnÿ?

Sek kubankaa mortÿs voštis kærtovæj vedsæ væšűitik ko- űečætčis, a kÿzzÿkinnas sætis mesæk-pÿűjætčis Fedošeičlæ čuzæ- mas. Mesækas karčiktÿstis. Vonnez væű-væű keršÿstisæ æt- mædæű.

— Gučas, dugdÿ virsæ kišÿn!

No sija, paškÿta kokkesæ suvtætæmæn, pondis pazÿnÿ vartÿnÿ vedűnas jur kuzas, vedsæ levtalis vÿlÿna, sætalis poro-

vitcəmən. Mesəkys vāris šo jeeazyk i jeeazyk. Sь vьlьn mьtcišisə vira pjatnaez. Bьd sətəm vəgьn kьlis mьjkə kьz sļočkьstəm.

Sьvəgьn šivətciš Gurej, kutis mesəksə kьk peļəsət da trekņitəmən šujьstis sь pьekə storozsə ətlaьn kokkeznas. Sьvəgьn mesək koņečsə əktьstis čukərokə da kərtalis.

— Lьm vьləttis ed kьskə,— sunaləmən suis Guļas,— pəvətə vьlanьt. Sija munis vəršaņanьs, ačьs čьskis vir voftesə da šleddesə lьmən. Kər nija šivətcišə ju dorə, pondis pem-dьnь-ņi. Guļasьs suvtčьstis jukməs doras da novolaņ vizə-tьstəm vəgьn suis:

— Ojnas pondas ušнь lьm.— Sьvəgьn sodtis:— setčin sьlən kolis ņinkəmьs, vaje tatčə. Šojьs oz lev?— jualis sija Samonliš.

— Oz. Mi ašņinьm mestaezsə tədam. Vizьvnas kьlətas jь uvta, a setčin sešša aš levə.

Nija ləšətisə mesəksə jь uvta da taekisə. Mesəkys vəgьn jukməs jь doras vačkisьstis učitik gьok. Sьvəgьn vьdənnьs pondisə miškavнь kieznьsə da čuzəmmezньsə. Guļas zalejtəmən vizətьstis ļakalan virəš kərtovəj veđ vьlə da čapkis sija jukməsas.

5. Samon pьris kormanas, kьskis vit saļ da šetis sija Gu-ļaslə.

— Məd vit saļsə tenьt šetas Piļasь.

— Poltiņņik veđьs ponda sodtь,— suis Guļas.

Gurej vovgьstis:

— Kьkdas vit urьs tьrmas.

— Tьrmas tenьt tovgujtčьnь! Me-ed tijankət eg reditčь, kьnьm versta kolas sь šəgə vətčьnь.

Šəmsə šujьstəm vəgьn Guļas vizətьstis vonnez vьlə šəktь, eəktan šinnezən.

— No, əni jansətčə, kin kьtčə. Posadas med vьdənnьm drug eg mьčcišə!

I nija munisə ətmədəgə.

Ojnas vьliš pondis ušнь vaa, šəktь lьm.

Zadaŋŋo.

1. Vižə paŋŋta kŋv: kŋeəm obrazzez mŋtčaləmaš eta vištŋn? Kŋnlə sočuvstvujtə gizišs?

2. Suvtətə zagolovokkez 1, 2, 3, 4 da 5 sŋfraez tujə. Bəřjə dumajtəm zagolovokkezsə da burzŋkkezsə nŋ kolasiš gizə plan vŋlə.

Bekər-tyr sŋd.

(„Radoš“ romanis tor.)

A. Isbah.

Vaz zavodskəj vičkuŋs ədčən-ŋi vəli uməlik. Bŋdəs vazša stroitəms piŋəvtčəm. Kŋpollez vŋliš mičŋs bŋdəs sedəm, nija šəd-vizisə kusaməm punas.

Vičkuŋn əni vəli zavodsa stolovəj...

Vičkuas ez tərə bŋdəs raboçəjjezs.

Paznajtan gudok vəřŋn bŋd cexšaŋ kotərtisə oçir. Nija taekišisə ətaməd vŋlə stolovəjə řŋran vekŋitŋk ɣvəsokŋn. Šudazŋkkez, kədna loktisə ozŋk, çuť ŋe jortteznŋs špinaez vŋlət, vaisə asŋnŋs voštəm əbedsə.

Təçitçis Fokin, kizzez pərtčaləma, ŋləmsənaš sədətəm jərnəsə, ačŋs řŋmaləm,—nəvətis řŋzan dŋnə vekər-tyr sŋdsə. Ədva sija azzis mestasə, pukšis, çŋskŋstis ɣzŋt gərd çŋsjano-kən tossə da ussezsə, paŋystis,—da sek-zə sŋlən çuzəms çukŋrtçŋstis. Sija ləgən šəvzis sŋdsə řŋzan uvtas.

— Mŋj te keran, Fokin jort?!—gorətçis sŋlə ordçən pukališ Karjakin...—Oçirŋs-ed seti vetlətnŋ pondasə.

Ena kŋvves, kŋz pŋlətən, vizzŋstisə Fokinsə. Sija supŋta bergətçŋstis Karjakinŋsŋn da ləgən gorətis:

— A sišməm sŋdsə tŋtkŋnŋ oçirŋs vermasə? Pođi-i menam kartovkiŋs estən? Mijanliš voštisə, a estən bŋdəs sištisə. Kŋz te etə, Karjakin, dumajtan?

Karjakin çələmən paŋašis.

— Karjakin, çələn? On vermŋ eta vŋlə paŋŋta kŋvsə viznŋ? A te noko ačŋt on çəv?—šeraləmənmoz gorətçis sŋ kosta nŋ dŋnə loktiš Bulkin.—Mijankodšə kəť kŋeəm uməl torən verd, šo pondan çəvnŋ. Noko šoj çozŋk, jort, da lez menə mestaat

Sija kazavtəg pavkətis Fokinsə da sotis səlīs pəlponsə. Səşan təcitcişnım ləgəşis esə burazık. Sija kvaçitis Bulkinıys kiış bekərsə da pondis gorətlıny:

— Jorttez? Mıjn mijanəs verdəny? Porşsez-ed etə oz pondə şojny. Tırmas siz uzavnytə. Mijanliş-zə mırddasə da sištəny.

— Nəvət sija direktorıys dıny, aş vizətə! — çecçəvtis Klonov.

Gəgər levtisə zık, torja kəvvəzsə vezərtny vəli şəkt...

Fokin uşkətciş ıvəs dıny, a ravoçəjjez, əmşinıys şojansə kurtçaləməny kotərtisə sş şərə: ətikkez otsalisə sşlə gorətlıny, mədikkez — ləşətisə da əlisə, kuiməttez — siz toko vizətisə da kəvzisə.

Bıtte zınamja, Fokin nəvətis ozanıys bekərsə sıdnas, vılyna sija levtis jur vevdəras... Fokinıyskət ordçən kotərtis Stratonov kuzneçıs, mıjkə kızı ıuzlaləməny gorətlis da vidçis.

Una ravoçəjjez vekər-tyr sıdnas indətcişə direktorıys dıny, no gudokıys, kəda koris pavzun vəryı iz vılə, əktis niyə vıdənnıysə mınyı uzavny.

Asınyas etə delo vəryı partkomiş şekretar Uvarov, kəda vəli mızəm iz vərəs, ləşətçə ısləşny rızyı.

Uvarov voştis storozovkaiş pəlyssez da munis pərtçavny rızsə. Vərəs sılən levtişıys zık, bulkətəm. Sija bergətçıstis da as volətəg kərşıstis vər-vər. Rız rıdəşşis çecçə mort.

— Te mıj-nə, jort? Povzəmənmoz jualə Uvarov.— Kız-nə te estən?

Əsəmənmoz vizətə mortıys partkomsa şekretar vılə, tıdalə, pervo-zə tədis sija, da stıdıtçəmənmoz suis:

— Dizelnəjiş me. Təcitciş. Pojezd vılə şormi.)

Sija vinovatəja vizətə direktorıyslə veşkıta şınnezas da esə sodtis: — Vanıysli-taj to estən.

Çitkıla tosıys sılən bıtte tədsa Uvarovıyslə. Rızas pıksəm vəryı da pəlyssezsə vəə lezəm vəryı, Uvarov, kız druzoklişni, jualə təcitcişıysliş:

— Şormin, suan? Kız-nə te siz? A pamiłıoıt kız?

— Fokin menam pamilloə,— puxşamən sbaşis təcitçis.

„Dizelnəjiş Fokin. Dak to eta i em buntarbs!“— divujtçə-mən esə ətrɣ vizətis şekretarbs asşis jortsə. Kbjışs vylə i zvirbs kotərtə!— şerəmtçis sija.— Dak to sija kbeəm, eta Fokinbs!“

Fokinbs pukalə sɣ ozɣn, malalə tossə. Kizzesə pərtçaləm jərnəsrɣ şəd-vizis jajbs. Uçitık uzələk kujlə ordçən sɣkət vokas, labıçok vylas. Sija voç oz vaçkiş buntar vylə da zə-bastovsɣk vylə..

— Dak te-mə-rə, Fokın jort, ravoçəjjesə velətan ənzə-kernɣ?..— çəlystəm vəryı, mɣ şkırtçə sylan Uvarov.

Fokin sek-zə pəmdıstəntoz, poləmənmoz vizətə şekretarbs vylə da zagənik sɣə.

— Nəmə me eg velət. Me mədi kornɣ naçalıştovsşan sija, mɣ mijanlə kolə.

Uvarovbs pukalə ranɣ Fokinbslə, nəvɣıka sija puktis sɣ rızəs vylə kisə da jualiş.

— Mɣ kolə? Viştas menɣm, me tenə məda vezərtɣn, Fokin jort?

Fokin ez vidçiş partkomsa şekretarşan eteəm bur da sonɣ kəvvəsə. Sija dumajtis: Uvarovbs-rə pondas kəritɣn sija da vidɣn.

Fokin vizətə uçitık mɣğəra şekretarbs vylə da çuvstvujtə, kɣz sija doverjajtə etylə mortıslə.

— Me avı buntovsɣk, Uvarov jort!— rɣma vaitə sija, kaşɣkıtçə ozlan da pəliɣtə rɣzsə.— Te mortɣs partijnəj. Te viştav: mɣla mençim porşsesə voştəɣn, kartovkisə voştəɣn, a menɣm sişməɣ sɣd şetəɣn? Ne vekəryɣn-ed doloɣs. Avı-kə vekər-dak me verma vidçişɣn. No əvida-zə-ed vəra kutə, Uvarov jort. Mɣmda me eta kərtovkiə ɣyləmsə katıı! Voştə-ɣn,— me sɣ og şet ranɣt. Aş! No mɣla siştəɣn? Uməla ızaləmslə me muna ranɣt, Uvarov jort!— sorlaşəmən vaitis sija, açs əvtçis kieznas mati-ed şekretarbs çuzəm ozət.

— No, a kɣz uməla ızaləɣn, Fokin jort, dak sek buntujtɣn kolə?— veşkıta şınnezas vizətə Fokinbslə Uvarov.— Te mɣj dumajtan — narosno tenə uməl sɣdnas verdəɣn? Menɣm raz

eta kolə, med te sišməm sьdsə šojin? Siz-ja mьjja loə temoz? Mьjlə eta poko мeньм kolə? Кьз te etə vezərtan?...

Fokin əsəmənmoz vizətə šekretarьs vьlə...

Partkomlən vjuoьs čulalis vagonnəj jukəd peļəsokьn...
Zašedannosə oštə Uvarov.

— Mijan talun ətik vopros: dizelnəj cexsa progьv jьliš. No eta ozьn me suvtəta esə ətik vopros, kəda siz-zə əddən kolana, kədə kolə vizətnь.

Вьдənnьs kьvzisə...

— Medozza voprosən əakta suvtətnь sьd jьliš.

Bjuoiš slennez divujtčəmən vizətьstisə ətaməd vьlə. „Sьd jьliš? Кьeəm sьd jьliš?“

— Te mьj—vəvšalin? Mьj estən—stolovəj aļi partkomlən vjuo?

Дубов (zavodšis direktorьs) supьta čeččəvtis mesta vьliš.

— Porjadok!—gorətis sija ləgənmoz.—Menam avu kadьs avutəmkod voproseszsə vizətnь. Mi partkom zašedanno vьlьn og vermə vaitnь kьeəmkə sьddez jьliš. Talun sьd jьliš, aьn jaj jьliš, mədlun kartovki jьliš. Zavodas progьv. Diželnəjьs oz tьrt kad kezə vakineččezlis zakazsə, a mi kədə oz kov, sь jьliš pondam ļovnь.

Uvarov ləņa kьvzis direktorliš vašņisə da čorьta vištalis:

— Me esə əpьr tijanlə sua: voprosьs eta əddən vaznəj. Кьv sešša og šet nekinlə... Mi kvarkьeəšim. Da i te, direktor, kvarkьealəmtь šinneznat. Eta avu ļovəm! Eta voprosьs poliiticeskəj! Veš toko otiřsə vasətlam. Əni-zə etə delosə kolə veškətnь. Əakta əni-zə vəgьjnь kamiššia stolovəjьs vopros kuza. Da əni-zə pondətčьnь uzavnь, veškətnь četьрман torresə...

Kuz pьzannez, kədna vəli suvtətəmaš stolovəj zal kuza vьdəs ordčən, vevttəmaš viļ zələnəj klejonkaən. Вьd pьzan dorьn vьzt zələnəj-zə kəņəsьn sulalis paļma.

Kuim šmenaən paznajtəm jьliš postanovlennə sek-zə pьrtis stolovəjas porjadok. Ez kov terməšnь da sotčьnь pьm sьdən...

Təčitčis Šergejov (stolovəjьn viļ jurališ) pьrtis stolovəjə vojennəj porjadok.

— Vezərtəm te mort! — baitis sija direktorlə.— Te İddə. Suam, bəd lun ena əbeddez ponda medozza zən çasəs munlis maḱkəm vələ. Kolis mortslə, suam, şələmsə assis burmətnə, no i maḱkis bədsən zavodəs bədsa ças zən, a üzəs sə kosta, suam, munis əddən uməla,— no kəəm setən üz? No kəz, suam, boştam 20 şurs mort da ças zənən, dak kətçə sija vasətə? Te arifmetikaas-ed unazək tədan, noko İddə. A mi əni etə bədəs bəratam. Te toko vizət, mşj menam loas əşən,— ačəs Şergejov sə kosta şerəmtčəstis, jugjaləslis zarni piḱnas.

Medozza das mortəs, kədna kotərtisə stolovəj dənəz, di-vujtčəmən suvtčəstisə. Stolovəjən ez vəv űekin. Jugjaləslis zələnəj klejonka. Pałmaez, kəz restorannezən, lezisə ulə assinəs ləz korreznəsə. Bəd pəzan vələn rjaddezən vəlīsə puktəmaş privorrez.

— Çəlad, çockom şvetəs vezşəm! — şinnezən jugjaləmən əs-lovzis Fokin.

Bərşanas tojəstisə, i Fokinəs ətləən mukədbəkət, vunətis sə jəliş, mşj bekərrəz pəzan vələs,— uşkətçis əşnok dənə. No əşnokdənas loktis ačəs partkomşis şekretarəs da gorən viştalis:

— Bədənəyt pəzannez sajà! Əbedsə tijanlə vajasə.

Verittəgmoz raboçəjjez uşkətçisə pəzannez dənə da pondisə puksənə, aşnəs malalisə vił klejonkasə, vizətisə vił bekər-panşə.

— To kəz... təd əni mijanişsezsa! — gazəna mignitəstis Fokinəslə Sajkin.— Pondis üzəs vəlīs munnə!

Fokin pukalis çələmən. Sija bəttə əşəstis. Sija-ed medozza mort suvtətis etə voprossə. Sija-zə bekər-tər şədnas kotəgən petis stolovəjiş. Sija dumajtis, űem-pə burzəkəs oz lo. A sija-taj űe siz. Siz-kə, i sələn, Fokinəslən kələs, tədçə bədsən zavodas.

Uvarov vizətis raboçəjjez şəgən. Sijə lovzətis da radujtis etə bədəs şin ozas, kədə azzis əni stolovəjas.

„A-ed əbedəs unanas ez-na esə burzəkşav. Da i çozə esə sija burşətnə og vermə“. Etə jəliş sija una dumajtis koləm lunnezə...

„Мъј-зә колә кернь?“ — dumajtis Uvarov, ачыс визәтис Fokinьс вьлә, кәдә мьјкә газән виштаҗис съ вокьн пукали-сьслә.

Әвед вәрас ьвәссә оштәстис да зар керис stolovәјas инзәнер Saҗilin, sija ez i pyr pьekas, suvtčьstis ьвәс saјas da кьвзиҗис.

Sija vura дивутчьстис ета porјadok вьлә. Neкин ez gorәtlь, ez kotraҗ. Oҗirьс ne termәҗәmәn җoјisә, мьјкә baitisә, чар-каҗisә җерәм petkәtana кьвvezән. Eта вәли ne-ни sija, мьј аззьвлис Saҗilin озьк, кьз әтрьг sija kotәрән petis stolovәјis җәкьт чувstvoән ета умәла stolovәјsә ләҗәтәм ponda da наҗьн тьрәм ponda.

Minut vit sija чәләмән sulalis ьвәс doras.

— Bur, ваҗа! — дивутчәмән сьвәргьн gorәтcis.

Zadaңno.

1. Torјәtә raskazә torrez вьлә to ета plan җәрти: 1) Umәl torrez stolovәјьн. 2) Ravoçәјjezlән demonstracia bekәr-тьг сьдән. 3) Fokinлән ваҗни partkomsa җекретаркәт. 4) Partkom вјуролән заҗedaңno. 5) Stolovәј uzalә виlmoz.

2. Viҗtalә, мьла neladnә керис Fokinьс, кәр керис вьдса demonstracia. Кьз сьлә kolis кернь?

Peҗa Gordusenko.

Ju. Libedinskij.

Peҗa Gordusenko кькјамьс voҗa kolis җirotәән. Mамьс кулис озьк, a aјsә vijisә чоçkommez. Una vo җәрна Peҗa вәли беспризор-никьн. Сьвәргьн sija җурә чәлад керкуә, pomalә skola da әtлаьн aslas вратаңникәт, кәдә суәнь Pasaән, pondәнь узавнь Stalingradsa traktor keran zavodьн.

Proizvodstvennej uzә кькпansә nijә velәtә angliçanin miҗter Xolms.

Кәр vagrankaez гәгәр specialislә miҗter Xolmsлә pervuiҗ җetisә velәtnь енә чәладдзсә, sija sek-zә asльс suis: пькәт loas җәкьт узавнь. Nija вәлисә вәвалиҗ чәлад. No lunmәд вәрти sija vezәrtis: чәладьслиҗ-pә me esә мьјкә eg vermь velәtnь, eg vermь tәднь. Oззаҗa opьт җәрти mukәд uz velәtәmә kovьvлис vizнь вьдса neдellez, a ена чәладьс velalisә

lunnezən, vьdsən tədmasisə əddən surьta... Kər vagrankaьs vəjis via zьkьn, nija pьr i pьr bergalisə sь gəgər, vьd torsə juəsisə. Nija etə pьm vagranka zьkьn, viçirrezьn, kədna levzisə slakovəj oštaokis, metal vizьvtəmnьn azzisə sijə, mьj tədisə profteхkursьez vььn... I Holms vьdəs etə azzis da toko paškətyьslis kiezə, azzis, kьz kьknannьs asmozən — Peška pьma da gazən, a Pasa lənzьka da vьnənzьk velətisə vagrankasə,

Çelađьs ponda lišejnəjьs vəli skolaən, siz-zə i sijainən, kьtən nija pantaşlisə jortteznьskət: lišejnəj berdsa stolovəjas nija şojisə, estən-zə çulətisə prosta kadsə. Suam, kьz ez uzə, sek nija vəra-zə uzalisə, toko uzalisə mukəd pьrşas vəvalьsləmən. I vəvalisə vьrakod, eteəm vəvaləmiş pozis rovньkod sijən, mьj nija vəvalisə viən.

Siz, əpьr əved kadə çelađьs pondisə vagranka dьnas sporitнь, pozə-ja-pə turkьnь letka oštaoksə şojəvəj tropkaən, toko ətik kiən kuз da şəktь pədnalansə vizəmən, kadə lišejсьkkez vizəнь sь ponda, med pədnavnь oštaoksə.

Peška suis: pozə-pə. Pasa çorьta vaitis: Peška-pə etə kernь oz vermь. Vagrankaez dьniş starsəj maşterьs, kəda vəli pərişkod-ni ravocəj, polьsləmən kьvzis nьliş enə vaşniezsə. Etə ьzjətəmnьs sьlə vəli tədsa, etən ьzjətəmnas çelađьs pьr ətamədnьsə tojьstisə vəvavnь. I vьliş, kər pondətçisə uzavnь, sija kazalis, kьz Peškaьs pədnalansə ət kias vizəmən da məd kinas vozduxas əvtçəmən, mejitçə pədnavnь oštaoksə. Stariкьs pondis gorətlьnь, torətnь kokkeznaş, sija ozlaң-ni tədis: Peškaьs oz inьmь. zьvərgьn pondas turkьnь mədrьriş, kişşas una sьləm metalьs, i sek Peškaьs mьzas da vermas uşnь etə sьləm metal pьkə:

— Petra. Petra mьşa, me tenə og lez...

No sija çəvmis, ez verit aslas şinnez vьlə: oštaokьs vəli pədnaləm əpьr turkəmsaң. Etə vəli vьtçe opasnəj cьrkovəj pomer. Əni Peškaьs vəli vermiş, əni sija çeris Pasasə, i Pasaьs. kəş vura vidçis maşterьs, keris sijə-zə, mьj keris Peškaьs. No maşterьs vura tədis, kinnez ena sь ozьn uzaləнь. Şo eəktьzьka sija vaitlьvli:

— No, Petra — Pasa, ti uzalə aşnьt, a me vizətьsta, kьz-mьj mədik vagrankaez...

Peška da Pasa kolççisə da uzalisə esə vьnənzьk. Nija aslanьs uzalikə etə zavodьn ez kerlə ətik progulnəj lun, nija pьr mьrşisə otsavnь mədikkezlə, vezərtətnь, viştavnь. Nija uzalisə ozlaң, çekər nьlən vagrankanьs uznas vəra ez kolççь.

nija dorjisə aššinʹs cexsə, zavodsə, veʹlikəj dɛlosə aslanʹs klasliš, kədəə niʹjə velətis vʹdəs ozzaša olanʹs...

Peʹtka da Pasa uzalisə starsəjjezən kʹk vagranka vʹlʹn, kʹtən kištisə blokkez. Pasasə maj təlišʹn inʹdisə kurort vʹlə. Peʹtkaʹs kolʹčcis ətnas...

Peʹtkaʹs pʹr uzavlis udarnəja, a əni ez čulavlʹ siz lun, med sija šizim čas vəgʹn vertlʹvʹlis gortas... Toko mʹj nɛladnə pondas uzavnʹ kaprizitčan vagrankaʹs, vizətan, vəra korənʹ Peʹtkaʹs, sija jur vəg vʹlas kurazkasə puktəmən, ačʹs vəsni-ʹtik, puʹzəm sosseza, da kus šivia, leʹvzə veškʹta bias, opas-ʹnəjnas, as voʹlatəg kurtčəvʹtʹstas pʹktəmkođ uliš tʹrpsə, čukʹrtʹstas pʹrsə da ətik migən kʹskʹstas vazsə uməʹla suʹjʹs-ʹtəm tropkasə da suvtətas viʹə, nɛto razmədiš sətəmən vesə-ʹtas jogjəsməm slakovəj oštaoksə, i vʹdəs etə sija kəra kuzə-ʹmən, əđdən supʹta, minut mədən, vizə assis daskʹkjamʹs voša vʹnsə setčə, kʹtčə kolə...

Peʹtkalə šetisə kʹk otsališəs. Ətikʹs vəli vʹlʹn mʹgəra, zaga vəriš, esə uməʹla uzališ kalmʹkəs, a mədsə, əđdən opʹt-ʹnəjəs, no vazša liʹtʹjsʹkəs, kədə toko-toko pondis uzavnʹ viʹ zavodʹn. Peʹtkaʹs stariksə suvtətis tupkʹvʹlʹnʹ oštaoksə. Etə uzsə kolə kernʹ sekzə, kʹz toko metalnas tʹrəm kəsʹs, ves-ʹsas vagranka dʹniš. Kʹz etə uzsə kernʹ zagəna, sek una metal kišʹas veš. To kəsʹs vessis-ʹni, Morozov pədnalannas puktə vʹ tropkasə, no oz inʹmʹ. Siz pondʹlə sija ətʹrʹiš, mədʹrʹiš, kuimətʹrʹiš, pədnalanʹs drəzite sʹ kiʹn, una ni-ʹi kišʹis, dorrezəʹttis šədətan da sərəʹttis sotčan, metalʹs. Peʹtka kʹtsəvtis stariksə, inʹdis kalmʹksə, no i sija ez vermʹ pədn-ʹavnʹ oštaoksə. Sek Peʹtka uškətʹcis ačʹs, no sʹlə nɛ kuzə-ʹmən šetisə pədnalansə, sija ušis sʹləm metalas, kədə vʹrʹzʹni-ʹtis sʹlə kias. Sʹlə šetisə mədik pədnalan, sek Peʹtka, sotčəm-ʹšanəs zubʹtsə verməmən, tupkis tropkanas da suvtətis metalʹsə.

Kər sija kʹskis kisə sosʹsis, sek kazalisə: sʹləm metalʹs kištəm sʹliš kisə nɛʹlki gʹrʹzaəzʹzis, ki vʹlas leʹvtiʹsisə gʹriš vaa pollez, gərdətis sotčəm jaiʹs, kədə verdə ʹlakašəmaš metal torres.

— To-ed te, Peʹtka, nɛm to on pov, lovtəm-taj te, veškʹta bias pʹran, siz-ed vʹdsən sotčʹnʹ verman. — əsəmənmoz da vinovatəja vaitə starikʹs, ačʹs vizətə Peʹtkaʹs sotčəm ki vʹlə. Peʹtka čikʹrtis čuzəmsə, kurtčəvtis tʹrpsə da vizətis, kʹz pɛlsəričəʹs termašəmən ləšətis vata da binttez.

— Koʹli raz te vagransik, dak te sotčʹ, no vʹzʹs med vəli kerəm, — gorətʹcis sija panʹt ləna, vʹtʹte kʹz mʹrʹšis vaitəm-ʹnas vevtʹʹnʹ etə zubʹtsə, kədə čukʹrtis sʹliš kisə. Etə viš-

talis velikəj socializm ponda ozlaŋ munış armiaş gərdar-mejec...

Kər sija pondis munň-ŋi cexiř, sek kəlis vərəs vagranka dьnas ləg golossə mařterliř:

— Eteəm lunnezə to petkətiř strojsis medbur vagraŋ-sьksə, Pədnalansə kiə vьeəmik řetň od vermə. Ed eteəm řeladsə, kьz zarniəs kolə veregitň... No, kьz əni me sьtəg?

Peřka sь kosta-zə kařkŋitьstis jurnas da sьŋ munьstis, kəř i řələmvi sьlə vəli eta mařterьslən dontəmys, no zavota kutis, kьz pondasə sьtəg uzavň. Sija tədis: cexas əni sьlə dьr oz pondь tujň vertň, a sьlə okota vəli vertň əni-zə.

Zadaŋŋo.

1. Torjətə raskazsə torrez vьlə to kьeəm plan řəti: 1) Peřka da Pasa velətçəň uzavň zavodьn. 2) Peřka viřtalə Pasalə: ořtaoksə-pə rozə pədnavň ətik kiən. 3) Udarnəj uz Peřkalən da Pasalən. 4) Ge-rojskəj uz Peřkalən.

2. Noko vizətə, mьj jьliř baitis Peřka, kər pondis munň cexiř kisə sotəm vəryň. Od-ja tədə ti seteəm-zə posturokkez aslanьt proizvodstvoň?

Mijan medozza mog—kernь vьdəs kolhoz-nikkəsə zazytosnəjjezən.

(I. Staľin řorŋiř neьzьt torok, kədə sija baitis Bьdsojuzpařta kolhozŋikkez-udarnikkez 1-za sjezd vььn, fevral 19 lunə, 1933 voə.)

... Socializm—dєlo bur. Suda socialistiçeskəj olanьs sporrittəg rozə sunь: dєlo əddən bur. No vьdəs eta—ozlaŋsa dєlo. Glavnəj mogьs əni ne sььn, mьj mijə vermamə kernь ozlaŋsa kadьn. Glavnəj mogьs sььn, mьj mi kerim-ŋi əni. Kreřřanstvoьs suvtis kolhoznəj tuj vьlə. Eta əddən bur. No mьj-ŋi sija vermis kernь eta tuj vььn? Mьj-ŋi mi kerimə tətçanasə eta tuj vьlət muntən?

Mi vermim kernь sijə, mьj una miľlon vedŋakkezlə ot-salim ryňn kolhozzezə. Mi vermim kernь sijə, mьj kolhozə ryřəm vəryň da setçin burzьkinnezət musə uzaləmən, burzьk proizvodstvo orudjəzən. — una miľlon vedŋakkez levisə řeredŋakkezəz. Mi vermim kernь sijə, mьj una miľlon vedŋakkez, kədna ozьk olisə eьgjaləmən, əni kolhozzeьn loisə řeredŋakkezən, lois seteəm ořirən, kədnьlən vьdəs pondis tьrmьň. Mi vermim kernь sijə, mьj orətimə kreřřanalış ras-

lojeņņosə bedņakkez da kulakkez vьlə, paz-kerim kulak-kesə da otsalim gov oțirlə lonь kəzainnezən aslanьs uz vь-лн ena kolhozzezьn, otsalim lonь șeredņakkezən.

Кыз вəли dəloьs kolhoznəj stroițelstvoьs pașkavtəz, suam, vo 4 gəgər vəgьnzьk kadə? Bogatșalisə da kaisə șo vьləzьk kulakkez. Govmisə da rozoritcisə bedņakkez, sedisə kulak kipod uvtə. Mьrșəmən kьșsisə kulakkezlan șeredņakkez i vьd pьriș mezmvьlisə ulə, tьrtisə gov oțirьslis rjaddesə, a kulak-

I. V. Staļin.

kez eta vьлн kesitcisə. Oz sijən șəkьtatəd vьlə uș: vьdəs eta oləmьn vermьvlisə toko kulak-kez, toko nьlə vəli burьs, da raz vьdi esə əti-mədi zazytosnəjjez kolasiș. Dərevņanь vьd 100 kəzajstvoə vəlisə 4—5 kulackəj kəzajstvo, 8 ņeto 10 zazytosnəj kəzajstvo, 45—50 gəgər șeredņak kəzajstvo da 35 gəgər gov kəzajstvo. Siz-kə, jeeə-jeeə-ŋi, a 35% vьdəs kreșșanskəj kəzajstvoezis vəlisə bed-ņakkez, kədnьlə kovșis ovnь kulak kipod uvtьn, kьskьnь nьliș sijəssə. Me og-ŋi vait jeeə vьna

șeredņakkez jьliș, a nija loasə zьnьs vьdəs șeredņakkez kolasiș, kədna jeeə mьjən torjașənь bedņakkez dьniș, kədna siz-zə vəvlisə kulakkez kipod uvtьn. Kolhoznəj stroițelstvoə pașkətəmən, sijə zorətəmən mi vermim kernь sijə, mьj vьrətimə etə uməlsə da ņespraved-livoșsə, pazkerim orlalim kulak kavalasə, vьdəs bedņakkesə pьrtimə kolhozzezə, kerim nьliș setçin olannьsə burьzkə, levtimə șeredņakkezəz, kədna vərmənь polzujtçьnь kolhoz-nəj muən, kolhozzezlə șetan lgotaezən, traktorrezən, mu-viz uzalan mașьnaezən.

A mьj eta loə? Eta loə: ņe jeeəzьk 20 miļlon kreșșanașa, ņe jeeəzьk 20 miļlon bedņakșa mi vermim mezdətнь ņissəjalə-miș da eьgjaləmiș, mezdətim nijə kulak kavalaiș da kolhoz-

zez-пыг керим seteam morttezan, kädnylän äni tьrmä vьdäs.

Eta, jorttez, äddän ызт vermäm. Eta seteam vermäm, kädä esä ez-na tädly mirьs i kädä esä ez vermьvly kernь nekьeam gosudarstvo mirьn.

To tjanlä praktičeskäj, tädçana rezultattez mijan kolhoz-näj stroitelstvorn, nija rezultattez, kädna loisä kressanalän kolhoz tuj vьlä kezämşan.

No eta mijan väliš **medozza** oşkäv, mijan **medozza** doştizenno kolhozzez stroitan tuj vьlyп.

Väli vь ñeladnä siz dumajtnь, mьj mijanlä pozas suvt-çьпь eta medozza oşkäv vьlyп, eta medozza vermäm vьlyп. Avi siz, jorttez, mi og vermä suvtçьпь eta vermäm vьlyп. Med vessьпь ozlan, da med okonçateļnaja jonmätнь kolhozzezsä, mijanlä kolä kernь **mädik** oşkäv, mijanlä kolä mьrşьпь kernь **mädik** vermämmez. Mьj kolä vezärtнь eta mädik oşkälьп? Sija loä to mьj: levтьпь kolhozникkezsä, — kärkəşa vedñakkezsä da kärkəşa şeredñakkezsä, — esä vьlyп-зька. Eta oşkävьs sьпь, med **vьdäs kolhozникkezsä kernь zazytosnäjjezän**. Mьjnä, jorttez, zazytosnäjjezän (кьläпь дьг оçа ki vaçkäm sьez.)

Mi vermim kernь sijä, mьj kolhozzez-пыг vedñakkezsä levtimä şeredñakkezäs. Eta äddän vur. No eta jeeä. Mijanlä äni kolä mьrşьпь kernь sijä, med kernь esä ätik oşkäv ozlan da otsavпь vьdäs kolhozникkezlä, — kärkəşa vedñakkezlä da kärkəşa şeredñakkezlä, — lavtişпь zazytosnäjjezäs. Etä pozä kernь i etä mi siz i siz keramä (кьläпь дьг оçа ki vaçkäm sьez). Äni mijan em vьdäs sь ponda, med vermьпь kernь etä suvtätäm mogsä. Masьnaezпam da traktorrezпam äni poļzujtçäпь esä äddän umäļa. Musä väditänь sizzä umäļava. Kolä toko kuzпь vurзька poļzujtçьпь masьnaezän da traktorrezän, kolä toko vurзька velätçьпь uzavпь musä — i sek mi vermam kernь sijä, mьj sodtam aşşпьпь produktaezпьmäs kьkişän, kuimisän. A eta vьdäs tьrmas sь ponda, med vьdäs kolhozникkezsä, epä kolhozпäj vьvezvьvsa truzennikkezsä, kernь zazytosnäjjezän.

Кьз väli озьк ñelöьs zazytosnäjjez jьliš? Sь ponda, med loпь zazytosnäjän, kolis äviditнь aştit suşeddezsä, kolis nija eksploatirujtnь, vuzavпь пьlä donänзьк, пьliš ñevпь dontäm-зька, medavпь vatrakkezäs, ñe jeeä nijä eksploatirujtnь, äktьпь kapitalok, da jonmätм väгьп kьşşьпь sьväгьп kulak olämäs. Etän toko i pozä vezärtнь sijä, mьj озьк, ätkasa

oləm dərni, kulakkezlə ez vöv vera, bednakez da şerednakez kulakkezsə ez azzə şinnanb. Əni qeləb mədkod. Əni i mədik uslovjoez. Sə ponda, med kolhozniikkezlə lonь zazytosnəjjezən, əni voř oz kov əviditnь neto eksploatirujtnь suşeddesə. Da-i əni avu koknit kinəskə, suam, eksploatirujtnь, siz kьz mijan mu vьlə çasnəj sovsvennoşьb da arendaş avu, maşnaez da traktorrez gosudarstvolən, a seteəm morttezəs, kədnələn em kapital, oz vizə kolhozьn. Vəli seteəm modaş da ujis vek kezə. Med kolhozniikkezlə lonь zazytosnəjjezən, kolə toko etik — uzavnь kolhozьn çesnəja, vьrьzьka, kuzəmən ispolzujtnь traktorrez da maşnaez, kuzəmən ispolzujtnь uzalan podasə, kuzəmən uzavnь musə, veregитnь kolhozni sovsvennoşьb.

Mukəd pьrşas vaitənb: kьzi-pə socializm — dak mьjlə ešə mьrşənb? Mьrşim ozьzьk, mьrşam əni — avu-ja kad dugdnь mьrşənb? Seeəm vaşniez, jorttez, vokoreң avu veşkьtəş. Eta filosofiaş lodьrrezlən, a ne çesnəja uzalişsezlən. Socializm kapli oz su, mьj oz kov uz. A mədnoz, socializmş stroitçə uz vьln. Socializmş da uzьb nekьz oz torjetçə ətaməd verdiş. Lenin, mijan velikəj velətişnьm, vaitis: „Kin oz uzav, sija oz şoj“. Mьj eta loə? kin vьlə panьt suvtətəmaş Leninlən kьvvez? Panьt eksploatorrezlə, panьt nьlə, kədna lodьrniçajtənb aşnьb da jəz şivi vьln mədənb vьrьzьka ovnь. Socializm korə ne lodьrniçajtəm, a sija, med vьdəs ořirьb mьrşisə çesnəja, mьrşisə, ne jəz vьlə, ne vogařto da eksploatorrez vьlə, a as vьlanьb, əvsestvo vьlə. I kьz mi pondam mьrşənb çesnəja, mьrşənb as vьlanьm, aslanьm kolhozzez vьlə, — sek mi vermam kernь sija, mьj 2—3 voən levtam vьdəs kolhozniikkezsə, kərkəşa bednakezsə da kərkəşa şerednakezsə, zazytosnəj olanəz, seteəm ořirəz, kədnələn loasə una produktaez, kədna pondasə ovnь əddən kulturnəja.

Etaьn mijan əni medozza mogьb. Eta mi vermam kernь i etə mijanlə, kьz ne kьz, kolə kernь (kьlənь dьr oça ki vaçkəm şьez.)

Kondratovvez da Şerovvez.

B. Oļenin.

Vьlişan, kerəs jьvşan, 20 kilometra munəm vərsaң Sasovo stanciaşan, Moskovsko-Kazanskəj tuj vьln, oşşənb paşkьt, tulьşsa vaən tьran, vizzez, kədna jьaləmaş Cna juən.

Նօտմոզ օլօնի և ւզալօնի ԲՅԺՏ օգիրն օտիկ կոլխօշն. Նի օլան Ժա ւզ յիլիշ շետամ կիւն Իւան Նիկիտօւիչ Մալարօւն. Տիյա ւնա-նի ազիւնիս ԲՅԺԿՈԳՏԵ՛ ասլա՛ս օլօմիւն:

— Մե ասիմ օլօմօ՛ս օտիկ կի Ժօլօն յիւլամ տօրօտնի օգ յերմի, — Տիւ Մալարօւ... Օլի մե ասլանիմ Ժերեւնաիւն շիւլիմԺա՛ս յօ. Ի օգիրն յիւն յիւզօտա, և րօԺա՛ն յիւն, և նի-րիւր ազա ԲՅԺՏ րայԺա՛ս... Միւզեզ միյան Բիւրօ՛շ, յիւն րաճկօտ Ժա Տօտօմ, միւն — շօԺմիւն. Տօկօ ւզայ, միւն տօնտ շետա՛ս ԲՅԺՏ, միւն կօլօ... Նօլ յօ-նի միյան Եմ կօլխօշ, ղօլ յօ-նի ւզալամօ օտլաիւն. Ա Բիտի րօ ԲՅԺԺՆԻՏ օտմօզ ւզալօնի. Տիյօն րօ օտմօզ և օլօնի. Էզ ԵՏ օլօկտօ ԲՅԺՏա Տօշնաճոճօ՛ւզ! Եյյ ԵՏ Տիյա, միւն տօնտ Եմ կօլխօշնօյ կիւնիկա. Նօ Տիւն-ԵԺ ԲՅԺՏ ժօլօն. ԲՅԺՏ ժօլօն Տօշնաճօնի, ԲՅԺՏ ւզիւն, ւզ շօրտի տօնօ և կօլխօշնիկօն րօնԺա՛ս Տիւն. Միւզօտա տօ մե օգիրն յիւն, յիւզօտա նիլիշ ւզնի՛ս, Տիւ մօնիմ կօլխօշնի Եօկտիս, Տիյա Տօտօմ ւզՏօ շօտիս. ԲօրօշԺա Ժօրօտ միւնա, ԲօրօշԺա՛ն շօրտի յերմա մօրտօ յիւտայնի. Կիւօմ Տիյա, կիւն Տիյա ւզալօ, օտիկ կիւն, կիւօմ Տիյա Եմ — Տիւ մե Տիյօ ազա.

Օշիկ ԲՅԺ մօրտի՛ն յօլի օտկա՛ս, միւնիս ԲՅԺ տօրՏօ ասլանա՛ս կիւնիւն, Ժա և օնի Տօտօմմօշնի՛ն ազիւնի, կօլ և կօլխօշնի՛ն-նի ասնի. Տիւմ, յիւտալա մե տօնտ: Եմ միյան Տօրօւ Իւան Ժա ԿօնԺրատօւ Ուլա. Կօլխօշօ՛ւզիս յօլիՏօ նիյա օտկօԺօ՛շ — ԲԺԺնաճկօշ, ղիւնկօմնա՛ս ցօրյօ՛ն րաճիլիՏօ Ժա և շօմյայօնի՛ն նիւն օտկօԺօ: կիւն Տօրօւնիւն, Տիւ և ԿօնԺրատօւնիւն — նիւն Ժա յօն. Կիւննա՛նի կօլխօշնիկօշ, ա օրԺօն նիյօ Տիւտօտնի ղօկիւն օշ րօշ...

ԿօնԺրատօւ — Տիյա րիւր օգիրն, Տիյօ ազան ԲՅԺ ւզիւն: և Տօյրաճօ յիւն, և ԵՅՅԵզ յիւն, և Տիւնցաշօտի՛ն Տիւ ւզ յիլիշ ԵԺԺԺն. Ա Բիւր յօնի՛ն-ԵԺ ԲօրօշԺա՛ն օշ Եիկօտ (կիւնի մե Տօտօմ րօյաճօնկա՛ն), Տիյա րիւր օգիրն կօլա՛ն, րիւր օգիրնկօտ, Տիւ-կօ և կօլխօշն.

Մե ԿօնԺրատօւի՛ն կիւն կօլ կօր յերմա տօԺնի — ԵՅՅԵզ յիւն և ցօրն. Միւզօտ տօ ԲօրօշԺա յիւն, Տիյա րօյնօյ, ցօրօ ժօլօշնայօշօտօյ, ԲրիցաԺա Տիւն ԲՅԺՏ օտկօԺա ւզալօ. Ի ղօկօր օն ազիւն, մօժ Տիւ ԲրիցաԺաի՛ն կօլ օտրիւր կիւնկօ, օտիկ մօրտ շօրմա՛ս կալնի ԵՅ յիւն. Էտա Բաճա Տիւ և միւնժա՛ն ԲՅԺԺՆԻՏ Ժիւյօն, րայօ-յօյ յօ, ժիւյիւճօնի. Կիւն Տիւ: ւզալօ մօրտի՛ն ԲՅԺԺՆԻՏԻ՛ն ւնաճիկ, — Տիյա տայօ ղիւնկօտ ւզալիՏօ 670 ւզիւն, — և կաճն Տիւն ԵՏ ւնա կօլօ. Ա Տիյօն — կիւն մօրտի՛ն կաճօ ժիւտնի, կիւն Տիյօ ԺօԺԺայնի. Տիւն ւզ Ժիւնա՛ն օտիկ միւնտ օշ ժիւլայ յօ՛շ, Տիւն ԲՅԺՏ Լօճօտօմ. Տիւմ, Տիյօ՛ն, Ժաճ Տիյա Տիյօ՛ն Բիւօմիկ Լօճօտա՛ն ԵՏ ցօրտա՛ն, ա ցօշօկօն ԵՅ յիւնա՛ն կօրտայնի օշ րօնԺ. Ի միւն-ԵԺ տօ Տիւն — յօնի՛ն-ԵԺ Տիւն ասկօԺա՛ն. Այն Տիյօն Լօճօտօ, ա Տիյա միւնկօրտօճտա՛ն Բօկա՛ն Ժա րօլօ կիւն.

A Šerov Ivanъs jъliš — kъz tenъt vištavnъ? Mijan-zә sija vonъnm — gov mort. I kolхозas pъris drug Kondratovveskәt. Juъslә nevna, gresitъslә, no ңe setәn esә glavnәj tъrmъtәm torъs. Sija **aslasišә kolхозnәjis torjәtә**, to-ed kъtәn deloъs. Sijәn vot i petә: jәz sija mortъs kolhozъslә.

Sondis jur vevdәrп-ңi, oțirъs зъn uzәә-ңi kerisә, a sija vәliš loktә. Da i gazъs sъләn — ңe aslas gaz. Špirtъs eta sъләn orsә. No mukәd pъršas kolхозnikkez šeralъstasә, bur asъләn-pә tenә, Ivan Štepanovič, kъz-pә pukovәj perina vълas uzъs-tin? A mukәd pъršas i lәgašasә...

Te vizәt mortә aslas kerkuъn, sek i tәdnъ pondan, kъeәm sija uzas. Da sъләn-ed i aslas kerkuъs-avu, jәz kerkuъn olә. Da j setәn: olpašъs zimlavtәm, olpaš uvtas butъlkaez tarlašәnъ, a olpaš vълas mъjsә toko-ed avu pәrәtәm. Kerkuә avu-na miškavlәmaš aršәnәs. Kondratov ңol voәn kerkuә levtis, da esә kъeәm kerku, kolhozsis vošlis 250 saț ssuda, vәlisә sъләn kъk poršpijanok, verdis, vaz kerkuә vuzalis peslә, sijәn toko i kuzis bergәtčъnъ. Ңebis mәs, kukaң, šem-jәbъs volkъt — olә-taj mortъs! A Šerovъslәn podәs-ed toko әtik kaң, da i sija vәvalә, әddәn i gors. A-ed ačъs Šerovъs bur doršis, vәvәtčъnъ og pondъ. Toko soznanņoъs sъләn avu mijan: kъz dumajtъstas, mъj ңe aslъs kerә, a kolhozlә, siz sъләn i molotokъs mәdņoz pondas tačkъnъ-vartnъ. Ңekъz oz vezәrt mortъt, mъj **әtlasa**, sija i loә — **aslas**. Te kolhozъs vълә uzalin, — a vizәtan-kә, sija — kъz Kondratovъslәn — bergәtčә mәsәn, kerkuәn da kukaңәn... A mъļa siz bergәtčis Kondratovъslәn? Sijәn toko, mъļa oțirъskәt mortъs, a **ңe oțirъs-šaң**. Kәr sija vaitә sobranņoez vъләn, dak te sълis kъvzъs, sija vъd kolхозnәj šu tuš ponda, kъz rōdnәj mam ponda: pessә. Oz torjәt mortъs, oz aзъs, kъtәn aslas, kъtәn kolhozъslәn, to-ed sija kъtәn medkolanaъs zevšišәma. Sek vot i pozә vezәrtnъ, kolli-raz mortъs loktis seteәm čuvstvoә, — vъdәs sъләn sogmъnъ pondas. Ovlә, vața, siz mъj me divujtčәmәn-divujtča mortъs vълә, suam, Šerovъs vълә, seteәm-ed deloъs prostәj, a mortъs sijә ңekъz vezәrtnъ oz vermъ, oz vezәrt, mъj **әtlasaъs** sija **aslasišә** bergәtčas...

A mъļa Kondratovъs kuzis bergәtčъnъ? Dak-ed eta mud-rošъs avu šәkъt. Te, suam, voš siz: әbedsә sija voštә obsestvennәj stolovәjis 35 ur vълә. Nълs sъләn kolхозnәj skolaъn, zonъs kolхозnәj čelәd sadъn, setčin siz-zә ңe kačәn pitajtčәnъ. To sija әtlasaъs i bergәtčis — eta tulъsә šәm torъs kolәm kukaңok vošpъ.

Бытте кыз кык борозда ыв вьлн — олан туйjes ылн. Мунa мe нь вәршан да визәтә; әт бороздаыс веşkыт — кондратовскәйс, а мәдыс вевдәрәттис токо кысшә, çeleznaezән да пиңлашәмән — шеровскәйс. Диво, но мьј те керан, а дивосә етә роҙә вүра vezәртнь: сija uzas kujлә. Кыз сija торјетан тороккез вьлә, дак сек и çeладьс vezәртас...

... Vezәртнь роҙә çoza. Те визәт — Кондратоввезлән керку. Визәт — керку јурьс кәртovәј. Визәт posozsә, визәт налісниккеzsә, зар керьс гәгәр — вьдыс ваҫа кыз олpaш вьлн сәстәм, вьдәс естән Кондратовьслән дуkьс, вьдәс етә Кондратовьслән узьс. Оззык вь те етә керку вьлә визәтин, дак веşkьта вь сиз и суин: естән кулак олә ҫето кьәәмкә тorgujтiш. Абу, ваҫа, сиз, — етә керкуьс kolxozнәј, естән олә kolxozник Кондратов Иҫа аслаш семјаән. Кыз вь сija етеәм керкусә kolxozьстәг аззис? Етеәм керкусә-ед тuj вьлә ҫекин оз әсть?

Ок-ко-ко, кыз вь вьдәппьс soznaҫнәә loктисә, кыз вь drug вьдәппьслә јураньс вартин, да мед велалисә кондратовьсmoz узавнь, çeснәја узавнь! Муьс em, podаьс em, маьнаез emәш — мьј сеҫшә? Токo мьршь, узав, кер аслт и вьдәппьслә виҫ олансә, зазьтоснәј олансә, кыз Сталин јортьс мijaн sjezd вьлн вaitis...

Zadaҫно. Визә paньта кьв то кьәәм voprossez вьлә:

1. Кыз узаләнь kolxozнәј узьн Кондратов да Шеров?
2. Мьја Кондратов lois зазьтоснәј kolxozникән, а Шеровьслән аслаш керкуьс абу?
3. Кәднә вьлiш otsаләнь stroitнь socializmsә — Кондратоввезәлi Шероввез?

Кык пәләс оҫир.

Pogodдәыс пуkьсис. Lun тәлән sajmәнь lunnez, okalәнь vaa musә, koштәнь сija sonьт ruән lolalәмән. Әни kolә термашнь кәзнь, узавнь војевәја, мьршьнь зеньтзык srokkezән romавнь кәзан kad.

No оз-taj војевәј әдыс вәрзәт шәләмсә mukәд komи mortлиш. Voҫ mukәдыс оз термаш, kaҫтә veш kadsә, slәнҫалә да әстә zарнiа, dona lunnesә, кәднә ҫекәр, ҫемән on bergәт.

Emәш seteәм oҫирьс и kolxozниккеz kolasьн. Суам, воҫтам Sofronov Lev Ivanәс (Вькковскәј kolxoz, Јушва rajoniш). Ъввьвса узьс сьлә'os... Pьг Ivan kuzas vokән petнь, vek ҫildәтсә ыв вьлә petан узis.

Ətilunə siz-zə. Oz-ed asbvnas çeçcis, gьz-gьz keris jur-
vərsə da ңukьr-ңukьr vadərlə. Kəlxoznikkez sьlə paпьt:

— Ivan, kьtсə-inə? Gərnь-ed kolə kajnь...

A sija paпьt:

— Vişətə mьjkə menə talun, kosə orəma... — Kutьstis
bьtте oпnitьstəmənmoz kossə da voçьstis...

Kuz lun ez mьtсəş Lev Ivan, kuz lun sija vəjsəşəm ve-
reg dorьn — çerialəma. A rьtnas bьz-bьz loktis da ətləpн-zə
ьv vььп uzalişşezkət pukşis paпaşпь.

No kьz te setсə kuçikiş on pet, kər on ləgaş! Ak-k te,
şпаd... Eteəm bur lunnezсə to kolə əstьпь, kolə to saјta-
paпьн vereggez kuza! Kьz toko mььs vizə seeəm mort-
tesə!

Jeeə-ңi-zə ena lozдыr-vazдыrrez sedəпь şin uvtə, no, tь-
dalə, esə eməş, esə pantaşəпь. Abu ьlə koļççəm Lev Ivan
dьniş Aļikin Maтvej Mikaj (bьzt Mozga kolxozis). Sija kət,
suam, gərə da toko zev-ңi zaga vərə. Unazьksə sonđi uvtas
pəzə tьmussə. Vodas gae-gae vorozda dorə da пьr-gorən
sarkjə uzə. Med toko çulalis lun, a tєmppez jьliş sьləп i
vaşņi abu. Oz-na Mikajlən dojmь şələmьs kolxoznəј uz ponda,
kəzan kadsə vojevəja, zenьt srokkezə çulətəm ponda.

Ek-k, jeeə esə sьləп vezşəm vaz mьvkьdьs, siz vь sija i
pədtə viļsə, çuzansə, socialistiçeskəј petasokkesə. Bərləп esə
kьskə Mikajəs vaz şijesьs...

Eməş-ңi eta-zə kolxozьп kolxoznikkez, kədna lunnas gə-
rəпь 0,83 gaən, a Mikaj ədva-ədva guđđas 0,38 ga. Ena
raz tєmppez? Raz etaz pozə uzavпь? Sьlə-taj toko lun çulətnь
da sonđi vьlas gae kujьtən vizətnь...

No gьz te verman suvtətnь ordçən Ivankət da Mikajkət
Jakimov Ştepan Rədaəs, ңeto Bļinova Mitrej Klavdaəs? Ed
zar keran пь uz vьlə da kazavtəg sьң-şerəmtçan, şələmьt
jotkəp munьstas raduvja. Mьј te suan: Rəda da Klavda vь-
liş kutçəmaş stroitпь viļ olansə, vьliş peşşəпь uz proizvodі-
tєlnoş levtəm ponda, пьləп vьliş vojevəј, vəvlytəm tєmppez.
Ətьs vьd lun gərə 0,70-0,80 ga, a mədьs 0,50—0,60 ga.

No mьј setсə suan, kьz on oskь, kьz niјə on suvtət pri-
merə? Nьşan toko kolə velətçьпь, пь şərə vətçьпь. Nьkət i
uzavпьtə gazazьk, i uzьs kьzkə munə kokņitьzьka, i çuzəmtь
sotçə radjaləməп...

Bьd mort niјə kaşьstas bur ңiməп, oskьstas da puktas
primerə. No pokoreң mədik kьvvez korşəпь Ivanlə da Mi-
kajlə: loļ gaggez, dьs kuçikkez, lozдыr-vazдыrrez, ed pozoritə

kolxoznəj ʃemjasə, ed teçə nʏ vʏlə aslanʏt umə| uzən ʃəd pʏatnaezsə!

... Озаным кык рəлəs оҗир, кəдна мытчалəнʏ ашынʏс узнысə во|sevickəj кəзан кадьн. I кəднʏ тужəт муннʏ, — етə розə vezəртнʏ, розə азьнʏ вьд kolxozniklə.

Zadaŋo.

1. Кьєэм да кьєэм kolxoznikkezəs мытчалə giziʃʏs етə raskazьnʏ?
2. Розə-ја Рəдасə да Klavdasə нʏ уз ʃərti sunʏ udarnikkezənʏ?
3. Бошə aslanʏt kolxoziʃ ətik dʏs kuçikəs, lodьrəs da gizə етə овраз ʃərti, кəдə мытчалə giziʃʏs етə raskazьnʏ.

ЫВВЕЗ ВЬЛН.

Ivu-Ştepkо.

Şum...

Cardvi...

Кьвзə, кьвзə мыша!

Əj! kin-nə setçin,

Kin oz кьвʏ!

Çu, omən sʏʏs

Zerən usə.

Gьmalə...

Potə şlankьv.

Gorətə, мында вьн gorətə

Kolxoznəj ətlasa vi| ьv:

Sen revolucia zarətəm —

Paşkalə govкьs ьp da ьpp.

Çu, revolucia gьmalə...

Kolxoz von gərə vaz meza,

Sovhoz kombajnən mi sev-
ralə,

Кошалə traktorьs jeza.

Mezatəm ьvsə omən tьrtə

Masina vьdkod.

Şum gəgər.

I nekolansə çьskə, zьrtə:

Von, adzat, gorzə pьssə gər.

Kəzan masina musə gizə.

I sʏ gizəmiş — urozaj...

A von i znejka vertə, kezə —

Gazətə, vundə kerəs saj.

Izvjaska pəttəz şojə muьs,

Nazomliş poldə juə sok.

Superfosfatən vьdmə şuьs...

Posnamə, nevzə mi komok.

I ЫВВЕЗ ВЬЛН jəzʏs puə,

Paşkətə çəpkə ьzʏt gor.

A novo етə gorsə juə...

Neкər kolxozlən vьn oz or.

Vizzьtə ьʏs, von ьmjalə,

Zaralə viən çaz da çazz...

Fundament teçim mi, poma-

lim,

Pondətim medozza ətaz.

Əgruŋ.

Şylətnʏ tenə

verma-ja me, nʏləj,

koznavnʏ tenʏt

kuza-ja кьввиг.

Mukəd pьrşas-ed

muza norən şylə

i nevʏt кьʏs,

miça кьв oz şur.

A tenyt kolə
 кылыс сеетм соньт,
 med şələm əzjis,
 коҗьстис југəр,
 med şinьт zardis,
 biçiraşis panьт,
 кыз zerəm wəгьп
 loəm şəd setər.
 Oz vun nekər
 tədvyliš eta lunьs,
 kər te mьççalin
 ьввез vььп vьп.
 I kər brigada
 oзып tenat munis,
 kołtaən sija
 kər ez wət nekın.
 Кыз секи tenat
 zavskan sьəп kustis,
 кыз şois sepsə
 leçьт piң — çarla...
 Ed јубо vokşaң
 vizəтьsнь iztə...
 Кьеəт-ed zvoj te
 кыз tulьssa va.

A luntəv pəltis
 da malalis çuzəm,
 ruзəg okalis
 tьra sepəп mu...
 Əgruң brigada
 munьп oзып kuzis,
 wьdşa unazьk
 vundis loəm şu.
 Sijən i pьгə
 niмьт viļ kьvburə,
 gora da wasək
 tenat niм — Əgruң...
 Te kuzin ədsə
 sodьньп pьm јugəп,
 te şəkьт oзып
 nekər şin en kuң,
 Əgruң, Əgruң...
 Dak kuz uzavньп oзlaң:
 pьm şələm orsəm
 en sajkət, en kut.
 Aş koјə teiş
 vьньs veksə sozəп...
 Te, miça nьləј,
 izьп gaza, јut...

Şeңa Pasałəп brigada.

A wəгьs goralis! Wəгьп uzalis unaşa-una oғir. Petəmaştalun suboñiçajtnь pəriş i tom, muzьk i inka. Wьdənnьs kut-çişəmaş zapтьньп wəг, wьdənnьs uzaləпь vermaşəтəп, ozaşəтəп.

Şeңa Pasałəп brigadaas unazьkьs nьvkəez, no wəгə sija oz koļççь, oz uşkət aşşis niмсə mukəd brigadaez oзып. Kəğ i toşьs zor, no şələmьs — vizьv sor... Kvaţdas əkmьsət vo-ni Şeңa Pasałə, no çerьs kias esə surьta vetlə, goraləтəп, tiңə-təтəп mərcə pu şələmə. Kuzəm suvtətnь Pasa aşşis brigadaşə, ətik mort sьləп oz sulav veş ətik minut, wьdənnьs piзəпь: ətikkez keraləпь, mədikkez sujьəпь, kuiməttez vołəпь kaçsə...

Ыnjalə vetlə wəг paştə govкьs: kamgəпь çerrez, çizəтəпь piləez, кьləпь mort golossez, rjaksəm, şeraləт... Wəгьs lovzəm, wəгьs olə wьdşa olanəп!

Бз-зѣт-ed pozum дѣнѣ loktis Şeңa Pasa, kamgis сѣѣ çer әвукнас да gorätçis:

— Natte eta unaen meşsa pәrişzъk, a vizät kbeam vаgа-
tbrәn sulalә ozam. Noko suzas-ja vbnә orätн sьliş læşьt
kassә.

— Noko, noko, lezъ, Pasa, vьntә, tenat-ed esә sija pom-
tәm... — şeralәnъ пѣvkaez.

— No kbeam-ңи vьn, rapma-ңи-zә, vaḡa, rapma...

— Kbeam rapmәm, on-ja-pә esә пѣvkaez verdә malaşь-
da, — gorätis vokşanas mädik brigadaış Kәç Ivan.

Nvkaez zъkәn vak-vak şerәmtçisә. Gazaa paşkalis gov-
kьs әtmәdәrә.

— Te, Kәç Ivan, en şerav stariksә. Noko vot ozaşam
pәrätн puezsә, vurzъk loas.

— Ozaşam! Pondätçь! — gorätis vәra Ivan.

Kamgьnъ pondisә çerrez, uzätәmәn rezşә әtmәdәrә çagьs,
vabillezәn levzә mädik pu uvvez kolasә, purkjişsә, uşә nevьt
ьmә, kojalә vәşanas vьdkod çuzәma oştaez, şerätә vьdkod
şerәn ьmsә. Зьнъşsa unazъk keralis Pasa puşliş әt vokсә,
сѣvәгьn pondis keravnъ mäd vokсә. Çarkis jurlьsis şarkasә,
зуllәn-зуllәn kьmәs vьlas mьççişis ңьlәm. Putriktis сь gәgә-
riş kais par. Jurşibъ i tosьs kaḡişisә puzәn, da çoçkommisә
esә vurazъk.

Drәzitә pozumьs, kьz kod mort pondis neburik duḡtaşнъ,
kopьraşнъ әtmәdәrә. Pasa voştis zor da tojьstis pusә. Riza-
vorka pondis pәrnъ pu, сѣvәгьn sakardaen kuza-kaza ьrki-
sis toko uşis mu vьlә, kьmәrәn levtis'ьm bussә as gәgәras.

— Menam pәris! — gorätis Pasa.

— I menam pәrә! — sьaşis Ivan.

Вь, сьлаңьn siz-zә pondis pervo kьvнъ rizätәm, сѣvәгьn
kazätәmәn pәris pu. Сь kosta-zә esә sajlanas pәrätisә kuimәt
pu, nolәtә...

— Kotәrt!

— Vokә vessь, vokә!

— Pәrә-ңи, pәrә, beregitçә!

Kьlisә әtmәdәrşәñ gorәtlәmmez.

— Miça çuzәmmez, sujә da voļә, a me kutçişa keravnъ
mädik pu. Te, Әniş, әni suvt sujjişнъ, keraşнъ aş pondas Ma-
risьs, tijә keraşә vezşьlәmәn, sek uзьs pondas munнъ supьt-
zьka. Kьz ne kьz, a keraşнъ-ed şәkьtzъk.

Maris læşәtьstis jurlьsis сьşjansә, şuis koskas zipun pola
pommezsә da sьñnalәmәn şivätçis pu verdә. Ne pervuiş-ңи

сьлэ колэ пессьнь ена вагатыр-розуммежкэт, кузэ сija мэртнь лещьт чэрсэ ру шэлэмэ. Ачьс Марис розумкод-зэ вьльн мьгэра, лэшт да воькьт. Чузэмьс сиз сija i эзjэ, вурэ ветлэ рьм вирьс, гэрд рэмэн кожаşəнь еэкаез, миça зар керэмэнчэскьт кьввезтэг соньта кознаşəнь şиннез.

Марис саркис мэртис чэрсэ руэ. Дрэгнилис ру, вэрзэлис ув-везнас, руштьстисэ-ушисэ нь вьлиş ьм коколлеш. Кутчис чэрьс şойнь руэ, мэртчэнь рьдэзьк i рьдэзьк.

Горалис ветлис камган говк, ризэтэмэн, казэтэмэн, пэ-рисэ виліş-вил рuez. Şор гьтэз узалисэ бригадаез, вэлиş сек-ни, кэр ez pondь тьдавнь кeraşəнь, помалисэ узньсэ да pondисэ çукэртчэнь тuj вьлэ.

— Noko, Pasa, viştaş, kьz tenat brigadaьt? — јualэ Pasa-liš тuj вьлэ петтэн Кэç Ivan.

— Brigada menam бур, наҗте tenэ, зонка kolimэ вэз јьлэ. — Ossaşəmen сьаşис Pasa.

— No, кьş vajan!

— Мьј кьş vajan, viştav vot: una-ja tenat уşə mortјурэ?

— Menam?

— Nu?

— Kvať kubometra, — dumajťstis da gorəťcis Ivan.

— I mijan mort јурэ kvaťən, a tenat, зонка, музьккез-ед. Вьдэньт томəş да вьнаəş, a menam kamandaэ кuz çikişə, mukэдьс вэлиş велэтчэнь кeraşəнь.

— Ənişsə da Marissə мьј te pondəťçişseznať rovnajtan, nija ed vaz keraşişsez, — əmalis sijə Ivan.

— No, a mukэдьс?

— Mukэдьс taki viləş...

— Sijə-zə me i sua, a ordçən, ваҗа, Ivan tenat brigada-кэт munim, ordçən!.. — malьstis tossə Pasa da ньрьстьстис golossə. кэр gorəťcis „ordçən“ кьвсэ.

— Bur, бур! — oskəmen suis Ivan.

Сь kosta вокşəñ aslas brigadaən petis Ivan Mikov.

— No, кьээм normanьt? — јualis sija sulalişsezliš.

— Mijan kьknan brigadaьslən kvaťən, — suis Ivan.

— A mijan şizimən.

— Tijan unazьk-taj; kolas esə veləťçəнь ңevna, med tij-anmoz-zə keraşəнь, — gorəťcis Pasa.

— Ньвкаез levtisə зьк:

— Nija-ed музьккез!

— Vizəť кьээм авьззез...

— Јajmekkez...

— Keravtəg pozumsə ɲokɲrtasə...
— Peɲon vɲlanɲ kernɲsə petkətəsə...
— Raz ɲvɲkaɲsɲliɲ vɲnsə pozə rovɲajtnɲ muɲzɲkɲs vɲnkət?..
— Ətta kɲeəm ɲar oɲir azɲisəmas, — ɲeraləmən suə Ivan Mikov, — von Maris kodəmiɲ mekoddes-ed kɲka petasə. Viɲə sɲlən kaz gəgəɲɲ — jen sɲkət-ed... tɲrdoz!.. A moro-sɲs, morosɲs!.. Ne ətik pozum ɲkɲšəmən ɲərətasə..

Vak-vak vɲdəɲnɲs ɲerəmtɲisə.

A Maris ɲaɲɲt:

— Lok matəzɲk, me tenə ɲkəl..
— Poləm petə, ɲesak, te dɲnə i ɲivətɲɲnɲ... aətan, vaɲa, te ɲuvəj muɲzɲkəs...

Bəra vɲdəɲnɲs levtiɲisə ɲeravnɲ, da siz ɲeraləmən, suɲi-təmən pondisə petnɲ vərəɲis.

ɲvɲkaez kolɲçisə vərlənə da pondətisə ɲɲlankɲv. Blə-ɲlə ɲaɲkalis, ɲevɲɲika oɲsaɲis ɲɲlan sɲ govkɲs, laɲtətis sunalan, ɲemɲt ɲəd vərəsə.

Pemdis zirs. Novos tɲris jugjalan ɲinva voɲtezen. Mɲç-çaɲis, vɲɲte eta ɲəd ɲovo sevrəsɲs ɲiɲtaləma da ena oɲtaok-kezət kɲtənkə ɲɲn, ɲɲn ɲovo ɲdəs sajas, ɲin guɲalan jugə-rən əgralis sotçis kɲeəmkə mədik ɲzɲt da vɲna sonɲi.

Vəɲs lənis, pondis soççisɲn. ɲurɲta lezçisɲs da olansə sarpɲtis təvɲa oɲ.

Zadaɲɲo.

1. Kɲeəm obrəzdez tijan kolisə juranɲt eta raskaziɲ?
2. Kɲnnez uzalisə ɲeɲa Pasa brigadaɲn da kɲz sɲlən vəli suv-tətəm vɲdəs vɲnɲs?
3. Giɲə aslanɲt tetraddezə siɲə mestasə, kɲtən vermaɲəɲn ɲeɲa Pasa da Kəç Ivan.

Socvermaɲəm kolxoɲn.

(„Levtəm vilsaiɲ“ ɲevzɲt tor.)

M. Soloxov.

Kolxoziɲ predɲedaɲel komuɲis Davɲdov — kɲkdas vit ɲurs kola-siɲ ravoçəj — tədə: mədik brigadaɲs, kəda uzalə ɲv vɲɲn, uməɲa uzalə, ɲadmətə vɲdəs izzə. Davɲdov kajə ɲv vɲlə, med vɲeəmtɲɲka ləɲətnɲ izzə da aslas vur uzən kɲskɲnɲ ɲərəs kolxoɲɲikkezsə. Bri-gadaɲn medbur kolxoɲɲikɲs Majdaɲɲikov Kondrat, ɲo una mukəɲs (Kruzenkov, Besɲləvov, Aɲɲip Grac) ɲormasə oz tɲrtə. Davɲdov ioktə ɲɲ dɲnə da pervo pondə vaitnɲ.

—... Jorttez, kьvzə mençim zenyfik da kolana başnəs!
Ti çuť ne vьdənnьt uzalat uməla. Əddən uməla! Normaezsə,
ətik Majdannikovşa, nəkin oz tьrtə. Eta — nəkьtçə tujtəm fakt,
kьlat ti mədik vrigadais, jorttez! Etaz pozə vura jakəşmьnь.
Eteəm uznas vьdsa vrigadaən çozə vermam şurnь şəd pəv
vьlə, da siz sь vьln i koşmam! Staļin nima kolhozьn da
drug loas eteəm vezobrizzo! Kolə vuz sornas suvtətnь eteəm
çelosə!

— Da mьj, normaes əddən vьztəş-da! Əskaes oz kьskə, —
vьşais Besxļevnov Akim.

— Vьnnьs oz tьrmь? Əskaeslən? En pьldь! A mьla Maj-
dannikovьs əskaezlən vьnnьs tьrmə? Me kolçça tijan vriga-
daə, vošta əskaezsə Atamançukoviļiş i mьtçala tijanlə aslam
uzən, mьj ətik lunnas pozə gərnь l *ga* i nəlki $1\frac{1}{4}$ *ga*.

— O-o, Davьdov, da te-taj əddən supьt vələmьt! Tenat
tьrпьt vezərtə, mьj kolə kernь, — şerəmtçis Kuzenkov, açьs
zmitis kias zorməmkođ-ni tosoksə, — Atamançukovьs əskaez
vьln pozas i çortьsliş şurrezsə çeglavnь! Nь vьln i me vь
vermi ətik gasə gərnь...

— A aslattez vьln te on vermь?

— Nəkər og!

— No, sek-kə vaj vezşam! Te Atamançukovьs əskaez vь-
ln, a me tenattez vьln! Em?

— Noko pondьlam!, — vьlnəja dumajtьstis da poləmənmoz
gorətçis Kuzenkov.

... Ojsə Davьdov uzis uməla..

Jugdan kadas siјə sajmətis Majdannikov Kondrať...

— Vьdsa lunən çeşetinaşa unazьk — eta-ed, vaťa, una-
kod... Kəstin te tən, Davьdov jort, vuraəv-zə! Kьz vь mij-
anlə tekət çuzəmən nətə ne vaçkьnь...

— Vьdəs mijan kьn, vьdəs mijan! Mьj te polan, mako-
lej? — vьnşətis siјə Davьdov, a açьs as jьvşis dumajtis: „Kula
vь vьlas, a kera! Ojnas ponda gərnь, ponarən, a çeşetinaşa
unazьksə gəra, mədnoz seşsa oz poz. Pozor vьdəs raboçəj
klaslə...”

Kəd kosta Davьdovьs çьskis çuzəmsə paruşinovəj jərnəs
poduvnas, Kondrať dođqalis assis i sliş əskaezsə da gorətis:

— Munim!..

— Te gərnьtə, kərkə gərlьvlin-zə?

— Eg, vaťa, jortnəj, nəkər-na esə ez kovşьvь. A plugsə
me siz-tu təda, no leznь siјə uzavnь og kuz. Te menьm mьt-
çav, me-ed çozə verma vezərtnь.

— Me vьeэмik tenьt plugsə ləšəta, sьvəгьп muna tekət gona kьk, a sьvəгьп te velalan aсьt...

Purnas da lemeknas vundьstəm una voezən topaləm muьs pəris borozda vəřəŋ borozda, kьřšəнь novoləŋ gae pərətəm, kuləm turun vuzzez, orlaləm jeza vevdəгьs zevšišə řəd gьez kolasьп. Muьs lemek vokas vərišlə, bergətčə, vьtte uјə. řədmuřinьslən səmtəm dukьs lovzətan da čəskьt. Vьln-na esə sondiьs, a priřtəznəј əskavslən řədətə-ŋi ŋiləmsəŋas leŋajtan gəňs... Rьtkezas Davьdovlən bura ŋimalisə-doјmisə čarkiezən zьrtəm kokkez, viřis kosьs. Zəmdaləmən sija merjajtis aсšis učastoksə da sotčəm, řədətəm tьrpepezən řerəmtčьstis: gərəm luntəгəŋ ətik deřetina.

— No, mьmda guddin?—sьŋ munьstəmən, ləg řerəmo-kən јualis Kuzenkov, kəг Davьdov, řəkьta kokkezsə levtələ-mən, loktis stan dьnə.

— A una-ja vь te dumajtin?

— Deřetina zьnsə vermin?

— Natte vəvətčəŋ, sułali vьdsa deřetina!

Kuzenkov, kəda mavtis kьeəmkə gosən piŋa piŋnezən vundьstəm koksə, kaseŋitьstis, da munis merjajtнь Davьdovšliř učastoksə... Čas zьŋ vərti, pemytkodəŋ-ŋi, sija loktis da puksis vi dьŋsəŋas ьləzьk.

— Mьј-nə te, Kuzenkov, čəlan?— јualis Davьdov.

— Kok mьјkə pondis doјmьň... A vaitнь mьј, no gərin i gərin... Mьј seřša!—dьsamoz gorətčis sija da vodis vi dьnas, aсьs levtьstis zipunsə јur vьlas.

— Mavtisə tenčit əmtə? Əni on vermь gorətnь!—vakšьň pondis Kondrať, no Kuzenkov čəlis, vьtte kьz ezi kьv.

Davьdov vodis ŋeьlə da kuŋis řinnezsə. Kəřtersəŋas vaje-tis pu pəim duk. Bura sotčisə una vetlətəmsəŋ kok pьdəsez, a pižəssez veřti—ŋimalə-doјmə, kьz te kokkeztə en teč, řo oz ləřav, řo okota kьzkə vezň mədŋoz... I sь kosta-zə, kьz toko sija vodis, řin ozas pondis uјň řəd, gьəřəŋ muьs: lemeklən čočkom јььs ŋildis sьtəg, a sь vokьŋ, vizzezsə vezəməŋ, pižis kьřšis řəd mu... Davьdovlən ŋevurik bergətčьstis јurьs da pondis əsətnь, sija ořtis řinnezsə da kьtsəv-tis Kondraťsə:

— Mьјkə oz uzət?— јualis sija.

— Mьјnə, mьјkə јur bergalə, řinnez oзыŋ muьs plug uvtřis ənza...

— Eta pьг siz ovlə,—Kondraťs golosьŋ kьlis sь-dor sulalan řьŋŋaləm.—Vьdsa lun kok uvtə vizətan, sijaŋ i јur

bergatcə. A dukys-ed muşanas kbeem-e-kk, sæstəm, kozzan
vytse sşşan. Te asyn, Davydov, kok uvvat əddənsə en vizət,
a siz, unazyksə vokkezat zarjalşş..

Ojnas Davydov ez kvv nekbeem preeezliš kurtçaləm, nek-
kbeem vənvezliš gərdləm, nekbeem keksəm levziş vər zozog-
geziş, kədna uzəmaş neşyn nş dşşan,—lanşis, kşz kuləm.
Asvlaşas-ni, kər sajmşstis, kazalis sş dşnə loktiş Kondratşə.
kəda vəli kattişəm zipunə.

— Kytən-nə te vəlin — sunaşəmən. jursə levtəmən jualis
Davydov.

— Karauliti tençit da assim əskaezsə... Bura əskaeznym
şojştisə. Vasəti niş viz vylə, a setçin əddən-ed suka turu-
pokşs kajəm.

Karçiktankod golosşs Kondratlən pondis kvvny ыльнзк.
şivdşny. Davydov ez-ni kvv medvərja kvvvesə: onşs vərə
uškətis jursə lşsvaşanas vaməm paş vylə da vərə Davydov
vunətçis.

Eta lunə ryt kezəs Davydov gəris deşətina da kvk dasət
tor, Luviskin deşətina, Kuzenkov — nevna deşətinəsə avu ver-
mət, i vşdnşşlə vəli divo, kər kşlisə: medozzainə-pə pe-
təma Añtip Graç, kəda ozşk vəli kolççişsez gruppaşn, kəda
Davydovşs şeraləm mogiş suis „liçyt vşna kamandaən“. Graç
uzalis kəşnyk əskaez vşyn. Kər raznajtisə, sija nekinlə ez
viştav mşmda gəris. Pavzun vərəs şyn, inşs, kəda vasətliş
əskaezsə, verdis əskaezsə aslas poduviş, kytçə kiştis kvat
punt koncentrattez, şymda i vəli normaşs, a Añtip puktis
neşki nañ krəskiezsə, kədna kolççisə əved vəryn, çaskşstis ki
dolon vşlas da çapkis inşs podulə, — vşdəs-pə əskaezlə. Lu-
viskin etə kazalis da sşn-munşstis:

Şo kşşkan vş, tşdalə, Añtip!

— I kşşkal Mijan uvtyşs uzas medvərşn nekər ez munlə—
nşrsə levtəmənmoz gorətçis, tulşşşə sondi uvtyşn sotçəmşanas,
şəd çuzəma Graç. I vşliş kşşşis: ryt kezəs şyn gəgəməş vəli
deşətina da esə noşət tor. No pemdan kadas-ni stan dşnas as-
las əskaezən Majdannikov Kondrat, da Davydovşs jualəm
vylə: „Una-ja talun?“ şivdəmkođ golosən suis: „nevnoçka eg
vermş deşətinəsə da zşnsə. Vaj-zə tavaktə çigarkalə... lun-
sərşanas-ni eg kurit...“ açşs zar keris Davydovşs, vylə jugja-
lan, gaza şinnezən.

Uzun vəryn Davydov keris itoggez:

— Mədik brigadaş jorttez, socialistişeskəj vermaşməş
mijan bura-i paşkalis! Vşynə voştimə tşmppezsə. Kolhoz

pravlennoŝan gərəmys ponda mədik brigadalə volsevickej
aŭtə! Pročuvŝis mi, jorttez, petam, fakt! No kəz ne petnə, kər
mi aslanym gərəmən mytčalim norma tərətəmsə! Ənikolə vu-
razyk kutçisnə piŋaləm verdə. I med piŋavnə kuimpəv! Torja
aŭtə Majdannikovlə, sijən kəz sija — medbur udarnik!

İnkaez miškalisə vekər-panşə, gərişsez vodisə uznə, əska-
ezsə vasətisə ŝojnə. Kondrat sunalis-ni, kər sə zipun uvte
pəris inəş, sija taekəstis sələ vokas da julis:

— Kondrat, Davə dovəş-taj tenə veličajtəstis... vətte kəz
oskəstis... a myj-nə sija seəəm — udarnikəş?

Kondrat unaiş-ni kəvlis etə kəvsə, no ovjaşnitnə sijə ez
kuz. „Kolas Davə dovəşliş juavnə“, — dumajtəstis sija. No ne
vištavnə inəslə, sek uškətnə inəş şin ozyn aşşə, siz sija kernə
ez vermə, sijən i vezərtətis, kəz kuzis ačş:

— Udarnikəş? Ek-k te, nem vezərttəm inka! Udarnikəş!
Gm... Eta... No kəz və tenət koknitzyka vištavnə, medvə
vezərtin? No, suam, vintovkalən em vojok, kədən pistonşə
potkətətnə, — sijə siz-zə suətnə udarnikən. Vintovkaas eta tojo-
kəş — medkolana, sətəg nekər on vermə ləjnə... Siz i kol-
xozas: udarnikəş loə medkolana figuraən, vezərtin?

Zadaŋno.

1. Noko dumajtə, myla Ançip Graçş, kəda ez tərtilə normaezsə,
Lois medbur uzalişən brigadaən? Myj etən mədis mytčavnə avtoğş?

2. Torjətə raskazsə torrez vylə to kəəəm plan şərti: 1) Davə dov
voştə as vylas ovjazatəlstvo gərnə unazyk puktəm normaezşə.
2) Davə dov tərte aşşis ovjazatəlstvosə. 3) Davə dovlən sotçişəm.
4) Bərə kolççişsez kəşşəpnə. Ançip Graçş — brigadaas pondə munnə
medozza rjaddezn. 5) Majdannikov Kondrat — medbur udarnik.

Kotlovan dorən verməm.

V. İljenkov da F. Panfjorov.

... Oçirəş mədik maj lunsə kerisə uzalan lunən: komso-
mol inçiaçiva kuza ne etik şo raboçəj petisə domnaez dənə
suboçnik vylə, med kollektivnəj uzən termətnə zavod stroi-
təmsə.

Şondis pəzis musə, kəda vəli sajkaləstəm ojsa kəntəmən,
kər kəkdas noç mu garjiş noşikaezən da zyrrezən lezçisə
kotlovan pədəsə. Dasətik metra kəza kotlovanlən ştenaez kə-
mərən vizətisə oçir vylə aslanəş vərçətəm mu plassezən.

Ръзэј шойс, сонди увтѣн сълѣмшанас, шинваашис да ушкѣтлис рѣдѣсас казавтѣм комоѣоккез.

Kotlovan рѣдѣсшан му гарјишез полѣмѣнмоz визѣтисѣ вѣмѣм муsѣ. Sija кѣѣвтис нѣјѣ ѣтмѣдѣршан, ѣсѣтѣис шѣкѣт гом-зѣлѣзѣн. Kотlovan шѣнаез вундѣстѣмѣш улѣз нѣл ѣе ѣткод поspуезѣн, меdвѣрја поspуѣс — меdвѣзнѣјѣс — вузис нѣл мет-раа крут керѣсокѣ, кѣдѣ лѣзѣис вѣз вѣѣ. Kолис зѣскѣтнѣ вѣсѣ, канѣвѣзсѣ муѣн тѣртѣмѣн, да свѣјѣз вѣѣкѣмѣн сувтѣтнѣ грунтовѣј вѣсѣ, меd sija ez визѣвт јѣмѣ фундаментѣ...

I то кѣкдѣс нѣл мортѣс лѣзѣисѣ котlovan рѣдѣсѣ. Talun нѣ сѣјн вѣли прѣвѣс сѣтѣишнѣ, по нѣјѣ стroitисѣ аs пондаши-нѣс i аsлѣнѣс ѣелѣлѣ шѣлѣмшан шѣтисѣ ѣтѣѣм соѣа пантѣшан да гѣзѣ лунсѣ.

Kotlovan вѣвдѣрн sulalis kran, sija аsшис зѣрѣфкод шѣвисѣ нузѣтѣмѣн, вѣѣѣ визѣтѣслис котlovan рѣдѣсас кѣтѣн вѣрисѣ му гарјишез. Jersovѣс, кѣдѣ platforma вѣвшис реktis рѣввѣзсѣ: ѣѣкѣтѣ визѣтѣслис улѣ, вѣззис бригаѣдѣлиш узсѣ, — sija talun јурѣлѣ уз-пѣс, сѣ јурѣлѣм увтѣн узѣлѣнѣ куимдѣс куим морт. Vagon-нѣј platforma вѣлѣнѣшан Jersov аззис, кѣз кѣкдѣс нѣл му гарјиш пондаѣтѣисѣ узѣвнѣ. Komsomoleѣ Borzenko ѣапкѣис зѣр-пѣс муsѣ, а Nikolajev да Prokopjev, куѣѣишисѣ ношѣлкаез вѣрѣдѣ да супѣта мунисѣ ѣсѣтѣѣм шѣна дѣнѣ. Mukѣдѣс вѣвѣѣн вѣр-тисѣ свѣјѣз ѣта ѣѣвѣт, јѣкашан муѣ. Вѣлѣн мѣртѣис зѣрсѣ Malъsev — бригаѣдѣшис меdвѣр му гарјишис. Tulъssa оrsan тѣвѣкѣс вѣрѣтѣис сѣлиш ѣѣткѣлѣ јурѣисѣ.

Jersovlѣ ушис тѣдѣвѣлас поvзѣмкод да ѣлѣма ѣузѣмѣс Malъsevlѣн, му гарјишезлѣн ѣорѣт голосsez да сѣлѣн ѣта зѣкѣ рѣрѣм... Malъsev ѣзѣт лунѣс пѣдмѣстѣис: јортtes сѣлѣ удѣмѣш стокѣн вѣнѣ, sijaн sija узѣвнѣ ѣвѣ рѣтѣм. Brigada ѣѣкѣз ez vermѣ kernѣ siz, меd сѣлѣн вѣлисѣ прогullez, brigada оз mѣlav јурѣтѣтѣнѣс нѣјѣ, кѣднѣ оз керѣ сѣ zakonnez шѣрти. Malъsevlѣ прогullez понда ez шѣтѣ удѣрнѣк kartoѣка.

Malъsev kлѣnitѣис: ѣѣкѣр-рѣ sessa оз пѣдмѣ, ѣѣкѣр-рѣ sessa ѣта оз lo, понда-рѣ узѣвнѣ рѣр ѣѣснѣјѣ, рѣссѣнѣ ѣтлѣнѣн бригаѣдѣкѣт. Jersov визѣтѣис сѣ ѣузѣм вѣлѣ да ѣѣлис: сѣлѣ колѣис kernѣ вѣрјѣм бригаѣдѣс колѣсѣн да Malъsevѣс колѣсѣн. Kѣз бригаѣдѣрлѣ сѣлѣ колѣис сувтнѣ бригаѣдѣс-dor — пѣказѣтнѣ Malъsevсѣ прогullez понда, меd sessa мѣдѣккѣз siz ez понда kernѣ. Kолис јонмѣтнѣ уз ѣисѣплинѣсѣ. No Jersov вѣзѣртѣис, кѣѣѣм шѣкѣт loас Malъsevlѣ ѣта умѣлшан, ѣd меdвѣрја кѣдѣз sija вѣли вѣр му гарјишѣн, а setѣн siz кѣзкѣ пѣдмѣстѣис. „No vidisѣ sija, јѣвѣдисѣ, — дѣмѣјтѣис Jersov, — sessa i тѣрмѣс. Pѣдѣ

sešša pervuiššā i tьrmas. A to-ed pьm-uvjas mortьs vermas i mādьrьiš zāmdьnь“.

Jersov veškьta šinnezas vizētis Maļsevьs vьlā, kēda kaitcis brigadaьs oзыn. Sьlān lān golosьs baitis čorьta, kēsjišēmān... I Jersov vərjis ētikā — suvtis sь-dor, nakazaņņo Maļsevьlā ez šetā.

Maļsev ašsis kьvsā vizis: uzalis sija kuim ponda i kər kolis zertvujtnь sotčisan lunān, med čozazьk pomavнь strojkasā, sija supьta lezčis kotlovan pьdāsā. Krut buzdæggez kьēvntisā brigadasā. Maļsev eākьta zar kerьslis as gəgəras. Sija kazalis, kьz ēzētčēmān muьs, kēda vermis kiššьnь kьkdas ņol mort vьlā. No-ed sija sьlā vьlā vьlā: pessьnь ētlaьn aslat brigadakət... Ušis sьlā tādьvlas brigadā sobraņņo, kər sija sudītisā progul ponda, i vəra sьlā moččāsis uməlān etā proseņņo korēmьs. Vьlišan sь vьlā vizētis Jersov. Maļsev pədtis as pьēšis enā dumaezsā da ešā vьnənzьk pьrьššis zьr vьlā. A nija, kədnylān ešā polьbьliskod šələmnьs, Maļsevьs vьlā vizētām vəryn, čələmān da supьtьzьka kotrašisā nošilkazēn kotlovan kuza.

Čugunnəj vavaьs gьpətēmān ušalis svajaz vьlā i nija märtčisā suč ņevьt muə, kerisā torьt pədan, med ez čurə gruntovəj, mu pьesa vaez... Nijə ez vermь azьnь mortьs, no vaez zagəņik ruzisā muət, zugdisā miļļon voezān kujlan šoj plassezsā. Muьs, vakət ētlaašēmān, ləšētis očirьslā neščaššo. No očirьs, kədna pizisā uzьn, ez kazalā etā sajəvtčəm grəzasā. Muskullezsā vьnšətēmān, Akilejev kьskis nošilkāen musā, šivətčis čukьl dьnā.

I drug čukьl veštās əsalan mu plasьs potis da vərzis. Šo puda mu gomzьls mezmis, vačkis Akilejəvьslā, sьbitis sijə mu verdā, pazalis vьdās posni komočkokez vьlā da kosviəņnis tьrtis Akilejevьsā. Sija gorətlis lok-gorsān, mьršis petnь mu pьekiš, no šəkьt mu komočkokez jona sijə dorisā ētikinā.

Maļsev da Novošolov uškətčisā otsavнь petnь Akilejevьlā. Jersov, kēda sulalis kotlovan vevdəras, kьlis povzəmkod gorətəm sьsā, sija kazalis kьz ušis mu garjišьs. Jersov vizis ətvetsā nь mu garjiššez ponda, kədna indis kotlovanā, — sija juralis uznas subočnik vьln. I kəč kotlovan pьdāsas vəlīsā kьkdas gəgər mort, kədna vermisā kьskьnь Akilejevьsā, no sija ačьs uškətčis ulā...

Pьm uvjas, kus kiezān sija kutčis is vьbt glina gomzьl verdā, kēda vəlī pьrьstəm Akilejevьslis kokkezsā, no šəkьt gomzьls ez i vərzətčьs mesta vьliš. Akilejev gorətlis. Jersov,

мънда сузис вѣнь, гарjis цуннезнас муэ, Малъсев да Новошолов, квати́са му гарjисэ кiez коласэ́тjис да кькисэ сija му комоккез увтjс, по муьс ez leз. Сек му гомзы́са pondисэ левтѣнь ломѣн, а Jersov, шекундез э́стѣтэг, шо мьр-сис э́тнас левтѣнь етѣ му гомзы́са...

— Mun setiſ! — gorətisə Jersovlə mukədьs da povzəmən uſkətiſə vokə.

Jersov ez kьv eпə kьvvezsə. A kəſ vь i kьlis? Malъsəv vizətis Jersovьs vьlə da siz-zə vьdəs vunətis, ətləп Novošolvskət sija mьrſis mezdətnь jortsə kiſſəм mu uvtiſ. Ordčəп sьkət, kieznas musə garjəməп, ſpinanas əsalan ſtenalan sulaləməп, peſſis Jersov. Sijəп Malъsev pədtis assis minut-nəj termaſəmsə.

Drug vəra gьmaləməп mezmis mədik əsalan mu gомзы́ da ьrkjisis uſis kotlovanə. Sija uſkətis Jersovsə kok jьliſ, pərətis Novošolvсə, kaſſьstis ətləп Malъsevsə da uſis uləz, əvſьstis oſirьs цузəтə vaa pьekəsəп. Sija tarəvtciſ kotlovan pьdəsət, vətis pьssiſſezsə, kvaſitis niјə kokkezət, nəjitis, pərətis, пьrьstis da vevtjſis jur vevdərazzinьs ſəd da kəzьt ſəкь-тəп. Jersov da Malъsev uſisə Akilejev vьlə i пьлən tusaeznьs вьſſe dorjisə assə Akilejevsə. Berzenko da Njkolajev uſkətiſə kəssez dьnə, kədna vaļajtiſə kotlovan pьdəsn, по муьс migəп niјə vətis da tьrtis ətləп kəsseznas...

Sondьs vazmoz pəzis musə, kotlovan vevdərn kais ispa-rina. Kьkdas пoļ mort pədmaliſə mu pьekьп.

— Pervo esə цуſ-цуſ tuis loavnь: кьti-kə mu komokkez kolaseſtis пevna ſurьstis vozduxьs, по sьvərnь loktisə zьra morttez da pondisə vetlətnь mijəп vevdərat. Lois ſəкьt... Seſſa sadəvьris... Sadmi me — kər mьjkə ſetisə viſкьsnь — da pondi vьdsəп aчьməs əddəп-ed koknita цuvstvujtnь, вьſſe кьz toko-toko miſſi pьvſəпьп. Uſis təd vьlə vьdəs — da uſkətiſə vəra kotlovanə...

Səstəм vozduxſəпas kodzəməп da satlaſəməп, Jersov vəra lezciſ kotlovanə. Sija kokkez uvtaſ цuvstvujtis assis jorttezsə, sija gorətlis, kotraſis ətmədərə, mьtčalis, кьtiſ kolə kossьnь morttezsə. Mu pьeſəпas цur-vizis da vəris kinlənkə ki. Jersov kvaſitis sija, pondis кькькьнь aslaпas da toko əпi pondis цuvstvujtnь, кьz sьлən viſə morosьs: sek sija ez təd, mьj munas vačkəмſəп sьлən кьk ordlь kəstiſəmaſ, orətəmaſ jajsə. Gorſſə-пas koļьstis vir. Sija пьльstьstis vozduxsə, pondis pədnь da uſis.

Malъsevsə garjisə mədik mortəs. Sija suvtis drəzitan kok-kez vьlə, zar kerьstis, sьvərnь supьta kvaſitis zьrsə da uſkətiſə

çis otsavnъ mukəđıslə. I drug sija kazalis rızaj vir: noşilkaez vьln nuətisə mortəs, kəda ez i vərzısl... Malısev dıttəvçis, sija kutisə da nuətisə ki pələttis.

Кькdas ңoł mort vəra loisə mu vevdərɣn: ətikkez zagənikən, vьtte sajmisə, sadəsisə, mədikkez, sadəşəm vərɣn ңe terməşəmən kьşsisə varakkezə, kuiməttəsə kьskisə sanitarnej masьnaez vьln, kьk mort ez-ņi çeççə—ena morttes vəlissə Borzenko da Nıkolajev, kədna kulisə komsomol'skəj post vьln.

A məd lunas Akilejev da unazьkəs ңь kolasiş, kədna vəlissə mu uvtn, vişiş munisə zırrəzən kotlovanə.

Zadaңo.

1. Ətkodalə udarnikkezliş obrazzesə Svjatenko „Vaz maşter“ raskaziş raboçej obrazzezkat (39 lisbok).

2. Gızə aşnıt plan, vizətə sija vьd bokşan da eta plan şerti gızə sija, mьj ti vezərtitə eta ləddəm raskaziş.

Traktoriska Kaça Kozlova.

I. Vaşiljev da K. Minajev.

Traktoriska Kaça, əni juralə kolonna maşterskəjɣn...

Əni sьlə kьkdas ңoł vo, no gorjosə, mьmda sija azьylis as vьlas, sek vь sьlə kolis ovnъ kvatdas vo. Mədəzlas sija ətləɣn ьzıtzьk vonьskət kolççis şirotaən. Vьdmis dєrevnaəs jəz kusəkkez vьln da kukuskaez vьln. Olis siz setəəm kadəz, kьtçəz ez zoram setçəz, med vermьnъ viznъ aslas kiezьn çelaçəs. Sek sija pondisə voşnъ kaga vizişə, sьvərɣn vatraçitnъ. Batrakaləm jьliş sija ləñ şələmən oz vermь vaitnъ.

— Vəvlivli-taj siz, munan təvnas ştepasturunlə,— viştaşə sija,— kokkez ošta pimiezьn pervo soţçənъ morozşanaş, sьvərɣn kьnmasə tors-tors da rozalasə. Pьran sek ьləzьkturun pьkə, voştan kieziş ispotkieztə, kəmalan nijə kokat da ças zьn gəgər siz i sontişan. A kəzainьs termətə, vidçə. Kəmalan vəra ošta pimiezsə—da kotərən munan uzavnъ. Da raz eta toko vəvli? Əni to mədik vo-ņi uzala sovhozьn, a mukəd pьrşas ңelki oz veritçь, mьj əni vekkezə-ņi mezmi kulakkez kipod uvtiş...

Daskьkjamьs voşa sija petəma zəņik saja. Əddən şəkьt sьlə vəli ovnъ zəņikьskət, sija Kaça munən zəņikьs dьniş, nuətəm şəras kьk voşa ңьlokəs. Gətyra vonьs avu sija lezəm

aslas kerkuə „izasovəj dəvasə“. Kaṭalə kovşis ovnʹ jəz oṭi-
gʹn, kossʹnʹ vʹd lup uzə da vʹdsa kʹk vo ovnʹ eʹgjaləmən.

Batraṭkom sijə pondis iṇdʹnʹ traktoriska kursʹez vʹlə,
sijən toko vermis Kaṭa petnʹ šəkʹt olaniš. Derevensa šera-
lišə eta „kuršiska“ vʹlʹn, kʹz-ed toko oz vermʹ šeravnʹ de-
revnʹaʹs kulaṭṭoʹs uskajtəm šərti. Kolis una vʹn, med munʹnʹ
panʹt vʹdəs šeraləmʹslə. I Kozlovalən eta vʹnʹs tʹrmis.

Kursʹez oṭisə sʹlə tujšə sovhozə i estən sija azzis assis
mestasə, assis gortsə, svoboda da ʹnezavišimos. Medozza lun-
nezʹaṇ-zə sija uškəṭcis uzə, kʹskis sijə aslas organizovanno-
šən da bur uzən, ʹzʹt uzən. Sija ʹzoza pondis ʹuvstvujtʹnʹ, mʹj
bura ʹakəšis kolektiv verdə i sʹ kosta-zə pondis tədʹnʹ, kʹz
sijə tatən dontəʹnʹ. Kolxozlən iṇteressez loisə sʹ iṇteressezən:
sija šetə sʹlə vʹdəs assis vʹnsə.

Kozlova traktoriskalən vʹlʹnəš pokazətelʹlez (normaez).
Traktoriskalən gəran norməʹs kuim gektar das ʹsasən. A Koz-
lova šetə ʹol gektar. Sotčansə (gorjucejsə) sija vʹdsa šme-
naən vizə kuim kilogramən jeeazʹk. Mukəd pʹršas ekono-
mias sʹlən ovlə daskvaṭ kilograməz.

— To tenʹt i zaga vərəṭciš Kozlova Kaṭa! To tenʹt i
vʹntəmʹzʹk vʹdənnʹšša.

— Čeruka! — suə Mazajev traktoris. — Sijən Kozlovalən
i ʹzʹt ekonomiaʹs, mʹj sija gərə medbur masʹnaən, kədə šetis
brigadiriʹs.

— Noko, ʹeləd suvtətam mijə ətik rjadə vʹdəs assinʹm
masʹnaeznʹməs, — gorəṭcis mədik traktoris, — kərtalam šin-
neznʹməs da siz šintəmən voštam masʹnaeznʹməs. Sek vot
i kazalam kʹeəm masʹna šetə medbur ekonomiasə.

No etə vaitisə toko zaviduʹjtəmšan. Dəloʹs vəli to kʹz.
Brigadir Aļekšejev pervo-zə ešə vištalis aslas brigadalə:

— Munə, vərjə aslʹnʹt masʹnasə, med vʹd mortlən vəli
aslas.

Traktorrez sek sulalisə ogradaas — vʹdəs ətkod ʹaṭəšəš,
mavttəməš, vusən tʹrəməš.

Kozlova aslʹs vərjis „vitəz nomer“. Miškalis da zʹrtis
karašinən assis „vitəzsə“ siz, ʹelki oskʹstis Aļekšejevʹs da
seksə mʹtčalis aslas brigadalə:

— Veləṭṭə pʹvkaes dʹnʹn, kʹz kolə vesətnʹ.

— Mʹjnə, — šeraləmənmoz sʹašis Mazajev, — iṇkaezlən
ətik-ed izʹs: pəslavnʹ da miškavnʹ. Sijə-ed toko i kerəʹnʹ.

Traktoriska-komsomolkaez vʹlʹn pondisə šeravnʹ ešə kur-
sʹez vʹvʹšan.

— Dugdъ te, Kozlova!

— No-ed te uz vѣras miŝan-zѣ? Siz i maŝnaъs korѣ, med sijѣ miŝkalisѣ, vesѣtisѣ. Burzъka sek pondas munъnъ.

— Menam i siz pondas vura munъnъ! — makъitъstis kinas sъ brigadais-zѣ jortъs.

No mukѣdъs eta zavoitъcѣm ponda Kozlovasѣ ŝinnanъs oz azzѣ. Sek љovѣnъ kѣvvez.

— Sijѣ med oskisѣ. Mѣdѣ ossaŝъsnъ, kuzѣ џuvŝъnъ.

Oz sija sъ ŝet ena splѣtъiĉajtѣmmez vълѣ da ŝeralѣm vълѣ, naŝmek vizѣm vълѣ, toko mukѣd pъrŝas levtъstas jurŝisѣ vѣrlaņѣ, ŝinnes pemdъstasѣ da gorѣtĉas:

— Me as pondaŝim uzala! Kинlѣ aŝъn uzavъnъ, kъz џe menъm? Menъm-zѣ-ed kokъitъzъk loas.

Una naŝmek vizisъezlѣn da dъs kuĉikkezlѣn borddez maŝna vълis zugalѣmaŝ-ni, ѣstalѣmaŝ pluggeziŝ kolpakkez. A Kozlovalѣn џekъt-na avu zugdѣma, ѣpъr-na sълѣn ez sulav maŝna. Bъd ŝmena vѣrъn jugjalѣ miŝkalѣm „vitѣz pomer“.

Kozlova jѣea sporitѣ brigadaъn. No ѣpъr sija ĉorъta pondis baitъn paņt jorttezъslѣ.

Brigadasѣ ĉapkisѣ mѣdik otrjadѣ. Koļisѣ maŝnaeznъsѣ, no Kozlova suis:

— Aŝŝim „vitѣzsѣ“ og ŝet џekinlѣ! Ŧeto vuza setĉin aslam maŝnaen, џeto koļĉĉa vaz otrjadas!

Ruļevѣj Kozlova siz kuzis mѣjmu veregitъnъ assis traktorsѣ, џelki bъdsa gozumѣ sijѣ џekъt ez voĉѣ. Sija i ŝetis sijѣ seteam-zѣ vurѣn, kъz voŝlis aĉъs. Kѣzan kadas toko noļ ruļevѣj eta kolonnais unazъkѣn tѣrtisѣ aŝŝinъs kѣzan normaeznъsѣ. I nъ kolasъn medozъn sulalis Kozlova traktoriska.

Bъdѣs gozumŝa kad ponda Kozlovalѣ ŝetisѣ kъk premia: ĉarkiez da ŝotĉiŝan kerkuѣ puĉovka. A tѣvnaŝ traktor remonĉtirujtan maŝterskѣjjezъn obrazcovѣj uz ponda sълѣ koznalisѣ ĉaŝъ. Seŝŝa tulъsnaŝ, brigadir kursъez pomaŝѣm vѣrъn, sijѣ suvtѣtisѣ juraliŝѣn kolonna vъvsa maŝterskѣjѣ.

Zadaņņo.

1. Ѧtkodalѣ enѣ kъk obrazsѣ: traktoriska Kozlovalis da Neverovliŝ „Ѧvdѣt olѣmiŝ“ obrazzezsѣ. Vermis-ja vъ kulackѣj giziŝъs ŝetnъ eteam obrazsѣ?

2. Aŝņt eta raskaz vълѣ gizѣ plan, baitѣ sъ jълis da ѣtlasa plan ŝerti gizѣ sijѣ, mъj ti vezertit lъddѣmŝis.

1. Tulьsnas lodьrlən kolxozış munəm.

— Ek, i tulьssa pogodda,
 kьeəm gaza te da bur!
 Munь koknīt sek me kodlə,
 Jotkə şələm, oşşə jur!
 Menə vidəny zor tossez:
 „Te kolxozьn dьs kuçik“.
 No, dak muna, əni kossə,
 aş uzalə kin mədik.

Рыг Москваə şələm kьskə
 strojka vьlyп azza uz.
 Şəkyt loas — kiez juška,
 toko ovny, vaşa, kuz.
 Guļajьsta, orsa, şyla,
 a kər gozum kařtas poz,
 kəzyt təvliş loktəm kьla, —
 Bər sek azzamə kolxoz!

2. Arnas lodьrlən kolxozə loktəm.

Lodьr lakə vər kolxozə,
 kər çulalis gozum kad:
 — Olat vьlat!
 — Loktan pozə?
 — Kьz-ņi olat?
 — Mijan lad.
 — Muьs řetis?
 — Muьs řetis.
 — Siz-kə, řojny əni em!
 — Kьz kinlə?
 Ne vьd mort řetas!
 — Menьm kьz?
 — Te tupkь əm.

— Me kolxoznik!
 — Tədam — lodьr!
 — Me uzaliş!
 — Əddən lok!
 — Siz pantalat?
 — Veş og řodə.
 — Siz-kə, řajə...
 — Tьtkь jog...
 Zьk masьnalən. Rad vaşņi,
 I uzluşan řuьs tьr.
 Pondis lodьrnyт zərjaşny.
 Əsis, suvtis, kьzi mьr.

Şyrşış.

Eməş mijan bur şyrşışsez, kədna uzaləny parikmaxerskəj-
 jezьn. Nija şyrəny jurşiez da tossez. Şurьta ny kiьn, şyləmən
 vetlə pozņiç: zvaç-zvaç, zvaç-zvaç... Vizətə vokşan, kьz nija
 velələmaş uzavny: sьnystas, vundьstas, malьstas, vadьstas...
 Ek-k, kьeəm volkьt da vasək loə jurьt, kьz tom telləok! Ena şyr-
 şışsez kerəny vьyt polza, nija koləny ңe toko karrezьn, no
 i kolxozzezьn. Una esə mijan kolxozzezas eməş turun jurkod
 jurşieza da ңie kokoļa tosa ořirьs. Kolə-ņi-zə ovny kulturnəj-
 zьka, səstənzьka. Şyrşışsez kolxozzezə koləny i nija loasə!

No ozык ны́ша колхоззе́ын мьтчи́сәмаш-ни тавоша́н мә-
дик сьрши́шез, кәдна вәянь умәлсә, локсә, кәднәкәт колә
јона пессы́нь. Nija oz сьрә морт јуррез да тосsez,— nija сьрә-
нь... seppez da rozzez. Nija гушаләнь колхозлиш урозай, чин-
тәнь колхознәј вьн. Емәш seeәм мортtes i колхозниккез kola-
sis, кәдна мьршәнь гушавнь асси́ньс-зә шусә да кишнь сижә
торја јәртәтә. Seeәм морт јылиш ме pondәта talun баши́сә, seeәм
mortсә ме petkәта јәз шин озә.

* *
*

Gogьsaшәнь рузәggeз, тукәнь әтамәдны́лиш јур вәррезньсә
тыра серәп, сускәнь мьјкә вәйтәнь, ossaшәнь аслань мьгә-
рән да тырән, копырашәнь јәр dorәт паньт мунис мортлә. Munә
инка. Zar keras sija вәрас да вәра kotәрән озлаң. Мьскас
сьлән әсалә ьзт-ед pesor, a veškьt kias vedra. Суәнь етә
инкасә Әвдаән. Неьзт мьгәра, кәсьник, ььгаләм сабу́рока,—
шәкьт сижә i аззы́нь pervuis зар керәмшаң рузәggeз kolassis.

Асьлс оз-на. Сонди́с есә токо-токо мьтчи́сә тәдса гәшән
вәр сајшаңас, зарјашә куз саҫа југәррезән. Ъдәс кьтчәз узә
кьз онән. Әтнас токо ьввьвса storoz Јака Әндрус оз льш
купнь шиннезсә. Колхоз правле́ндо сьлә шетис әддән ьзт уз:
карау́литнь колхознәј урозай. Әсәтәм сija peлpon vьlas verdanka
да podәna тujok vьләт loктә вәрлаңшаңас јәр dorәттис. Недьр
мьјиш krut log doras тук токо панта́сис Әвдакәт.

Әвда povзьstis, oјnitis da ләгәнmoz gorәтчис:

— Мьј-и vetlәtan тугујmoz! Мьјburna povзәtin.

— А те кьтчә-нә ета оза?— Dumajтәmән јualis Әндрус.

— Еакјавнь-тај кaja... Петьстәм-рә еакьс zerokкез вә-
рас,— сьәшис паньт Әвда, да вәрас зарјаләмән вәрзәтчис озлаң.
„Lesakьс вәра сижә паньт чаркис, есә, мьј вурсә vidчи́сьнь,
pondas вәршаң вәззы́нь“, dumajтә Әвда, vidә ашә dumanas,
мьла ez mun veškьta mezaәттис.

А Әндруслиш мәдик дума kokә јурсә: „еакјавнь суә. Мьјкә
оззә сija pondәм kajнь. Әтнас. Kolas вәззы́сьнь, med кьтчәкә
вәр vokas ez kez“... Ачьс puktis peлpon vьlas verdankasә да
oškәvtis не термашәмән Әвдаьс вәршаң.

Әвда шивалә вәр dorәзsis-ни, ачьс шо зарјашьслә вәрас. „Мьј-
зә... kezнь еччә, аји og-на? Podi kazalas Әндрусьс? Beda-ед
sek, sedan-кә — paлитas льјас, мьј сьлиш воштан vezәм куциклиш.
Nолиш-тај кузи uјьсьнь да vitәтпыршас noзли sedәччә? “Dumaj-
тәmән супьта oшkalә озлаң Әвда. Сьвәрьн drug мьскьртчьstis
да kruta kezis сулҫалан, suk рузәгсә јукаләмән, med ez тәч-

сь шлєдъс, рѣрис рузэг коласэ. Блєкод мунис тужок дорѣсис да пуқсис му вѣлас, саяѣсис рузэггєз коласас, кѣз воѣѣстис му рѣєкас. Недѣр мѣш лєзис рєсорсэ рєлпоннєз вѣвѣсис, кѣккис рѣсис познѣ, куцѣсис уз вердэ — рондис сѣрнѣ рузэг сєрсэ да тєчнѣ сѣ рєсорэ. Супѣта сѣлєн вєтлис кѣс, ѣє пєрвѣш-ѣи мортѣт кєрэ етэ узсэ. Валкѣѣика ѣокѣртѣстас сєрпєзсэ, зѣвэ-зѣвэ вун-дѣстас нѣѣ да тєчэ рєсорэ.

Juras kaččišən̄ dumaēz: „uməl̄ çüzəmən̄ tavo m̄tçišə god̄s, zerrež uməl̄əš, kolə zaptišn̄. Abu-zə eta vur, b̄t̄te-ed aššim-zə gušala, kolxoz̄b̄slis, no, da-ed oz təd̄... Uzlunnezə jeeəvəš-zə, šetasə k̄k-kuim pud da raz sijən verman k̄š-šn̄ təvsə. A zapt̄stan-kə ñevna, sek i təzdišn̄ ñemiš. Em-ñi kaduļa k̄k̄s... Zapt̄n̄ v̄ esə s̄mda-zə, sek mijanlə starikəkət i t̄rmas. Una-ed kolxoz̄b̄slən̄ šūs, ñevnasə s̄b̄sn̄ abu grek“...

Pukalə Əvdə šu r̄ek̄n̄, zvačkə s̄rə s̄rsə. T̄r-ñi tapkis šuis r̄esoras, kolis esə t̄rt̄n̄ vedrasə. Sek krut logəttis, vər dorəttis pozas voѣsn̄ uliçaəttis gortas. Siz sija i dumajtis kern̄. No vura esə azzən̄ šinnez Əndruslən, k̄lə s̄lən, jotkəptə, dojmə šələm̄s kolxozn̄j šu ponda. Ez verit sija Əvdalə, r̄y munis zagv̄v šəras. Zarjalə ñozzašə ətmədərə, ñek̄z oz verm̄ azz̄n̄, k̄tçə, kədərə əsis in̄k̄s.

As̄b̄s ləñšša ləñ. Oz vəzətç̄ ətik korok. B̄dəs b̄t̄te suvtç̄stəm i lolaləmiš. Toko sondib̄s vazmoz vakšə šeralə via jugərrezən da zarni kəñəs r̄dəsən levtišə vər vevdərə, tarəvtçə ñovəə šo v̄ləz̄k i v̄ləz̄k.

I drug Əndrus kazalis, k̄z eta ləñ kolas̄n̄, ɤl̄n̄kod tuj vokšənas, vəzətç̄stisə ruzəg s̄ppez. B̄t̄te učitik təvçik pav-jəvt̄stis niĵə, ñok̄rt̄stis da vərə b̄dəs ləñstis. Əndrus suvtç̄stis, zorən vizət̄stis s̄lən, ruzəgas. Juras mel̄kn̄itis duma: „sija-ed, sija... gušəšə...“ Ač̄s ləz̄stis verdankasə kias, su- r̄p̄ta oškəvtis ruzəg r̄ekas. M̄sk̄rtç̄stəm̄noz munis v̄š- k̄ta s̄lən, k̄tən v̄risə ruzəg s̄ppez.

Əvdə, t̄dalə, k̄lis matətçan kok s̄ezsə, zəv keršis, k̄v- zišə. A kok s̄ez šo mat̄n̄z̄k, i mat̄n̄z̄k, k̄lə-ñi šūslən k̄zətəmb̄s. Jotkəp munis in̄kain̄j̄lən šələm̄s, s̄p̄r̄ñitis ved- rasə kias, r̄esorə moros ozas da lapkišəmən̄ s̄m̄r-s̄m̄r uškətçis loglanas.

A Əndrus çuť-ñi abu kajəm s̄ v̄lə, esə v̄ kvat-šizim metra, dak tuk toko loktis v̄las. Kazalis sija Əvdališ çəççəv- təmsə da vəršənas gorətis:

— Suvt! K̄tçə r̄ssan, suvt!..

A Əvda gorətəm bərşanas soddis kok vınsə da udav kə-
çən lıjis lezçis loglanas.

Əndrus levtıstis pısalşə moros ozas, meıtis pıssışıslə
bəras, kəda me[kajtis veşkıt şın ozas, da gımgis toko lıis.
Govkıs lıkaşis log doras, seşša mezmis da ımjaləmən vak-
rames pıris vər pıdəsəzzis...

Əvda ojnıtis da vundıstəm tıləpən slop toko uşis mu vılas,
rıuzəg kolasas, sajaşis, voıtıstis, kəz va pıdəsə vėjis...

* *
*

Pavzun kad. Kuimnan brigadaş talun çukərtçəmaş ətləə.
Pavzun bəras-pə loas vaşnı kolxoznıca jlış, Əvda jlış.

Pavzun bəras vıdənnış əkşisə stolovəj ogradaas. Unaz-
kıs kəəvtəmaş Əndrussə, juaşənı şılış, vaksənı şeralənb,
kəvzənb vıštaşəmsə-da.

— Şlopkişis suan uşis?

— Mıjnə. Kəz toko-ıpkı lıji bərşanas, siz sija i lıus-las,—
baitə Əndrus,— a me şıvətçə açım da dumajta: on mışa kuv
aıkbəşanas da i oz sija mərtçb. Kəz toko şıvətçi — çəççəvtis-
da vur vələn uşkətçis vərılanas. Me şəras... Ədva vəti.

— Aıkbəən vəli zarjaditəm pısalıt?

— Mıjnə, mıjnə, vura-zə tıdalə i povzis, sijen-zə i pa-
kişis pıksis,— şeralə Əndrus.

Otır siz-zə vaksənı, klopatənb vokkezınsə. Şıkosta ogra-
də pırtisə Əvdəs. Bərşanas pırisə pravlenınoış predşedətəl
da brigadirrez.

Əvda jırsə əsətəm, kolxoznıkkez kolasın nozzaşis şır pıja-
nən, şəkıt vəli levtınb da mıtçavnı çuzəmsə aslas jorttezlə.

Əvda!—gorən jualis predşedətəl.— Dak kınəs te vəvətın,
kınılış guşalin şusə? Əvda, asşit-ed?

— Bv vılas-ed avı aslam...—şbaşis negorən Əvda.

— A kınlən-nə sija, kəəm daqalən?—gorətçis vərə pred-
şedətəl.—Sija tenat, menam, von Trəs Kuzaıslən—vıdən-
nımlən! Siz-ed?

— No, siz...

— Siz-kə petə: te guşalan açıt asşit-zə...

— Eg-ed me guşav... Şəpməd toko orəti, şəpməd...
Veritat-ja odə-ja, a vı lı siz...—norən vıštaşə Əvda.

Kolxoznıkkez paıt sılə ətik əmiş:

— Pesortə-nə mıjıə şərat voştın?

— Vedrasə?

— Bvbez vılas eakjalan?

— Ruzæggez kolosas?

— Eta eakbьs-ed donazьk!

— Мьjnə, pətəszьk!

— Мьтс sьsəŋ oz kutçis-il!

— Zvaçkə malo porşmoz!

— Noko əvsə-zə ɲevna, jorttez, — gorətçis predşedatəl.—

No, Əvda, azzan, kьz te vьlə vizətəny jorttezyt? En vunət: te-ed əni olan ɲe ətnat, te kolektivьn. Kolə vezny vaz privьçkaeztə. Pьdьna esə teьn pozdişəma ətkasa olişlən soznanqoьs, çasnəj sovstvennoşьs. Asjьvşit toko te şo dumajtan, a seşsa — kəŋ turun en vьdmь... Kolə əni vunətnь „meksəmsə“, şo me da me, əni — mijə, a te eta mijaniş toko uçitik torok. Tałç-çan-kə ɲevna vokə, dak eta tałççəmtь pavkə vьdənnьslə, eta tenat lok ızьt vьdənnьmliş vьekə şələmnьməs!.. Pondam-kə mi vьdənnьm guşənik temozzə sьrnь sepsə, dak mьj-nə sek burьs sogmas?

Əvda sulalis kolhozniçkez oзыn soççəmtь mьrən, ez vermь sь şetnь. Toko pьdьn kьtənkə jur vemas korşisə dumaez, jugьtəş nija vəlisə, kьz ləŋ miça asьv, seeəm-zə, kьeəm asьlə sija sedis Əndruslə. Dumaez vьvьllezən levzişə kьv jьlas, korşisə kьvvezə... Şələmys zubьta ьzmitçis, ɲelki vьdsən Əvda sьrk munis... Ez vermь sija vizşьny predşedatəlyş vaşni və-ryn, viştalis jorttezyslə vьdəs veşkьta:

— Proştitə... Guşəşi me... Noliş-ni sьri sepsə... Gortьn ruzəgьs mesəkьn kьk kaduła, pəlatas kujlə paşkəmtь ıvtьn. Proştitə... Seşsa og pondь... Bьliş viştali vьdəs, kьz vəli... Mədi zartьny asьm, a tijaŋ jьliş eg dumajt... — Əvda viniççəmtən əsətis jurşə, vidçisə, mьjən sija mьzjasə sь gəgər sulaliş jorttezyş.

Şь ez vəv kolhozniçkez kolasьn, sulalisə vьdənnьs, vьtçe voştəmas əmanьs va, vidçisə kinlişkə ьztyzьkliş çorьt da vьna kьv. Nija vezərtisə vьdənnьs, mьj Əvdaş viştalis veşkьta, ɲem ez suşkь ny oзыn. I vəra predşedatəlnьs orətis çə-ləmsə:

— Əvda viniççis veşkьta, ɲem ez suşkь. Eta bur. Etən sija asvьvşis çintis mьzsə. Me dumaən kolə kernь to mьj: şetnь sija pervəj brigadaə. Brigadaş eta vьnazьk, disiplinə setçin burьk. Aş Əvdaşliş vildəny mьvkьdsə, aş velətəny rađejtnь da veregitnь ətlasa ızşə. Golosujtnь og pondь, me dumajta panьt ɲekin oz lo?

— Oz, oz. Aş vezəny sьliş mьvkьdsə, — kьlisə kolhozniçkez kolasiş golossez.

— A әни — узавнь. Дьрәв-ңи сөççишим... — Gorәтçиs med-
вәгьп predşedәtel.

Вьдәнньs pondisә rozñitçьнь әtmәdәgә.

Әвдә şo esә sulalis әtnas ogradә sәгьп. Jugьtә sotçisә
сьлән, radjalisә şинnez, kәdnaiş vizьv sorokән kotәrtisә şин-
vaez, lьsva торpezән paтәtisә uşalisә kok ньrrez ozas, kәs
bus vьlas da kәттиşьstisә katьlokkezә. Eta petisә radujtçән
şинvaez... Nija petkәtisә şәranьs umәlsә, vazsә, loksә, nija
gьvjalisә simсә, кьз gьvjalә әzimmez vьliş bagsә tulьssa zer.

Әвдә kokñita levьstis jursә, zar kerьstis gәgәр da surьtә
oşkәvtis vorotalaң. Sija polis vьтте әни дьrзьк kezә jansәt-
çьнь aslas jorttez dьniş, termaşis vәtnь assis brigadasә. Nь
kolasьп vәli Әвдәлән şәlәмьs i dumәьs.

Ruç-stroitış.

I. Кгьлов.

Bura raдejtәma kurәggeз әtik Lev,
no umәla сьлән kurәg stavunьs olәм,
vezәrtнь setән kolә;

нь дьнә тujьs vәli kokñitәv.

To kin guşalas,
mukәd kurәglән kok ñuzalas.

Med ez vәv umәlьs da vurзьka uzavнь,
dumajtis Lev stroitнь bur kurәg gidok,
da siz sijә topәtnь da lәşәtnь,
med guşәşişsezә vasәtnь.

I med kurәggezlә olanьs ez vәv lok.

Vot кьvşis Levlә: Ruç-pә kuzas,
stroitнь sija sossez puzas.

I сьлә şetisә uz sek.

Gidokьs levis sonьt, әddән bur, vas-sәkl
Ruçokьs mьrşis, vaļa seg,
вьdәs setçә kuzәmsә puktis.

Vizәtisә вьдән: gidok çaçәән puқşәм!

I мьj вь en juav, вьdәs-ed setән em:

verdәсьs ньr uvтьп, lәşәtәм poe puкаvнь,
oz sajkәt әни кәзьтьs şәlәм,

i sorovtassә bur-ңи sonьtas kokavнь.

Oskәнь Ruçsә, вьзьt çeş:

kozinşәңas kormanьs сьлән şәktә.

I sek-zә vәli eәktәм:

Viļ olaninyn med kuræggez vëliş.

No em-ja po[za? Jonəş puez,

Бвəsas gezьs кьз, оз ор,

suvtətam vььna zavor,

No çinəнь вьд ças kuťuez.

Кьшаң veda, ñekьз оз азь şin.

Vizətnь əktis guşən Lev. I sedis kin?

Gidok kerişьs — Ruçьs.

Вьliš-ed sogməma gidokьs sьlən vur,

I pьekas sьə ətik mort ñekьз оз şur,

da toko asьs koļəm ətik oşta suçə.

Jugьt dumaез.

Me muna Gorkij ñima uļiça kuza...

Брым vajətə leçьt təvok, okalə çuzəməs. Rьtjav kad sьv-jalə Kudьmkarsə. Askoda, pemdan vezzezən vezjalə rьтьs kerkuezsə, ьbbezsə da Inva dorsə.

Eteəm minuttezə, kər sondiьs sajaşə ləz vizən munan viz-zez sajiş vərə, kər sija mьzəmən lezə, кьз kod jəmsьk voz-zьez, gərd jugərresə,— pьrəнь da kattişəнь jurьn ñe ətik ko-rov вьdkod dumaез.

Şəкьt niјə mukəd pьrşas kutнь vəzəttinьs, da кьз saldat loz suvtətnь ordçən. Ozə niја mukəd pьrşas kişşə miçaa da jugьta, sonьtən da vьnən lolalan stroçkaezə...

A talun rьтьs mьjənkə torjətçə mədik rьtteziş, talun dumaез asньs korşəнь pero jьv uvтə.

Suvti to okrispolkom ozə. Kerəsən sulalə ozam ьзьt, кьк suda kerku. Eta vəli stroitəm medozza ьзьt kerku Kudьmka-гьп okrug oşşəm vəгьп.

Vorositçəнь кьтənkə dumaез, pьдьna me vemьп, uşə təd vьlə sija ñevazьnşa kadьs, kər eta ьзьt kerku tuјə sulalis estən lozməm grivəп vakşaləm şəd jura kerku.

A əni — çoçkom morosa, gьriş əььna, кьз ostozja şina, viļ kerku, кьтəп — okrispolkom. Gərd dərapassə kerku jur vьliš ñulə rьtjav təv; kajvarьsən sija orətçə pu verdiş, pьrkjalə, əzјə.

Muna ozlaң — urabazarpteka. Bьz suvtəma çuzəmnas uļi-çalaң, vьtçe parosno çuzəma mьtçavнь əşşə. A-ed estən kər-kə vəli svaç-svaç kus, кьз ki dolon. Toko zavorьs, кьз za-pon, vevttis kusinsə. A əni зьп-зьп sulalə zev miça kerku.

I кыз-ед vezšə çuzəmys Kudьmkarlən. Vezšə šin ozьn: vil kerkuez, vil uličaez, vil tujjez... Da ne toko Kudьmkarьs. Vezšə çuzəmys komi mulən, vezšə mьvkьdьs komi mortlən!...

Çu! Košalis rьtjav çələmsə lon zavodlən švistok. Gorəna- ed tutəstis, gьšəmən munis Kudьmkar vevdərət tutəstan gov- kьs, sajmətis ьbbezsə i vərsə.

Lon zavod korə raboçəjjezəs mədik şmenəə.

Suvtçisə šinnez gorpo vьlə. Bьdsa uңivermag: pьšənas kьləny radio sьez, paškьt əşьnez veštьn jugjaləny elektrices- tvo biez.

Kaštьstan: esə vo-məd sajьn sulalis estən piңəla voka, kiššəm vorotaa kerku. Livi-lobi vəli, ədva lolalis, tojьstin vь- zor ponən vokas, dak kiššis vь gi-ğol...

Setəəm-zə setən vəli i olišьs: segkod kəs, piңtəm staruka Luvuska. Kaztьstan sijə, dak siz i suvtə šin ozə vaz Kudьm- karlən çuzəmys. Ədva-ņi Luvuska kokkezsə kьskavlis, a šo esə rosjьvnis kerkuiš kerkuə da paškətlis uməl juərez. Ətiləə loktas: sam-sam, mədik kerkuьn — sev-sev, kuimətьn — tьrp- peznas šlop-šlop... Bьdəs sija tədlis: kin kinkət kьskašə, kin kьtən okašə, kin gušən vajašə, kin kerku pešəssezə lukašə...

Luvuskaezlə, ətləy Melexin da Çeçulın kupeççezkət, ət- ləy starsьnaezkət, pristavvezkət da zemskəj naçalnikkezkət loktis pom. Revolucionnəj təvçikьs çьskьstis niјə ašьnsə i pьliš pozzeznьsə.

Vaz, meščanskəj Kudьmkar posadok vezə çuzəmsə i pьe- kəssə. Bьdmə vil Kudьmkar — teatrezən, kinoezən, klubbezən, skolaezən, çeləq saddezən, maštərskəjjezən, obsestvennəj pьvšannezən da fabrika kuknaezən...

I əni, talun, kər me muna moštītəm Gorkij niјa uliča kuza, kər radjaləmən jugdətəny uličasə Leņin biez — šələmə orətçə, jotkər munə, radujtçəmən — radujtçə, a dumaez jurьn vizьvtəny tulьššə vaən, munəny orlytəg... Dumaez jugbtəš da koknitəš, kьz juš puk, kьz etə tulьššə miça rьtьs...

Koršəny kьvvez: komi mort mədrəv ləšətə aššis olansə, komi mort pьdьna vorozditə muliš morossə, mədnoz sərələ mezatəm ьbbezsə.

I bьdəs etə pozə kernь toko əni, kər vlašьs raboçəj da kreššanin kiьn, kər veškətlə Leņinskəj partia, medpravdivəj partia miğьn.

Aš esə eməš una šəkьttez, no bьdəs niјa vermanaəš, ena bьdman da zoramən šəkьttez. Vьlə levan klass — proletariat vermas bьdəs šəkьttezsə, pešəməny petas vermišən.

gotov vьd slučajnošə, keršis stranaə, kəda vermə kernь əd-
dən una ənəša ovorona orudiaz da šetnь niž aslas armialə
sь kosta, kьz sь vьlə uskətčasə granica sajša vraggez.

Seteəm mijan itoggez pjačiletkasə noł voən tьrtəmnь pro-
mьšlennoš ovlašьn.

Вьдсəн Ыддəмьs kuza zadanəo.

1. Vištalə, kьeəm vok ozzaša va ənəša olanliš ti ponditə tədnь
enə proizvedeņņoezsə Ыддəм вəгьп.

2. Мьj tijan sodis ena proizvedeņņoez Ыддəм вəгьп?

3. Кьeəm obrazzez kolisə рьдьпзька juranь?

4. Кьeəm proizvedeņņoez tijanlə vəlisə interesnəjzьkəš?

Sodtamə tєmppez.

Vašil Mikov.

Dasnoł god...¹⁾

Strananyь jonmə, zardə,

Vьšinnьm čorьt, kьz granit,

Šələmnьm viən sotčə,

Vьnnьm sodə,

Neķin mijanəs oz kusinč.

Dasnoł čulalis...

Vragkət čorьt voјьп,

Mi vermim šəķьttez vьdəs,

Ozlaņ piškətamə,

Dugdьvtəg — lunən, oјən

Mi kommunizmlaņə Ывəs.

Zavod giganttez

Panamə, suvtətam,

Kьeəməš ez azьvьlь mir,

Stalən, kərtən

SSSR paštətam,

Ədzətam

Temppeznьməs рьг.

Gardčəmən єп

Zavod strubaiš petə,

Zavoddez šetəнь metal.

I vьd stanokьs,

Vьd masina setən

Šьlə „Internacional“.

¹⁾ Кьvьvигьs gizəma 14 oktəvskəj godovsina kezə.

XəTəZə¹⁾ AMO²⁾)...
Lezam əni mijə
Sta[nəjəş vəvvez vilış vil.
Pondasə sodnъ,
Mu səravnъ nija.
Lezam una avtomobil.
Sovxoz, kolxoz
Bъd lun paşkalə, sodə.
Mezatəm ЪBSƏ oz suz şin...
I mijan okrug
Eta dasnoļ godən
Çuzəmsə vezis, sodtis vъn.

Jurlaъn traktor
Gizə vil poəma:
Uzalə setçin İnosovxoz.
Kolxoznəj ЪB
Paşkətam mijə omən,
Kulakliş zikəz razam poz...
Şəd, pemyt lun
Çulalis, kolçcis vərə,
Olanə pьrtim vşeovuç,
Kniga jur vemmezьn
Vişsəz gərə,
Proletkuļtura levtam suç.

A kapital stranaez
Krizis pədtə,
Setçin şo sodə ıztəm jəz.
Ravoçəj klasъs
Vъnsə aşşis əktə
Kernъ mijanmoz med vъdəs.
Çu, eəe mijankət
Sija kьz praznujtə;
Drəvalə mu, goralə jag.
Kьz sija aşşis
Vъn talun vizətə,
Ləşətçə kernъ gərd oktav.
Əj, jorttez, vøjəl
Daspəv sodtam tēmppez,
Tьrtamə plannez, zaptam na.

¹⁾ Xarkovskəj traktornəj zavod.

²⁾ Moskvaъn avtomobilkeran zavod.

Mi gorsət kutamə
Вьдəс прорьвvez,
Вьрəтам зикəз, loas saң.
Вьдəпным вəгə,
Med pila vizzitis.
Og əstə veş ңe тьмда kad.
Вьпəпзык kutçam,
Med çozzyk stroitçis
Ural-Kuzbasskəj kombinat.
VəKəPə vura
Vizə kias ru|sə,
Nuətə çorьt, veşkьt viz.
Vasətə tujliş, vokə kəda kьskə,
Kin vo|sevickəj temp oz viz.
Porog mi talun
Dasno|əzə vizam.
Partia suə: sodtə temp!
Çьrdzavi, jorttez,
Sosseznyməs ruzam,
Şələmşan suam mijə: em!!

PĒKĀS.

Lisboks

Kinlān sadās? A. Šerafimovič	3
Vestišām. I. Nikitiņ	5
Matrenok „Pešexonskēj starinaiš“ pēžyt tor. M. Salt'kov- Šcedrin	6
Vottez āktāņ „Menam olan lunnez jlyiš vištašēmiš“ pēžyt tor I. Voļnov	12
Kalistrat. N. Nekrasov	18
Tommez. N. Nekrasov	19
Xameleon. A. Čexov	—
Ēvdātlan olēm. A. Neverov	22
Vundan kad paškalis ēni dērevņāņ. N. Nekrasov	25
Ozlanē, iņkaez! Ivu-Šterko	26
Pēssām ponda „Bal vārņ“ vištis tor. Ļ. Tolstoj	27
Pop jlyiš da sь strosnēj Balda jlyiš skazki. A. Puskin	29
Viņ. A. Šerafimovič	35
Vaz mašter. F. Svetenko	39
Ētik zavastovka jlyiš istoria. A. Šerafimovič	44
Pervēj maj lunē „Mam“ povešis tor. Makšim Gorkij	48
Maj pervēj lun. Vašil Mikov	52
Otirlān (Vozvanņo). V. I. Ļenin	54
Gērd partizan. M. Ļixačov	56
Slomixinskēj voj „Čarajov“ romaniš tor. D. Furmanov	58
Boj sād ju vьļņ. Š. Malaskin	61
Kьkdasēt jlyiš. A. Irkutov	64
Gērd dērapas „Gērd dērapas“ vištis tor. M. Ļixačov	65
Komunissez vьļņ čočkommezlān kesitčēm „Nedeļis“ tor Iu. Ļibedinskij	71
Soveckēj časovēj. Demjan Bedņj	74
VCIK-lān suām Stalin jortas gērd znamja ordenān nagraditēm jlyiš. Delegatka „Delegatka“ vištis tor. M. Ļixačov	76
Marja-boļsevička. A. Neverov	80
V. I. Ļenin šorņiis tor, kēdē sija vaitis 8 nojav lunē 1918 voē Moskovskēj oblašis vednota komitet delegattez ožņ	84
Vit oj da lun. V. Inver	87
Kollalēm. D. Bedņj	88
Ļyddēm jlyiš vešedujtēm. L. Timofejev	—
Kulak Karpuņ M. Ļixačov	92
Kulakkez vьžētēm šerti. M. Ļixačov	94

Kulakkezlən lok uz „Ledolomiş“ tor. K. Gorvunov	98
Bekər-tyr sьd „Radoş“ romanış tor. A. Isvaх	103
Peťa Gordusenko. Ju. Livedinskiј	108
Mijan medozza mög—kernь vьdəs kolhoznikkezsə zazytosnəj- jezən. I. Stalin	111
Kondratovvez da Şerovvez. B. Olenin	114
Кьк рəлəs oтir. M. Lixačov	117
Бвvez вьльн. Ivu-Şterko	119
Əgruң. M. Lixačov	—
Şeңa Pasalən brigada „Ploka Mikis“ viştiş tor. M. Lixačov . .	120
Socvermaşəm kolhozьn „Levtəm vişsaiş“ deьzьttor. M. Soloxov	123
Kotlovan dorьn verməm. V. Iljenkov da F. Panfjorov . .	127
Traktoriska Kaťa Kozlova. I. Vaşiljev da K. Minajev . .	131
Lodьr. Demjan Vednyj	134
Şьrşiş. M. Lixačov	—
Ruç-stroitış. I. Kьlov	139
Jugьt duməez. M. Lixačov	140
Mьj kerəm promьşlennoşьn noļ voən tьrtəm medozza pjailetkaə. I. Stalin	142
Sodtamə tьmppez. Vaşil Mikov	144

Цена 65 коп. Переплет 25 коп.

У. 6. н.

Д. БОГОЯВЛЕНСКИЙ и Л. ТИМОФЕЕВ

КНИГА ДЛЯ ЧТЕНИЯ

Учебник для школ малограмотных

На коми-пермяцком языке